

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA VEŘEJNÉ EKONOMIKY

Prorodinná politika České republiky v komparaci s vybranou evropskou zemí
The Pro-family Policy of the Czech Republic in Comparison
with Selected European Country

Student:
Vedoucí diplomové práce:

Bc. Kateřina Marková
Ing. Eva Kovářová, Ph.D.

Ostrava 2020

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Kateřina Marková**

Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6202T055 Veřejná ekonomika a správa

Téma: Prorodinná politika České republiky v komparaci s vybranou evropskou zemí
The Pro-family Policy of the Czech Republic in Comparison with
Selected European Country

Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Prorodinná politika a porodnost
 3. Analýza vybraných nástrojů rodinné politiky České republiky a Francie
 4. Zhodnocení rodinné politiky vybraných zemí a formulace doporučení pro Českou republiku
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 6., přeprac. a aktual. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 569 s. ISBN 978-80-7478-921-2.
- MLČOCH, Lubomír. *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2014. 192 s. ISBN 978-80-246-2323-8.
- ROBILA, Mihaela, ed. *Handbook of Family Policies Across the Globe*. New York: Springer, 2014. 488 p. ISBN 978-1-4614-6770-0.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Eva Kovářová, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2019

Datum odevzdání: 24.04.2020

doc. Ing. Iveta Vrabková, Ph.D.
vedoucí katedry

doc. Ing. Lenka Kauzerová, CSc.
proděkanka pro studium
na základě pověření k jednání č.j.
VSB/19/050319/9900 ze dne 24. 9. 2019

Prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 10.05.2020

.....
Bc. Kateřina Marková

Obsah

1	Úvod	5
2	Prorodinná politika a porodnost	7
2.1	Vymezení rodinné politiky	7
2.1.1	Definice rodiny a rodinné politiky	7
2.1.2	Cíle rodinné politiky	12
2.1.3	Principy rodinné politiky	14
2.1.4	Nástroje rodinné politiky	17
2.2	Prorodinná politika na mezinárodní úrovni	20
2.2.1	Evropská unie a rodinná politika	20
2.3	Role demografického vývoje a porodnosti v prorodinné politice	22
2.4	Ideální typy prorodinných politik	23
2.4.1	Modely rodinné politiky	25
3	Analýza vybraných nástrojů rodinné politiky České republiky a Francie	28
3.1	Současný demografický vývoj v Evropě se zaměřením na rodinu	28
3.1.1	Vývoj plodnosti a porodnosti v Evropské unii	28
3.1.2	Vývoj plodnosti a porodnosti v České republice a ve Francii od 2. poloviny 20. století	30
3.2	Rodinná politika v České republice	33
3.2.1	Vývoj rodinné politiky	34
3.2.2	Institucionální zajištění rodinné politiky	37
3.2.3	Nástroje prorodinné politiky	41
3.3	Rodinná politika ve Francii	51
3.3.1	Vývoj rodinné politiky	51
3.3.2	Institucionální zajištění rodinné politiky	53
3.3.3	Nástroje prorodinné politiky	57
4	Zhodnocení rodinné politiky vybraných zemí a formulace doporučení pro Českou republiku	66
4.1	Srovnání objemů příjmů a výdajů na programy rodinné politiky	66
4.2	Srovnání programů rodinné politiky	70
4.2.1	Komparace vybraných základních programů rodinné politiky	72
4.2.2	Komparace výše dávek ke zvolené příjmové veličině	76
4.3	Zhodnocení a formulace doporučení pro Českou republiku	78
5	Závěr	81
	Seznam použité literatury	84
	Seznam zkratk	91

1 Úvod

V moderním světě je dlouhodobě rodina považována za základní stavební kámen celospolečenského vývoje. Od toho se odvíjí i postavení tématu jako celku ve společnosti, kdy významově patří mezi nejdiskutovanější. V návaznosti na to pak podpora rodiny rezonuje jako ucelené téma čím dál víc i napříč politickým spektrem, kdy vesměs všechny klíčové politické subjekty staví tuto záležitost do popředí svých zájmů. Shoda v zásadě panuje v tom, že rodina jako důležitý element zasluhuje podporu, rozdíly pak lze najít v tom, jakým způsobem tuto podporu uchopit.

V rámci sociální politiky hraje významnou roli segment zabývající se právě rodinnou politikou, prostřednictvím které jsou koncipovány základní strategie podpory rodiny, ať už na celostátní úrovni nebo na úrovni nižších správních jednotek. Charakteristickým prvkem rodinné politiky je prolínání její agendy, která v zásadě zasahuje do všech částí sociální politiky i do spousty dalších politických oblastí, což na první pohled nemusí být třeba ani zřejmé, nicméně tyto jednotlivosti bezprostředně ovlivňují život rodin. Namátkově lze zmínit politiku daňovou, vzdělávací, zdravotní, bytovou, dopravní, azylovou nebo imigrační.

Zvýšený zájem o prarodinnou politiku odborné i laické veřejnosti v poslední době, a to na úrovni celé Evropy, lze přisuzovat i demografickému vývoji, který je v posledních letech charakteristický zejména zrychlujícím se stárnutím populace a v mnoha zemích i úbytkem obyvatelstva přirozenou obměnou. Na základě dlouhodobých predikcí se má tento trend i nadále stupňovat, což vytváří prodlužováním očekávané délky života populační nerovnováhu. Jedním z nástrojů, jak stávající trend zlepšit ve prospěch podpory rodin s dětmi a potažmo plodnosti je právě kvalitně nastavená podpora prarodinné politiky na všech úrovních.

Diplomová práce je tematicky zaměřena na problematiku prarodinné politiky, a to jak v širším kontextu, tak s postupnou aplikací na příkladu České republiky a Francie a jejich vzájemnou komparaci. Francie se jeví jako vhodný vzor pro další srovnání z hlediska vývoje rodinné politiky z důvodu relativně příznivého populačního vývoje v rámci Evropy a také propracovaného systému podpory rodiny s nezaopatřenými dětmi.

Cílem diplomové práce je v teoretické rovině vymezit pojem rodinná politika. V praktické části zhodnotit systém prarodinné politiky České republiky a Francie. Na základě analýzy vybraných nástrojů prarodinné politiky, celkových objemů příjmů

a výdajů na nástroje rodinné politiky a systémů základních dávek poskytovaných rodinám s dětmi formulovat možná opatření týkající se systému prarodinné politiky v České republice, které vycházejí z francouzského modelu.

Na podporu stanoveného cíle byly stanoveny tři hypotézy:

„Francie má v oblasti sociální ochrany širší spektrum přímé a nepřímé podpory směřované na rodiny s dětmi.“

„Francie je známá štědrostí svého sociálního systému a lze očekávat, že sociální výdaje na prarodinnou politiku budou vyšší než v České republice.“

„Vzhledem k vysoké míře porodnosti ve Francii lze předpokládat, že systém prarodinné politiky bude propracovanější a dokáže lépe zohlednit finanční situaci rodiny než ten český.“

V diplomové práci jsou využity výzkumné metody deskripce, explanace a kvalitativní analýzy. Primárně je využívána komparativní metoda spolu s metodami analýzy, syntézy, dedukce a indukce. V rámci veřejných výdajů je uplatněna horizontální a vertikální analýza, kdy je sledován vývoj v čase a vývoj skladby.

První část diplomové práce se zabývá zevrubně termínem rodinná politika, kdy jsou v obecné rovině rozebírány cíle, principy a nástroje rodinné politiky. Následně je problematika zasazena do mezinárodního kontextu s podrobnějším uchycením v Evropské unii. Zmíněna je také role demografického vývoje a porodnosti v prarodinné politice. Celá úvodní kapitola je pak zakončena charakteristikou jednotlivých modelů rodinné politiky.

Další kapitola je zaměřena na analýzu vybraných nástrojů rodinné politiky České republiky a Francie. V úvodu této části je nastíněn demografický vývoj v Evropě se zaměřením právě na obě vybrané země. Stěžejní část kapitoly se věnuje charakteristice rodinných politik v obou zemích se zaměřením na vývoj, institucionální zajištění a nástrojům péče o děti do 6 let věku, kde je rovněž popsáno financování rodinné politiky v jednotlivých zemích.

Poslední kapitola diplomové práce se soustředí na zhodnocení rodinné politiky v České republice a ve Francii. Na základě toho jsou navrhována doporučení pro Českou republiku, díky kterým by se celý systém fungování rodinné politiky mohl zlepšit, resp. zefektivnit.

2 Prorodinná politika a porodnost

V rámci diplomové práce je podstatné definovat především základní pojmy rodinné politiky a její hodnoty pro společnost. Odpovědět na otázky, co je to „rodina“ a „prorodinná politika“, popsat cíle, nástroje a významné principy rodinné politiky. Charakterizovat jednotlivé modely a ideální typy prorodinných politik. Definovat úlohu státu a důležitost nadnárodní koordinace. Vymezit jaký vliv má demografický vývoj a porodnost na prorodinnou politiku. Vystihnout přínos této politiky pro rodiny i jednotlivce, ale i celou společnost.

2.1 Vymezení rodinné politiky

Rodinná politika je souhrnem aktivit podporujících rodinu. Jedná se o politiku zahrnující mnohé společenské oblasti. Rodinná politika je v dnešním pojetí souhrnem opatření a aktivit na základě definovaných cílů a principů ve prospěch rodin a jejich členů, a zároveň k prospěchu celé společnosti. Na prorodinnou politiku se lze zaměřit minimalisticky (úzce) nebo maximalisticky (široce), cíle mohou být explicitní anebo implicitní. Rodinná politika může být komplexní eventuálně selektivní v přístupu, rovněž soudržná či nekoordinovaná napříč různými oblastmi politiky. Opatření realizující se na různých úrovních politiky (státu, regionů, obcí) a jejich propojenosti zajišťuje efektivnost a komplexnost dané politiky. Obecně je to politika, která souhrnnými aktivitami podporuje rodinu. Úkolem je oceňovat rodiny ve všech jejich funkcích, podle potřeby je podporovat v různých formách či fázích rodinného cyklu, zejména pak v obtížných životních situacích (Wasoff, Dey, 2000).

Důležité je také zdůraznit podstatný bod determinace rodinné politiky státu ekonomickými zdroji. Různé scénáře financování opatření prorodinné politiky státem, ať už plynoucí z nadnárodních dokumentů, nepříznivé situace veřejných financí nebo ze stále přetrvávající představy části veřejnosti o nutnosti existence štědrého sociálního státu, musí stát vždy respektovat dané možnosti produkce ekonomických zdrojů a koncipovat prorodinnou politiku na principu dostatečnosti (Vančurová, Hamerníková a Kubátová, online, 2005).

2.1.1 Definice rodiny a rodinné politiky

Nalézt odpovídající definici rodiny je obtížné, definice rodiny je spousta. Na rodinu je možné nahlížet z hlediska sociologie, pedagogiky, psychologie nebo spousty dalších odborných vědeckých disciplín. Je proto nemožné hovořit o jediném pevném všeobecně

přijímaném pojmu rodiny, ale spíše jen o jednotlivých aspektech a proměnlivých variantách napříč různými vědními obory.

Rodina především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Mimoto, že je rodina biologicky významná pro zachování lidského druhu, je rovněž základní jednotkou každé lidské společnosti (Matoušek, 2003). Ale „co je to rodina?“ co znamená slovo „rodina“? Odpověď na tuto otázku je velmi obtížná a subjektivní. Vymezení samotného termínu rodina je v odborné literatuře věnována značná pozornost. Slovo „rodina“ se od svého vstupu do našeho jazyka významně změnilo a posunulo svůj význam, v současné době obsahuje mnoho různých smyslů a znamená různé věci.

Původ slova „rodina“ v indoevropských jazycích ukazuje na její ekonomický základ. V prvních významech značila rodina „skupinu osob ve službě jednotlivci“, což v dnešní době lze považovat do určité míry za archaismus. Po staletí odkazovaly vztahy v rodině téměř výlučně k vlastnictví a autoritě, nikoli k lásce. Starí Řekové používali pro rodinu slovo OIKOS, které rovněž označovalo majetek a bydliště. Do moderních jazyků se z něho vyvinulo slovo ekonomie. Právě první ekonomii, kterou naše kultura znala, byla rodinná ekonomie, protože vlastnictví bylo produkováno a konzumováno v rodinách. Latina pak zavedla slovo FAMILIA, které převzaly germánské a románské jazyky jako označení pro rodinu. Nicméně Římané toto slovo nepoužívali pro označení pokrevních vztahů, nýbrž pro všechny majetek domácnosti, tj. pole, dům, peníze i otroky. Ve starém Římě plebejská forma sňatku spočívala v tom, že muž si koupil ženu a ta byla právně uznaná za jeho vlastnictví – byla jeho FAMILIA, majetek (Collins, 1985).

V moderním použití „rodina“ může odkazovat na jednu z mnoha různých skupin lidí, kteří mohou nebo nemusí sdílet předky. Termín rodina je často uváděn i v legislativě, ale ani v rámci žargonu zákona není „rodina“ omezena na jediný význam. V mnoha právních kontextech je rodina označována za „jednotlivce související s krví, manželstvím nebo adopcí“, ale v jiných případech může být definice poněkud širší a zahrnuje skupiny jednotlivců, kteří nejsou uvedeným spojení (Krebs a kol., 2015; Merriam-Webster, online, 2020).

Ve výkladu velkého sociologického slovníku je rodina obecně definována jako původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou, a jejímiž hlavními funkcemi je nejen reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace

potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje (Maříková, Petrusek, Vodáková a kol., 1996).

V Národní zprávě o rodině (2004) Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) je rodina definována v nejširším pojetí jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity. Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí v podstatě neměnnou sociální institucí, která existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána.

Krebs a kol. (2015) definují rodinu v moderní společnosti jako soubor společně bydlících a hospodařících manželů nebo partnerů, případně jednoho z rodičů s dítětem nebo dětmi. Protože s manželskými či partnerskými páry nebo jednotlivci a dětmi často žijí i jiné osoby, lze užívat v tomto smyslu exaktnějšího pojmu rodinná domácnost, jejíž základem je úplná nebo neúplná rodina.

Rodina je nejen společenskou jednotkou, ale i jednotkou výrobní a institucí výchovnou. Rodina je místem uspokojování citových potřeb, je více než útočištěm před veřejným světem, je společenstvím, ve kterém se mohou uplatňovat trvalé hodnoty, kdy každá lidská kultura přizpůsobuje rodinu svým potřebám a tradicím (Matoušek, 2003).

Rodina je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Rodina je prvním modelem společenství, se kterým se dítě setkává a které zásadně determinuje jeho osobní vývoj a vztahy k ostatním osobám, ale i společenským skupinám, je východiskem přenosů specifických modelů chování při vytváření jeho dalších vztahů ve společnosti. Rodina jako taková je bezesporu základní a nejvýznamnější jednotkou naší společnosti, rovněž je cenným přínosem pro celou společnost, pro její civilizační, kulturní a mravní úroveň (Krebs a kol., 2015).

Zároveň pro definování rodiny je nezbytné vymezit její základní funkce. Stejně jako definice rodiny i funkce rodiny se vyvíjí, se společenskými změnami a proměnou kulturních faktorů, jenž ovlivňují postavení rodiny ve společnosti ale i vztahy uvnitř rodiny. Z historického pohledu lze vytyčit základní funkce, které rodina v různé míře plnila či plní:

- funkce náboženské,
- funkce právní,
- funkce ochranné,
- funkce ekonomické,
- funkce socializační,
- funkce reprodukční,
- funkce kulturní.

Funkce jsou vzájemně propojené a nelze přesně vymezit jejich hranice, rovněž se vzájemně ovlivňují. Naplnění těchto funkcí spolu úzce souvisí, povaha těchto souvislostí může ovlivňovat celou společnost. Adaptací funkcí v průběhu času došlo k tomu, že rodina byla oprostěna od funkcí náboženských a právních. A to upuštěním od vyznávání domácích kultů bohů a předků, práva na krevní mstu nebo práva svrchované autority a moci. V současné době mezi základní funkce rodiny patří: ochranná, ekonomická, socializační (výchovná), reprodukční (biologická) a kulturní (emocionální) (Mitterauer, Sieder, 1982).

1. **Funkce ochranná:** zahrnuje ochranu a bezpečnost rodiny a dětí jako např. ochrana před úrazy, ochrana zdraví nebo ochrana před negativními sociálně patologickými jevy (Možný, 2008).
2. **Funkce ekonomická:** rodina je významnou spotřební a společně hospodařící jednotkou (Mlčoch, 2014).
3. **Funkce socializační (výchovná):** rodina poskytuje dítěti základní orientaci v okolním světě a usměrňuje nežádoucí činnosti, rovněž tvoří základ pro formování vlastního života. Nejcennějším statkem, který dnes rodina svým dětem předává, už není majetek, nýbrž vzdělání. Socializační neboli výchovnou funkci do jisté míry převzaly školské instituce a masmédia. Avšak beze sporu je, že socializace dítěte v rodině je stále zásadní, rodina tvoří zcela jedinečné prostředí pro formování postojů ke světu, svému okolí či sobě samému, protože předávání hodnot a způsobů chování se stále podstatnou měrou odehrává v rodině (Možný, 2008).
4. **Funkce reprodukční (biologická):** tato funkce bývala vždy považována za jednu z nejčastějších a nejvhodnějších důvodů pro existenci rodiny. Významem spočívá pro společnost jako celek, ale i pro jedince, kteří vytvářejí rodinu. Nicméně rodina díky technickému rozvoji, hlavně v oblasti medicíny (účinná antikoncepce), ale i rozhodnutí manželů/párů děti nemít vůbec, ztrácí v procesu reprodukční funkce svoji nezastupitelnou úlohu. V dnešní době existuje spousta alternativ soužití a reprodukčního procesu (Možný, 2008).

5. **Funkce kulturní (emocionální):** určuje význam rodiny, která je takzvanou spojnicí mezi společností a jedincem. Je považována za jedinečnou a nezastupitelnou a naopak, pokud je rodina dysfunkční, je tato oblast nejvíce zraňující. Rodina poskytuje zázemí, pomoc a podporu, klid, uvolnění, společné trávení volného času, důvěru, společné rituály (Možný, 2008).

Bez fungující rodiny, realizující své základní funkce, je ohrožena samotná existence společnosti. Nejvýznamnější podporu mají obvykle rodiny, v nichž jsou přítomné ekonomicky závislé děti a v nichž by měli rodiče (resp. dospělé osoby) být nositeli biologické, ekonomické, výchovné a sociální funkce. Leckdy se hovoří o funkci jako o tvorbě lidského kapitálu ve smyslu přípravy dítěte na plnohodnotný život člověka ve společnosti. Vzdělání, výchova, prosociální chování a budování důvěry budoucí generace přísluší k neoddělitelným funkcím rodiny, všechny tyto aspekty současně poukazují na to, že rodina není jen institucí soukromou, ale že má významný, ba dokonce nepostradatelný vliv i na produkci veřejných statků každé země (Krebs a kol., 2015; Mlčoch, 2014).

Veřejná subvence rodiny v momentě strukturálního znevýhodnění rodinného života oproti jiným formám života se stává přirozeným podnětem pro vytváření rodinné politiky.

„V moderní společnosti očekávají občané, že tíži zaopatřování dětí, nemocných a starých lidí na sebe do jisté míry vezme stát.“ (Matoušek, 2003 s. 11)

Vzhledem k ústřední roli, kterou rodiny hrají ve společnostech, by měl být rozvoj, provádění a hodnocení rodinné politiky hlavním bodem programu tvorby politik jakéhokoli státu. V některých zemích je rodina považována za základní sociální instituci, za kterou stát nese odpovědnost, rozsah institucionalizace rodinné politiky v ústavě a strukturách vlády většinou závisí na jejích tradicích a na tom, jak stát pohlíží na zásahy do rodinného života. Dokonce některé země mají ministra rodiny, v jiných se rodinné politiky pohybují v celé řadě oblastí činnosti vlády. Přeci však lze nalézt země, které považují rodinu za soukromou doménu, do níž by stát neměl zasahovat.

Rodinné politiky jsou ve většině případů definovány jako vládní aktivity, jejichž cílem je podporovat rodiny a zlepšovat pohodu členů rodiny. Jedná se o složitý proces, který vyžaduje, mimo jiné, koordinaci a integraci multidisciplinárních týmů různých

zúčastněných stran, jako jsou vlády, odborníci na politiku, akademičtí vědci, mimovládní organizace a samotné rodiny (Robila, 2014).

Problematicke rodinné politiky se věnuje jak řada českých, tak i zahraničních autorů (Matoušek, 2003; Krebs, 2015; Zimmerman, 2001; Bogenschneider, 2014; Prestona, 1987 a další). V literatuře se nelze setkat s jednotnou definicí, téměř každý z autorů přišel s vlastním vymezením termínu rodinné politiky. Například profesorka Zimmerman (2001) ve své publikaci „Family Policy: Constructed Solutions to Family Problems“ nahlíží na rodinnou politiku, která by řešila problémy rodin, ve vztahu ke společnosti, a to s cílem zlepšení rodinného blaha.

Bogenschneider (2014) specifikuje rodinnou politiku jako: „vládní aktivity, které jsou záměrně navrženy tak, aby podporovaly rodiny, zlepšovaly pohodu rodinných příslušníků a rovněž posilovaly rodinné vztahy“.

Německý profesor ekonomiky, specialista na hospodářskou a sociální politiku Lampert (1998) pokládá rodinnou politiku za souhrn opatření a nástrojů, díky kterým nositelé (představitelé) rodinné politiky věnují pozornost cíli podporovat a chránit rodinu jako instituci, jenž má nepostradatelnou funkci pro společnost.

Další možnou definicí uvádí Krebs a kol. (2015, s. 381) „*Rodina, jako nejstarší a základní sociální jednotka společnosti, je ve většině států předmětem zvláštní podpory prostřednictvím opatření rodinné politiky, která je nedílnou součástí sociální politiky státu.*“ Čímž lze rozumět rodinné politice jako cílené a vědomé působení veřejných institucí na právní, ekonomický a sociální stav rodiny a její prostředí.

Mezinárodní organizace United Nations Children's Fund (UNICEF) charakterizuje ve výzkumech prorodinnou politiku jako tak zvanou „*Family friendly policies*“, v dokumentu *Are the world's richest countries family friendly?* je upozorňováno na význam právě těchto politik, protože pomáhají dětem lépe utvářet svou životní cestu ve světě, zároveň pomáhají rodičům najít správnou rovnováhu mezi jejich pracovními závazky a domovem. Je nutné připustit, že ani některé nejbohatší země světa nedokážou nabídnout komplexní řešení všem rodinám. (Chzhen, Rees and Gromada, 2019, s. 4).

2.1.2 Cíle rodinné politiky

Obecným cílem prorodinné politiky je podpora funkcí rodiny k zabezpečení kvalitního rodinného života, blaha celé rodiny a také jednotlivců. (Zimmerman, 2001).

Konkrétní rodinná politika v jednotlivých státech většinou následuje více cílů, vztahujících se, kromě rodiny jako celku, rovněž i na individuální skupiny rodin s určitými nároky, eventuálně rodiny trpícími zvláštním zatížením. Cíl politiky je chránit, propagovat a posilovat rodiny, se zaměřením na jednu či více z pěti explicitních funkcí, které rodiny vykonávají: formování rodiny, partnerské vztahy, ekonomická podpora, péče o děti. Primární cíl prorodinné politiky v moderních státech je zmírnění růstu nákladů rodin při výchově mladé generace pomocí realizace principu sociální solidarity, principu sociální spravedlnosti a principu sociální garance (Krebs a kol., 2015; Bogenschneider, 2014).

K významným cílům rodinné politiky lze zařadit posílení společenské vážnosti rodin a manželství, ochranu svobodného a všestranného rozvoje jedince v rodině, zdokonalení předpokladů životních podmínek pro optimální rozvoj dětí (Matoušek, 2003).

Další cíle rodinné politiky se zaměřují na propojenost rodinných funkcí se zaměstnáním, konkrétně na zaměstnavatelské aktivity, které mohou být nástroji personálních politik například pružnou pracovní dobou, pomocí k efektivnějšímu a prospěšnějšímu sladění rodičovských povinností a profesních plánů občanů a realizaci vlastní životní strategie (Krebs a kol., 2015).

Cíle rodinné politiky lze shrnout následovně:

- podpora a ochrana rodiny,
- cílené a vědomé působení na právní, ekonomický a sociální stav rodiny skrz veřejné instituce,
- zlepšování rodinného blaha,
- odstranění rozdílů v životní úrovni domácností s dětmi i bez dětí,
- vytváření podmínek pro fungování rodin,
- posílení soudržnosti celé společnosti,
- zvyšování úrovně důvěry občanů v budoucnost a v prostředí, ve kterém vyrůstají a žijí.

Prorodinné politiky jsou obecně implementovány do veřejných politik jednotlivých států. Pro správné koncipování rodinné politiky je nutnosti jasné vymezení cílů a stanovení si základních principů.

Zároveň Krebs a kol. (2015) upozorňuje na fakt, že díky historickému, ekonomickému a politickému vývoji, kulturním a národním aspektům se prorodinná politika v jednotlivých státech zaobírá samostatnými cíli s rozličnou účinností.

2.1.3 Principy rodinné politiky

Rodinná politika vytvořena na jakýchkoliv ideových základech se nevyhne nutnosti zodpovědět několik klíčových otázek a učinit rozhodnutí, do jaké míry má stát respektovat autonomii a suverenitu rodin a jaká míra ingerence státu do rodin je žádoucí. Jako každá jiná politika i prorodinná politika vyžaduje určité etické ukotvení a stanovení základních principů jenž mají sloužit ku prospěchu občanů tak i celé společnosti. Pro zkvalitnění rodinného života a prorodinné politiky jsou úzce spojeny hodnoty s utvářením kvalitního osobního lidského společenství, rodin jako základu společnosti (Vančurová, Hamerníková a Kubátová, online, 2005).

Při utváření rodinné politiky a koncipování jejich cílů a nástrojů by státy, veřejné instituce, rodiny i jednotlivci měli dodržovat a ctít tyto zásady. Významné principy prorodinné politiky jsou zásady humanismu, solidarity, ekvivalence (rovnosti), sociální spravedlnosti a v neposlední řadě také sociální garance.

Princip humanismu

Rodina je tím nejpřirozenějším prostředím, kde si jedinec osvojuje základní etické normy a vzorce chování. Proto nezbytnou hodnotou budování rodinné politiky je humanismus, prospěch lidstva, úcta k člověku a péče o něj. Je žádoucí, aby se myšlenky humanismu promítaly do prorodinné politiky. Respektování zásady humanismu podporuje soudržnost rodiny, tím i její samostatnost a nezávislost, je tou nejpřirozenější ochranou před nežádoucími sociálními jevy¹ včetně ekonomických nákladů spojených s jejich odstraňováním (Vančurová, Hamerníková a Kubátová, online, 2005).

Princip solidarity

Jak uvádí Krebs a kol. (2015) solidarita je výrazem toho, že člověk je společenská bytost. Nezbytnou součástí principu solidarity je harmonická spolupráce mezi lidmi. Solidarita je výrazem lidského porozumění a pospolitosti, vzájemné sounáležitosti a v neposlední řadě odpovědnosti. Je projevem toho, že na světě nejsme sami pro sebe, ale rovněž i pro druhé a závislý soužitím ve společnosti jako celku. Základem solidarity

¹ Jako je např. rozvod, sociální izolace, nesoběstačnost, dysfunkce a selhávání výchovné rodičovské úlohy a další.

je snaha o sjednocování zájmů, především o hmotné životní podmínky ze svobodné vůle lidí a jejich svolnosti podřídit se blahu společnosti.

Termín solidarita nelze jednoznačně specifikovat. Například Krebs a kol. (2015) uvádí, že tento princip lze definovat z různých hledisek, můžeme mít různé formy, projevy, důsledky a způsoby realizace. Pohlížet na solidaritu je možno ze dvou významových rovin – vertikální a horizontální nebo dobrovolnou a vynucenou.

Vertikální hledisko

Zde se hlavně hovoří o hledisku, kdo solidaritu organizuje. Solidaritu lze členit na:

- mezinárodní – světové organizace²,
- celostátní – celospolečenská solidarita organizovaná státem,
- místní případně regionální – užší sociální skupiny³,
- jednotlivců a rodin – vnitrorodinná solidarita.

Horizontální hledisko

Nejčastěji jde o solidaritu:

- mezigenerační – ekonomicky aktivní versus neaktivní obyvatelstvo,
- zdravých s nemocnými,
- zaměstnaných s nezaměstnanými,
- bezdětných občanů s rodinami s dětmi.

Spontánní, dobrovolné hledisko

Vyznačuje se tím, že člověk se dobrovolně vzdává určitého užitku ve prospěch jiných ať už ze soucitu, milosrdenství, náklonosti nebo z pokrevního pouta.

Vynucené, nedobrovolné hledisko

Je vynucena státem, obzvláště platbami daní, pojistného apod. (Krebs a kol., 2015).

² Jako například: EU, WHO, Rada Evropy, ILO

³ Jedná se o podniky, firmy, obce, církve, spolky, charity atd.

Princip ekvivalence (rovnosti)

Rovnocennost, znamená něco, co má stejnou cenu, hodnotu nebo platnost. Tato zásada ekvivalence je úzce spojena s neoliberalní doktrínou a narůstající myšlenkou individualismu soudobého moderního světa. Podporuje sociální nezávislost i soběstačnost občanů na státu. Přispívá k vytvoření funkčního a dlouhodobě udržitelného sociálního systému. V rodinné politice je třeba ekvivalentnosti rozumět ve smyslu rovnosti všech členů rodiny v důstojnosti, právech, svobodě ale také odpovědnosti, tak jak jsou vytyčené legislativou, obzvláště v zákonech o rodině, tak i ve vztahu k tomu, že rodina představuje velice rozmanitou entitu (Krebs a kol., 2015; Vančurová, Hamerníková a Kubátová, online, 2005).

Princip sociální spravedlnosti

Sociální spravedlnost je klíčovou zásadou rodinné politiky, je velice zásadní pro podporu soudržnosti rodiny a pro naplňování její subsidiární role. Princip vedený myšlenkami humanismu, lidského dobra a prospěchu. Významem je spravedlnost běžně stavěna proti křivdě a bezpráví. Je pokládána za měřítko mezilidských vztahů, mravní a náboženskou hodnotu, za základ právního řádu, států a veřejných politik (Krebs a kol., 2015; Vančurová, Hamerníková a Kubátová, online, 2005).

Spravedlnost lze chápat v právním slova smyslu, tj. souhrnem právních norem a zásad, ale také v sociálním smyslu. Sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, podle kterých jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství, životní příležitosti, předpoklady mezi jednotlivé občany, případně sociální skupiny. Například rozdíly existující zejména v příjmech i životních šancích mezi jednotlivými typy rodin a jednotlivými rodinami nepřekročí určitou hranici a budou společností vnímány jako přijatelné, užitečné a opodstatněné. K sociální spravedlnosti je třeba přistupovat zpravidla z řady různých hledisek, přihlížet k podstatě a charakteru velmi specifických sociálních situací (Krebs a kol., 2015; Vančurová, Hamerníková a Kubátová, online, 2005).

Princip sociální garance (zaručenost)

Je garance, že stát je schopen v rámci své sociální politiky lidem zajistit občanská práva záruky při vzniku nepříznivých životních událostí. Systém sociálního zabezpečení musí všem občanům poskytovat právní nárok na dávky vzniknou-li zákonem ustanovené sociální příhody. Princip sociální garance legislativně vytváří záchranou síť pro rodiny s dětmi či jednotlivce a zaručuje dosažení minimální životní úrovně (Tomeš, 2010).

2.1.4 Nástroje rodinné politiky

Lze říct, že nástroje prorodinné politiky by měly být velmi rozmanité, specifické, selektivní, zároveň přesně cílené na individualizovaný rodinný způsob života a splňovat předpokládaný efekt. Ohleduplné k soukromí rodin a zabránit necitlivým intervencím státu. Rovněž všechny aplikované nástroje rodinné politiky musí být motivující a podporující pro rodiny, optimální z hlediska instrumentálního, z hlediska infrastruktury ale i z hlediska dostupnosti ekonomických zdrojů. V rodinné politice nejde jen o aktivity státu a rozhodně ani ne o převahu státních aktivit. Stát pomocí nástrojů vytváří právní rámce, dbá na dodržování zákonů, buduje podmínky pro dobré fungování rodin v souladu s Ústavou, nadnárodními dokumenty a ekonomickými možnostmi státu. Vytváří prostředí pro činnost a působení nestátních subjektů (Vančurová, Hamerníková a Kubátová, online, 2005).

K realizaci prorodinných opatření a dosažení stanovených cílů rodinné politiky lze pomocí konkrétních nástrojů. Podpora rodiny nástroji prorodinné politiky může být finanční nebo nefinanční formou. Finančně je možné rodinu podporovat jednak přímo prostřednictvím sociálních dávek, a jednak nepřímo, přes daňová opatření. Mezi nejvýznamnější a nejvíce viditelné, patří obzvláště přímé peněžní transakce a nepřímé poskytování veřejných statků, finanční pomoc, slevy a výhody. Nefinančními nástroji, jsou vytvářeny kupříkladu služby pro rodiny či příznivé podmínky ke skloubení rodinného a pracovního života rodičů (Höhne, 2008; Krebs a kol., 2015).

- **Finanční nástroje**

- 1. Přímá finanční pomoc**

Přímá finanční podpora rodin s dětmi je převážně poskytována za určitých podmínek přes tzv. dávky státní sociální podpory. Tyto dávky státní sociální podpory se více či méně poskytují ve většině států ve formě základních dávek, o které si rodiče případně rodič s nezaopatřeným dítětem nebo dětmi musí požádat. Mezi přímou finanční pomoc lze zahrnout dávky (na příkladu ČR):

- peněžitou pomoc v mateřství,
- porodné,
- rodičovskou dovolenou,
- otcovskou dovolenou,
- přídavky na děti,
- příspěvky na bydlení,
- sociální příplatky apod.

Tyto dávky účelově plní stejnou funkci v každé zemi, ale každý stát si je přizpůsobuje k obrazu svému. Tento systém přímých finančních nástrojů posiluje po celou dobu péče příjmy rodin s dětmi s nízkými příjmy.

2. Nepřímá finanční pomoc

Jak je uvedeno výše nepřímá finanční podpora poskytována skrz veřejné statky, finanční pomoci, určitými daňovými slevami a výhodami. Avšak tato nepřímá finanční pomoc neumožňuje realizovat sociální transfery všem sociálním skupinám a tento systém je omezený pouze na občany, kteří platí daně nebo splňují určitá kritéria (Krebs a kol., 2015).

Základní funkcí obzvláště daňové podpory rodin je zabezpečení soběstačnosti rodiny vzhledem k co možná nejmenší závislosti na sociálních dávkách a ponechat tak více peněžních prostředků přímo v rodinném rozpočtu. Zároveň tento nepřímý nástroj slouží jako motivace k zaměstnání alespoň jednoho člena rodiny s cílem využít poskytované slevy a výhody. Dávky stát poskytuje zprostředkovaně a jsou uskutečňovány prostřednictvím daňových opatření, ale i různými výhodami (Höhne, 2008).

Do nepřímé finanční pomoci lze zahrnout:

- daňové zvýhodnění, bonusy a slevy na dani,
 - daňový odpočet na vyživované dítě,
 - slevu na manželku či manžela,
 - slevu na umístění dítěte v předškolním zařízení,
- příspěvky státu na stravování ve školních jídelnách,
- slevy dětí a studentů na dopravu,
- dotace na pobyty stravování dětí v mateřských školách apod.

Tyto nepřímé finanční nástroje jsou výčtem českých daňových opatření, ostatní země více či méně mají podobný princip daňových opatření. Jednotlivá daňová opatření mohou dosahovat vícero forem s různorodým efektem na výsledné příjmy (Höhne, 2008).

- **Nefinanční nástroje**

Zahrnují takové opatření prorodinné politiky, které nemají peněžní charakter. Nefinanční pomoc rodin je doplňujícím systémem prorodinné politiky zacíleným na rodiny s nezaopatřenými dětmi. Nemonetární nástroje dalekosáhleji podporují a usnadňují každodenní život rodin než různé finanční dávky, příspěvky a podpory ze

strany státu. Zásluhou nefinanční pomoci dochází k výrazné podpoře zaměstnanosti obou rodičů, zejména pak k podpoře zaměstnanosti matek. Širokého působení sociálních služeb především soustředěné na poskytování pracovního volna a dovolených, zajištění péče o malé, předškolní a školní děti nebo různé služby pro domácnost, dává zaměstnaným rodičům možnost skloubit pracovní povinnosti s povinnostmi rodinnými (Nešpor, Večerník, 2006). Možnosti nefinanční podpory rodin:

Institucionální péče

- o nejmenší děti do 3 let věku,
 - jesle,
 - placené hlídání dětí,
- mateřská centra,
- mateřská školky,
- školní družiny a kluby.

Úpravy pracovní doby

- pružná pracovní doba,
- zkrácené úvazky,
- možnost práce z domova tzv. home office,
- mimořádné pracovní volno k rodinné záležitosti,
- případně neplacená dovolená.

V této oblasti podpory rodiny ve srovnání s předchozí finanční pomocí, nabývá vedle státních opatření i význam komunitní iniciativy nestátních, neziskových a soukromých organizací nebo institucí tak i opatření místní samosprávy (Höhne, 2008).

Velmi důležitou roli v oblasti prorodinné politiky státu hraje schopnost financovat právě tyto její nástroje. Rodinná politika státu vždy musí být dostatečně koncipována a respektovat dané možnosti produkce ekonomických zdrojů, protože veřejné finanční prostředky transferových plateb jsou vždy limitovány. Tato role státu není jednoduchá a vyžaduje dobře promyšlený a fungující sociální systém zejména citlivé posouzení konkrétních aplikovaných nástrojů. Financování rodinné politiky závisí na modelu státu blahobytu, jeho sociální a daňové politice, ke které se země přiklání. Peněžní prostředky na podporu rodin jsou přerozdělovány na základě principu solidarity bohatých s chudými a bezdětných s rodinami s dětmi (Matějková, Paloncyová, online, 2004).

2.2 Prorodinná politika na mezinárodní úrovni

Podpora rodiny v rámci rodinné politiky nevychází pouze z vlastních historických a kulturních tradic států, ale většinou je ovlivněna řadou mezinárodněprávních závazků, které zakotvují právo rodin na pomoc a sociální ochranu ze strany státu.

Jedny z nejdůležitějších mezinárodních dokumentů jsou Všeobecná deklarace lidských práv⁴, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, přijaté Valným shromážděním na půdě Organizace spojených národů (OSN). V rámci prorodinné politiky a sociálního zabezpečení jsou významné i další deklarace a úmluvy. Kupříkladu Deklarace práv dítěte, Úmluva o právech dítěte, Úmluva o ochraně mateřství nebo Úmluva o pracujících s rodinnými povinnostmi (OSN, online, 2020a).

„Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.“ (Všeobecná deklarace lidských práv, článek 16, odst.3, online, 2015)

OSN považuje rodinu jako základní jednotku společnosti a rodinnou politiku za velmi důležitou oblast rozvoje společnosti. V roce 1993 Valné shromáždění OSN usnesením rozhodlo, že 15. květen každého roku by měl být považován za Mezinárodní den rodin. Tento den poskytuje příležitost zvýšit povědomí o otázkách týkajících se rodin, zvýšit znalosti o sociálních, ekonomických a demografických procesech které je ovlivňují, porozumět funkcím, silným stránkám a potřebám rodin a prorodinné politice. Rovněž tato organizace vyhláší i tzv. Mezinárodní rok rodiny, hlavní činnosti spojené s jeho dodržováním se soustředí na místní, regionální a celostátní úrovni za pomoci systému OSN. (OSN, online, 2020b)

2.2.1 Evropská unie a rodinná politika

V rámci Evropské unie (EU) je prorodinná politika primárně v kompetenci národních vlád, rodina není předmětem tvorby politiky orgánů EU a její obsah není na nadnárodní úrovni přesně specifikován. Státy mohou věnovat jednotlivým cílům rodinné politiky odlišnou pozornost, na základě toho určovat relevantní nástroje k jejich dosažení. Nicméně EU může legislativně upravovat (zákony, předpisy, nařízeními apod.)

⁴ Je to první univerzální mezinárodní právní dokument věnovaný výhradně základním právům a svobodám člověka. I přesto, že tato deklarace není závazným pramenem mezinárodního práva (tj. je politicky nezávazná neboli bez faktické právní síly), stala se východiskem pro řadu mezinárodních paktů, úmluv a doporučení.

povinnosti v oblastech pracovního a rodinného života, rovnosti mezi ženami a muži v zaměstnání či v oblasti rozvoje a ochrany dítěte (Krebs a kol., 2015).

Smlouva evropského hospodářského společenství takzvaná Římská smlouva z roku 1957 je stěžejní normou evropského práva. Primárně je tato smlouva zaměřena na volný pohyb pracovních sil mezi členskými státy. Společenství se zavázalo přijímat legislativní opatření v rámci zásady subsidiarity v oblasti sociálního zabezpečení, v případě, kdy vytyčené cíle nemohou být dosaženy na úrovni členských států. Rovněž nelze nezmínit Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a Evropskou sociální chartu (ESCH) o sociálních a hospodářských právech. Tyto smlouvy měly velký význam pro rozvoj sociální politiky na evropské úrovni. Evropská úmluva o lidských právech, je nejdůležitější lidskoprávní úmluvou je základem regionální mezinárodněprávní ochrany lidských práv v Evropě. ESCH definuje základní obecné principy sociálního zabezpečení rodiny v celém evropském prostoru a k jejímu plnění a dodržování se zavázaly všechny členské státy Rady Evropy (Matějková, Paloncyová, online, 2004).

Jako jeden z prvních významnějších kroků pro rodiny bylo přijetí Nařízení 1408/71 z roku 1971 o systémech sociálního zabezpečení migrujících zaměstnanců a jejich rodin. Výrazný posun v oblasti sociálního práva nastal v roce 1992 sepsáním Maastrichtské smlouvy, smlouva přímo počítala se sociální politikou na úrovni Společenství. Dále pak v roce 1997 vznikla Amsterodamská smlouva, důraz je kladen na zvýšenou sociální ochranu, boj proti sociálnímu vyloučení, zákaz diskriminace, respektive rovný přístup k mužům a ženám v otázkách zaměstnání a sociálního zabezpečení (Matějková, Paloncyová, online, 2004).

Rada ministrů sociálních věcí schválila v roce 1989 dokument Evropské komise s názvem „Sdělení o rodinných politikách“ následkem toho jsou v průběhu 90. let přijata konkrétní doporučení a směrnice vážící se k rodině a prorodinné politice. V rámci dokumentu je doporučeno vytvořit širší prostor pro politiky, věnovat zvýšenou pozornost ochraně dětí, sladování pracovního a rodinného života prostřednictvím rozdělení rodičovských povinností, vybraným kategoriím rodin, zejména neúplným rodinám, početným rodinám a rodinám s nízkými příjmy (Matějková, Paloncyová, online, 2004).

V roce 2002 na zasedání Evropské rady byly schváleny tzv. Barcelonské cíle. Tato dohoda členských států měla řešit skloubení rodinného a profesního života a zaručit

dostupnost vysoce kvalitní a dostupné péče o děti, a to od narození po školou povinné děti. (EU, online, 2013).

Rada Evropy v roce 2007 reaguje na nepříznivý demografický vývoj založením Evropské aliance pro rodinu (EAF). Cílem EAF je obohatit členské státy zkušenostmi především vzájemnou výměnou informací z oblasti prorodinné politiky (EU, online 2011). V roce 2013 EAF je nově přetvořena na European Platform for Investing in Children (Evropskou investiční platformu pro děti, EPIC). (EU, online, 2020)

Další významné dokumenty jsou Strategie EVROPA 2020 a EVROPA 2030 podporující udržitelný rozvoj a sociální začleňování. EU v těchto strategiích stanovuje konkrétní cíle, jež jsou následně implementovány do národních politik členských států.

V rámci EU je v roce 1989 zřízena instituce s názvem European Observatory on National Family Policies (Evropská observatoř národních rodinných politik) za účelem monitorování trendů národních prorodinných politik, v roce 2003 byla rozšířena působnost a přejmenována na The European Observatory for Social Situation, Demography and Family (Evropská observatoř pro sociální situaci, demografii a rodinu). Observatoř má výzkumný charakter, nově analyzuje celkové změny v rodinných politikách (demografické, ekonomické, sociální) a jejich dopadu na rodinu (Matějková, Paloncyová, online, 2004).

2.3 Role demografického vývoje a porodnosti v prorodinné politice

K rodinné politice neodmyslitelně patří populační politika, která je její součástí. Jedním z úkolů prorodinné politiky je vytvářet příznivé podmínky pro zvýšení úrovně porodnosti a udržení demografického vývoje společnosti⁵.

Podle Rabušice (2001) se v evropských zemích populační chování změnilo na konci 19. století, kdy manželé opustili model rodiny s mnoha dětmi a přešli k regulované reprodukci, jejímž ideálem jsou dvě a méně dětí v rodině, důvod tohoto vývoje lze přisoudit změnám hodnotové orientaci celé společnosti. Porodnost rovněž závisí na věkové struktuře populace. Počet narozených dětí v určité zemi za daný kalendářní rok je závislý na počtu žen, které jsou v produktivním věku. Čím vyšší počet těchto žen v zemi

⁵Hlavně v zemích Evropy porodnost klesá a nedosahuje hranice prosté reprodukce.

Hranice prosté reprodukce udává, kolik by každá žena musela mít v průměru potomků, aby byl počet obyvatel dlouhodobě stejný.

bude, tím vyšší bude počet narozených dětí. To je jeden z důvodů, proč je i v některých zemích nízká případně vysoká úroveň porodnosti.

Populační politika je součástí politiky státu v oblasti populačního vývoje, většinou ve spojení s rodinnou a migrační politikou. V nejširším smyslu zahrnuje opatření ovlivňující populační vývoj, bez ohledu na prioritu cílů a stupně zprostředkování (např. opatření ke zvyšování životní úrovně, zlepšení pracovních podmínek, životního prostředí atd.). V tomto vymezení je populační politika součástí té sociální. Užší definování zahrnuje koncipovaná, přijatá a realizovaná opatření přímo za účelem ovlivnění demografické reprodukce potažmo rodinné politiky. Je zaměřena na oblast porodnosti a úmrtnosti a na její související aspekty sňatečnosti, rozvodovosti, migrace apod. Nejužší pojetí populační politiky se prolíná s natální politikou případně jen s její prenatalní koncepcí, které je výhradně koncentrováno na regulaci porodnosti (Kalibová, Pavlík a Vodáková, 2009).

2.4 Ideální typy prarodinných politik

Sociální politiky na podporu rodiny a porodnosti jsou předmětem nesčetných analýz, srovnávání a klasifikací. Zejména proto, že rodinná politika je významně spjata právě se sociální politikou státu (Mlčoch, 2014).

Typologizace a typologie jsou nejvíce využívané metody a nástroje v sociálních vědách. Typologie sociálních politik vycházejí z různých myšlenkových konceptů, aplikovaných při tvorbě četných a značně nesourodých sociálněpolitických opatření. Klasická a moderní sociologie představuje velké množství synchronních a diachronních typologií, především pak v teoriích vývoje společenského života jednotlivce i celé společnosti, sociálního jednání, organizace státu v prarodinné politice a v neposlední řadě také sociologie rodiny (Krebs a kol., 2015; Mitchell, 2010).

Pojem *sociální stát*⁶ je natolik rozsáhlý a neohraničený, proto typologie mohou pomoci k jeho ostřejšímu vymezení. Typologie umožňuje jemněji analyzovat sociální problémy, které se projevují v různých modelech sociálního státu s odlišnou intenzitou a podobou. Rovněž nutné je zamyslet se nad základními otázkami smyslu a poslání

⁶ Ekvivalent anglického slova welfare state. Další překlad do češtiny může být: stát blahobytu stát všeobecného blahobytu, asistenční stát, stát veřejných sociálních služeb. (Maříková, Petrusek, Vodáková a kol., 1996).

sociálního státu, neboť různorodé modely sociálního státu vycházejí z odlišných sociálních filozofií (Keller, 2009).

Například autoři Harold L. Wilensky a Charles N. Lebeauxe uvádějí dvě koncepte sociálního státu, reziduální a institucionální. **Reziduální koncepte** vychází z předpokladu, kdy rodina a trh v normální společnosti uspokojují sociální potřeby lidí. Státní sociální pomoc je minimální a je poskytnuta až v momentě, kdy je život v rodině narušen nebo v případě jiných sociálních událostí. Státní sociální služby v této koncepci nejsou tolik rozvinuté, obzvláště zde dominují nestátní formy sociální pomoci, typickým příkladem jsou Spojené státy Americké. **Institucionální koncepte** vymezuje sociální pomoc jako zcela normální, akceptovatelnou a oprávněnou funkci moderní průmyslové společnosti, kdy je správné pomáhat v seberealizaci. V zemích je organizovaný státní sociální systém služeb, zacílený na pomoc jednotlivcům i rodinám, zejména k uspokojení základních životních potřeb (Smutek, 2015).

Nejčastěji uváděnou typologií je typologie od dánského autora Gøsta Esping-Andersena. Pojednání *Tři politické ekonomie sociálního státu (The Three Worlds of Welfare Capitalism)* z roku 1990, se řadí k nejvlivnějším pracím v oblasti komparativního výzkumu sociálních systémů, rozlišuje tři modely sociálního státu na základě vzájemných vazeb mezi státem, trhem a rodinou. Esping-Andersenovu teorii lze označit jako průlomovou a neopomenutelnou, jako jeden z prvních rozpracoval myšlenku, že režimy sociálního státu se liší ve svých sociálních a redistributivních dopadech, zasadil sociální stát do širšího kontextu politické ekonomie a představil koncept sociálního státu, jež se rozlišuje podle zodpovědnosti zajišťování individuálního blaha mezi rodinou, státem a trhem (Mitchell, 2010).

Esping-Andersen (1990) definuje tři typy sociálního státu: **liberální, sociálně demokratický a konzervativní**. Nicméně původní typologie z roku 1990 byla řadou autorů kritizována a zpochybňována, protože autor nezohlednil rodinnou politiku, zejména přístup státu k ženám jako k matkám a zaměstnancům. Na tyto kritiky zareagoval v pozdějších dílech, ve kterých věnoval větší pozornost rodinné politice a roli žen ve společnosti. Vyjma opomenutého genderu, byla kritizována ještě nedostatečná variabilita sociálních režimů (Mitchell, 2010).

I přes všechnu kritiku často komparace vycházejí právě z teorie Esping-Andersena. Modely jsou často různými autory přejímány a adaptovány.

V současné době jsou rozlišovány čtyři typy sociálního státu: **konzervativní, liberální, sociálně demokratický a jihoevropský**. Nově někteří autoři k těmto čtyřem typům řadí i pátý tzv. **postsocialistický typ sociálního státu** (např. Matějková, Paloncyová 2004). Tyto režimy sociálního státu návazností na typy rodinné politiky jsou blíže rozebrány dále v textu (Mitchell, 2010).

V dnešní době ale i v té minulé, byly a stále jsou snahy o vytvoření určité typologie prorodinné politiky. Jak je již uvedeno výše rodinnou politiku nelze jednoznačně definovat, stejně tak i vymezení modelů prorodinné politiky je obzvlášť komplikované. Jako jedny z prvních rozdělení určitých typů rodinné politiky lze použít přístupy autorů Kameramana a Kahna.

V publikaci Kamerman a Kahn (1978) definují pojmy explicitní a implicitní rodinná politika. **Explicitní** rodinné politiky zahrnují zákonná opatření navržená tak, aby dosáhla konkrétních a jasně stanovených cílů zaměřených na rodiny a její členy (např. rodičovská dovolená, zásady týkající se péče o děti, domácí násilí apod.). Explicitní rodinnou politikou se vyznačují země jako například Francie, Německo nebo Belgie. Naopak **implicitní** politiky v zemích jako jsou Dánsko, Itálie či Velká Británie nejsou konkrétně určeny k ovlivnění rodin, ale cíle této politiky jsou nepřímo zaměřeny kupříkladu na záležitosti týkající se mezinárodní migrace, rovnosti pohlaví, chudoby, zaměstnanosti apod. (Kamerman, Kahn, 1978; Matějková, Paloncyová, online, 2004).

2.4.1 Modely rodinné politiky

S daným typem sociálního státu přímo souvisí i typ rodinné politiky. Uváděný výčet není konečný, neboť tyto modely se mohou dále vzájemně kombinovat. V příloze č. 1 jsou zobrazeny znaky prorodinných politik v modelech sociálních států.

Konzervativní model (korporativistický, bismarckovský)

Výraznou roli v tomto modelu hraje stát vyznačující se nízkou „*posedlostí*“ trhem a jeho efektivností, ale především snahou nahradit trh co by zdroj sociálního zabezpečení (Munková a kol., 2004, s. 51). Je orientován na ochranu osob, zejména nezaměstnaných z důvodu zdravotního postižení, ztráty pracovního místa či odchodu do důchodu aj. Marginální úlohu plní soukromé pojištění, doba pojištění a výše odváděného pojištění. Důraz je kladen na zachování statusových rozdílů, redistributivní působení je z toho důvodu bezvýznamné. Významná je propojenost s církví a tím i preference tradiční rodinné formy s dělbou rolí muže a ženy, kdy hlavní postavení zaujímá muž jako hlava

rodiny, který zprostředkovává zajištění ostatních členů domácností. Ženy mají pečovat o děti a domácnost, popřípadě pracovat jen na zkrácený úvazek. Minimální státní podpora možnosti skloubit zaměstnání a péči o rodinu formou služeb ovlivňuje rodinné plány mladých lidí. Lze zde spatřit značný vliv principu subsidiarity, tj. stát by měl intervenovat až v krajním případě⁷. Tento model rodinné politiky je charakteristický pro státy, jako jsou Německo⁸, Rakousko, Francie a Belgie. Nezbytné je upozornit, že se Francie pronatalitními opatřeními od klasických konzervativních zemí liší (Mitchell, 2010; Munková a kol., 2004).

Liberální model (anglosaský, reziduální)

Vyznačuje se nízkým stupněm přerozdělování, testovanou sociální pomocí, skromnými univerzálními transfery a úzkým vymezením sociálních rizik. Potřeby obyvatel jsou uspokojovány prostřednictvím rodiny a trhu. Stát vybízí k přijímání vlastní zodpovědnosti, proto státní zásahy jsou minimální, rodina není v tomto režimu moc podporována a pomoc je poskytována až v momentě, kdy rodina a trh selhávají a nacházejí se v kritických situacích. Výše sociálních dávek⁹ je zaměřena na základní existenční pokrytí potřeb, zejména občanů s nízkými příjmy, převážná část sociální podpory rodin je poskytována formou daňových úlev a sociální služby, především péče o děti je zastoupena soukromou tržní sférou. Představitelé tohoto modelu jsou USA, Kanada a Austrálie, v Evropě je to Velká Británie a Švýcarsko (Mitchell, 2010; Keller, 2009).

Sociálně demokratický model (skandinávský, severský)

Vychází z principu univerzalizmu¹⁰, jeden systém zahrnuje všechny vrstvy a třídy, ale dávky jsou odstupňovány podle příjmu. Sociální zajištění je financováno hlavně z daní. Právě proto se model vyznačuje vysokým zdaněním populace, ale také aktivní politikou zaměstnanosti, vysokou participací žen na trhu práce a štedré sociální politice. Emancipační politika státu se vztahuje i na trh a tradiční rodinu, umožňuje lépe sladit pracovní a rodinné oblasti než systém liberální, nečeká se až rodina vyčerpá všechny vlastní zdroje pomoci, naopak stát zasahuje preventivně. Zřejmým příkladem jsou země ze severu Evropy Švédsko, Norsko, Finsko či Dánsko (Keller, 2009; Mitchell, 2010).

⁷ Především když schopnost rodiny pomoci si vlastními silami selže.

⁸ Protože Německo je typickým představitelem toho modelu, lze někdy hovořit o tzv. německém modelu.

⁹ Nízká výměra sociálního pojištění = nízká úroveň vyplacených dávek. (Keller, 2009)

¹⁰ Občané jsou zaopatřeni proti sociálním rizikům nezávisle na svých příjmech.

Prorodinně orientovaný model (latinský, jižní nebo rudimentární)

Nejvíce se objevuje v jižních zemích Evropy jako je Itálie, Španělsko a Portugalsko a ostatních středozezemních státech. Rozvoj sociálních států v těchto zemích je opožděný a vykazuje řadu odlišností od zbylé části Evropy. Avšak do určité míry svým nevměšováním je podobný liberálnímu modelu, ale oproti tomu spoléhá na pomoc rodiny v ochraně svých členů proti ekonomickým a sociálním rizikům. Je zde specifická a velmi silná úloha rozvětvené rodiny (vícegenerační soužití), zastává řadu sociálně významných funkcí a ulehčuje sociálnímu státu. Tím je možné do jisté míry vysvětlit pozdější odchod mladých lidí z domácnosti rodičů. Rovněž ekonomická aktivita žen v těchto zemích je velice nízká, nevhodné podmínky pro skloubení rodiny a zaměstnání podporují u mladých žen odklad mateřství nebo dokonce úplné odmítnutí založení vlastní rodiny (Keller, 2009; Matějková, Paloncyová, online, 2004).

Dle Matějkové a Paloncyové (2004) lze k těmto čtyřem modelům rodinné politiky přidat i typ pátý tzv. **postsocialistický režim sociálního státu**, kam lze zařadit země Visegrádské čtyřky¹¹ či Slovinsko. Je to model v přechodném procesu, teprve se utváří charakteristické prvky, zároveň musí čelit relativně novým sociálním problémům jako je nezaměstnanost, chudoba, sociální vyloučení aj. v souvislosti s přechodem z centrálně řízené ekonomiky na tržní ekonomiku v 90. letech 20. století. Míra ekonomické participace žen v tomto modelu je vysoká, avšak systém sociálních dávek nemusí mnohdy motivovat k pracovnímu zapojení.

¹¹ Visegrádská skupina je tvořena čtyřmi středoevropskými státy: Českou republikou, Maďarskem, Polskem a Slovenskem.

3 Analýza vybraných nástrojů rodinné politiky České republiky a Francie

V této kapitole bude provedena analýza vybraných nástrojů rodinné politiky České republiky a Francie. V první části bude stručně nastíněn demografický vývoj v Evropě, se zaměřením na vývoj v České republice a Francii¹². Další část bude zaměřena na charakteristiku rodinných politik vybraných zemí, kde bude vymezen jejich jednotlivý vývoj, institucionální zajištění a nástroje péče o děti do 6 let věku. Rovněž bude pospán systém financování rodinné politiky v jednotlivých zemích.

3.1 Současný demografický vývoj v Evropě se zaměřením na rodinu

V úvodu kapitoly je nutné předeslat, že demografický vývoj v Evropě potažmo v Evropské unii výrazně zaostává za většinou zbytku světa. Struktura evropských rodin se v průběhu let zcela změnila a s tím přímo souvisí i vývoj populace. Společnými jmenovateli tohoto vývoje jsou pozdější věk prvního mateřství, vyšší procento neúplných domácností a rodin bez stálého příjmu, prodlužující se délka života obyvatel a rovněž nárůst počtu závislých starších osob. Důsledkem nynějšího stavu je v zásadě úpadek rozvětvených rodin ve prospěch rodin s méně členy, což je zapříčiněno kombinací několika faktorů, především se jedná o změny životního stylu, lpění na individualismu nebo významnější výskyt nových rizikových sociálních skupin a s tím související častější sociální vyloučení. V rámci této skupiny lze hovořit o dlouhodobě nezaměstnaných, rodinách s jedním rodičem či o dětech ohrožených chudobou. Tyto faktory se prolínají celou evropskou společností. Pod hrozbou chudoby a sociálního vyloučení v Evropské unii je nyní 113 milionů lidí, což představuje zhruba 22,5 % celkové populace (Eurostat, online, 2014).

3.1.1 Vývoj plodnosti a porodnosti v Evropské unii

Obecně vzato ženy v zemích EU mají méně dětí, což přispívá ke zpomalení přirozeného přírůstku obyvatel či dokonce k zápornému pohybu obyvatelstva (více úmrtí než narození). V této části jsou prezentovány informace o hrubé míře porodnosti (poměr počtu narození k průměrnému počtu obyvatel, vyjádřený na 1 000 obyvatel) a o míře

¹² Údaje v této diplomové práci se budou týkat pouze evropské části, tzv. metropolitní Francie. Další obyvatelé žijí v zámořských departmentech (Guadeloupe, Guyane, Martinique, Réunion) a teritoriích (Mayotte, Wallisovy ostrovy, Francouzská Polynésie, Nová Kaledonie, Saint Pierre a Miquelon).

plodnosti (průměrný počet dětí narozených jedné ženě) v rámci EU s detailnějším zaměřením na ČR a Francii.

Z grafu č. 3.1 je patrné, že v roce 2018 činila hrubá míra porodnosti v EU 27 (27 zemí od roku 2020) 9,5 narozených dětí na 1 000 obyvatel. V členských státech EU byla nejvyšší hrubá míra porodnosti v Irsku, a sice 12,5 narozených dětí na 1 000 obyvatel, a poměrně vysoká byla i ve Švédsku (11,4 narození) a ve Francii (11,3 narození). Česká republika za první skupinou o tolik nezaostává a spolu s Estonskem dosahují hranice 11-ti narozených dětí na 1 000 obyvatel. Na druhém konci žebříčku byla zaznamenána hrubá míra porodnosti 8,5 narozených dětí na 1 000 obyvatel nebo i méně v jižní Evropě (Portugalsko, Řecko, Španělsko, Itálie).

Graf 3.1 Hrubá míra porodnosti v EU (27 zemí od roku 2020) k 1.1.2018

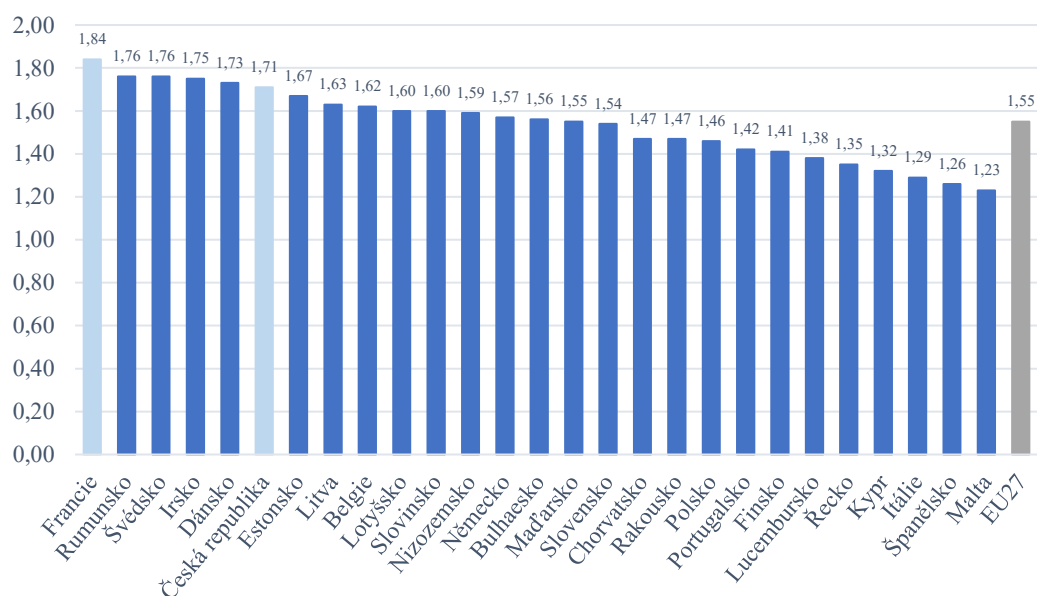
Zdroj: Eurostat, 2020, vlastní zpracování

Celková míra plodnosti v EU 27 na začátku tohoto století klesala. V letech 2001 a 2002 představovala 1,46 živě narozených dětí na ženu. V roce 2010 se tento počet zvýšil na 1,62, ale v roce 2013 opět poklesl na 1,51 a v roce 2018 se opět mírně zvýšil na 1,55 živě narozených dětí na jednu ženu. V rozvinutých částech světa se úhrnná míra plodnosti ve výši 2,10 živě narozených dětí na ženu považuje za míru přirozené obnovy obyvatelstva, což je úroveň, jež zajišťuje dlouhodobou stabilitu počtu obyvatel, kdyby nedocházelo k přistěhování či vystěhování obyvatel.

Z grafu č. 3.2 lze vyčíst, že nejvyšší míra plodnosti v členských státech EU byla v roce 2018 zaznamenána ve Francii (1,88 živě narozených dětí na ženu), dále v Rumunsku a ve Švédsku (v obou zemích 1,76). Co se týká České republiky, tak ta se ocitla v těsném závěsu s hodnotou 1,71 živě narozených dětí na jednu ženu. Míra

plodnosti byla často vyšší v těch členských státech, kde byla rodina jako jednotka poměrně slabá (nízký podíl manželství a vysoký podíl dětí narozených mimo manželství), kde byla poměrně obvyklá nestálost párů (poměrně vysoká míra rozvodovosti) a kde byla vysoká účast žen na trhu práce (Eurostat, online, 2014). V 11 členských státech EU byla míra plodnosti nižší než 1,50 živě narozených dětí na ženu; nejnižší míru zaznamenala Malta (1,23 živě narozených dětí na ženu).

Graf 3.2 Hrubá míra plodnosti v EU (27 zemí od roku 2020) k 1.1.2018

Zdroj: Eurostat, 2020, vlastní zpracování

3.1.2 Vývoj plodnosti a porodnosti v České republice a ve Francii od 2. poloviny 20. století

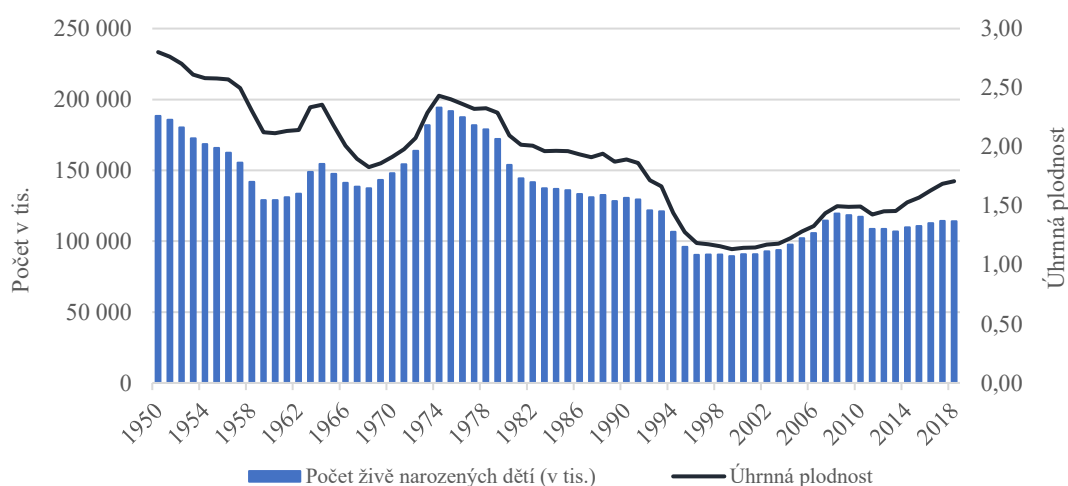
Demografický vývoj v poválečném Československu byl velmi nepravidelný. Od počátku sledovaného období se počty živě narozených dětí v podstatě konstantně snižovaly z necelých 190 tis. až na 129 tis. v roce 1959, nicméně i tak se držela úhrnná plodnost přes hodnotu 2,1 dětí na jednu ženu v produkčním věku (viz graf č. 3.3), tento vývoj je přisuzován zaostáváním ekonomiky, špatnou bytovou situací, vysokou aktivitou žen a nedostatečnou sítí předškolních zařízení pro děti. Následovalo období relativně velkého nárůstu počtu živě narozených dětí i úhrnné plodnosti, které kulminovalo v roce 1964. Tato situace nastala v důsledku slibovaných opatření ze strany vlády, která spočívala v prodloužení mateřské dovolené, rozšiřování zařízení předškolní a mimoškolní péče a návrhem ocenit mateřství při odchodu do důchodu (Rychtaříková, Kuchařová,

2008). V průběhu následujících let se ukázalo, že uvedená podpůrná opatření nejsou naplňována, načež začalo opět docházet k poklesu počtu živě narozených dětí i úhrnné plodnosti, která se v letech 1966–1972 dostala pod hranici prosté reprodukce, k tomu je třeba doplnit, že nikterak dramaticky (v roce 1968 to bylo 1,83 dětí na jednu matku v produktivním věku). Situace se začala obracet v několika dalších letech v důsledku postupné realizace zmíněných opatření a na to navazujících další opatření jakými byly např. zvýšení podpory při narození dítěte, prodloužení doby péče o další dítě z jednoho na dva roky, nárůst přídavků na děti rodinám se dvěma a více dětmi, zavedení novomanželských půjček nebo zlepšení bytové výstavby (Paloncyová a kol., 2013a). Maxima pro toto období, jak v případě úhrnné plodnosti, tak v případě porodnosti, byla dosažena v letech 1974 a 1975, kdy úhrnná plodnost přesahovala hranici 2,4 a počet živě narozených dětí velmi výrazně přesáhl hodnotu 190 tis. Vysoké hodnoty počtu narozených dětí a úhrnné plodnosti byly typické i po zbytek 70. let 20. století. Celá 80. léta 20. století se pak vyznačovala poměrně stabilizovaným vývojem u obou sledovaných řad, ač se komplexně jednalo o nižší čísla než v případě předešlých deseti let, která se v případě úhrnné plodnosti opět začala pohybovat na hranici prosté reprodukce a v případě počtu narozených dětí se po většinu období pohyboval mezi 130 a 140 tisíci.

Po pádu komunistického režimu se demografické procesy velmi přiblížily západoevropskému modelu, především se prodloužila naděje dožití (střední délka života při narození), poklesla porodnost, zvýšil se podíl dětí narozených mimo manželství, zvýšil se věk při sňatku a věk ženy při prvním porodu a poklesl podíl dětí počatých před sňatkem. Snížení intenzity plodnosti a počtu narozených dětí bylo logickým vyústěním situace, úhrnná plodnost (počet narozených dětí na jednu ženu) klesla v roce 1996 pod 1,2, zatímco ještě v roce 1990 dosahovala hodnoty 1,89. Teprve v roce 2004 plodnost opět překročila hodnotu 1,2 dítěte na jednu ženu a počet dětí narozených v ČR v jednom roce stoupl nad 100 tisíc. K tomuto zvýšení porodnosti a plodnosti vedl fakt, že děti začala mít početná generace narozená v 70. letech 20. století. V letech 2008 až 2010 se úhrnná plodnost držela kolem hodnoty 1,5 dětí na jednu ženu. Od té doby plodnost mírně narůstá. V roce 2018 se v České republice narodilo 114,4 tisíc dětí, úhrnná plodnost činila 1,71 dětí na jednu ženu v reprodukčním věku. V uváděných souvislostech je nutné zmínit, že od 90. let výrazně vzrostl podíl dětí narozených mimo manželství (v roce 2018 se jednalo o 49 %) (National Policies Platform, online, 2019).

Co se týká migračního salda, tak přírůstek stěhováním začíná v populačním vývoji České republiky nabývat na významu teprve v posledních letech. V roce 1950 měla Česká republika necelých 9 milionů obyvatel. Tento počet s určitými výkyvy postupně vzrostl až na současných cca 10,7 milionu obyvatel (2019).

Graf 3.3 Počet živě narozených dětí a úhrnná plodnost v České republice za období 1950–2018

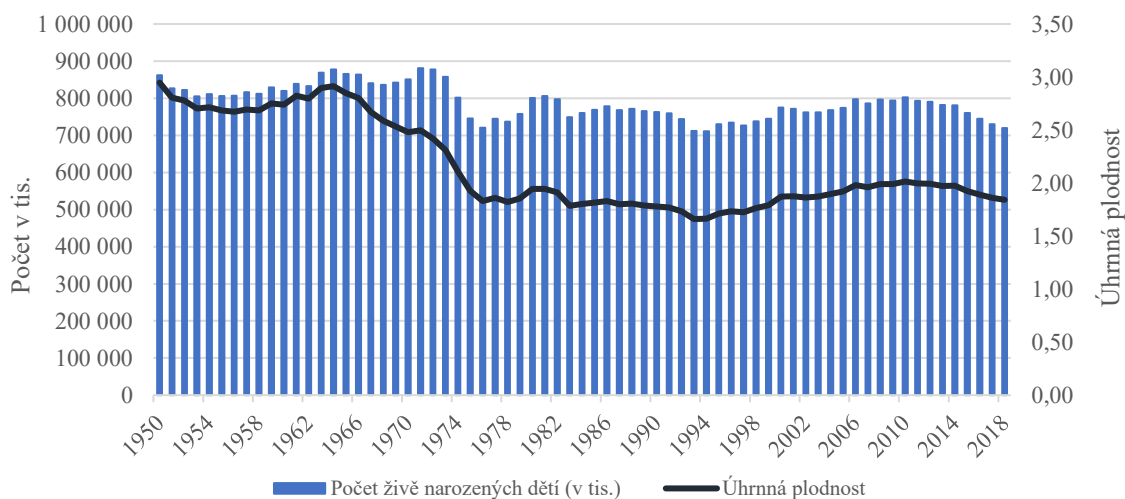
Zdroj: Český statistický úřad (ČSÚ) 2019, vlastní zpracování

Na počátku 20. století čítala populace Francie 40,7 milionu obyvatel. Počet obyvatel začal výrazně narůstat po 2. světové válce díky poválečnému nárůstu počtu narozených dětí. Během poválečného období došlo k obnově země a stabilní ekonomický růst vedl k pracovní imigraci v 60. letech, kdy mnozí zaměstnavatelé hledali pracovní síly v jižní Evropě a v severní Africe. Francouzské právo usnadnilo příliv tisíců obyvatel z bývalých francouzských kolonií v severní a západní Africe, Indii a Indočíně do kontinentální Francie, přistěhovalo se tak 1,6 milionu potomků francouzských usídlenců žijících v Alžírsku, Tunisku a Maroku (Paloncyová a kol., 2013a). Migrace se odvíjela také v závislosti na zahraničně-politických událostech a jsou v ní patrné výrazné výkyvy. Již v roce 1969 tedy počet obyvatel přesáhl 50 milionů, v roce 2003 pak pokořil hranici 60 milionů obyvatel. Na počátku roku 2019 žilo ve Francii (tzv. metropolitní Francii) cca 67 milionů obyvatel. Od poloviny 20. století je tedy patrné, že počet obyvatel Francie narůstá jak tzv. přirozenou formou (rodí se více dětí, než kolik obyvatel zemře), tak formou migrace.

Od začátku 50. let 20. století až do roku 1974 se počty živě narozených dětí ve Francii pohybovaly mezi 800 a 900 tisíci (viz graf č. 3.4). Úhrnná plodnost byla v tomto období vyšší než 2,1 dětí s maximy oscilujícími kolem hodnoty 2,9 dětí v letech

1963–1965, od tohoto období začalo docházet k výraznému poklesu, který se zastavil až zhruba v polovině 70. let, kdy úhrnná plodnost začala de facto stagnovat na úrovni okolo 1,8 dětí na ženu, tento vývoj se udržel až do začátku 90. let. Co se týká absolutních hodnot, tak v období od 2. poloviny 70 let do začátku 90. let se rodilo v průměru 750 tisíc dětí ročně s tím, že v letech 1980–1982 došlo k výkyvu až k hodnotám okolo 800 tisíc dětí. V 1. polovině 90. let byl zaznamenán mírný pokles počtu narozených dětí, který se v letech 1993–1994 zastavil na hodnotě 712 tisíc narozených dětí, s tímto vývojem korelovala i úhrnná plodnost (1,66 dětí na ženu). Nutno podotknout, že v dalších letech už se obě sledované hodnoty pohybovaly vždy nad těmi z let 1993–1994, což se může jevit jako překvapivé hlavně v porovnání se zeměmi střední a východní Evropy, kde docházelo k prudkému a velmi rychlému poklesu u obou sledovaných řad. Od 2. poloviny 90. let dochází k opětovnému vzestupu počtu narozených, a to i přes početní úbytek žen v reprodukčním věku (15–49 let), stoupá také hodnota úhrnné plodnosti, která v roce 2010 překročila hranici 2 dětí. Ve Francii je úroveň porodnosti stále poměrně vysoká, ač velmi pozvolna začíná klesat k hodnotě 700 tisíc dětí, ruku v ruce s tím se vyvíjí i úhrnná plodnost, která se začíná přibližovat hodnotě 1,8 dětí na jednu ženu.

Graf 3.4 Počet živě narozených dětí a úhrnná plodnost ve Francii (metropolitní) za období 1950–2018

Zdroj: Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE), 2020, vlastní zpracování

3.2 Rodinná politika v České republice

Sociální stát v období tehdejšího Československa v tom smyslu, za jaký je považovaný po roce 1989, v podstatě neexistoval. I když za tohoto období byla řada sociálních problémů týkající se nezaměstnanosti a chudoby, tehdejší komunistický režim se je snažil bagatelizovat a řešit spíše ekonomickými nástroji než sociálními. Primární

postavení v sociální oblasti zaujímal stát, který nejenže vydával legislativu, ale také celou oblast kontroloval a financoval. Finanční zdroje stát přerozděloval prostřednictvím státního rozpočtu a celý systém byl poměrně netransparentní a neefektivní. Veškerá iniciativa nestátních sociálních subjektů byla vyloučena a občané tak byli odkázáni na dávky a služby, které jim stát poskytoval. V zásadě občané byli závislí na státu a nebyli motivováni k vlastní odpovědnosti k řešení svých sociálních problémů. Dalším typickým rysem pro toto období bylo, že sociální politiky bylo využíváno i k udržení loajality občanů vůči režimu. Na základě těchto rysů se sociální politika ukázala jako nefunkční a neefektivní (Krebs a kol., 2015). Po roce 1989 bylo potřeba systém přizpůsobit tržním podmínkám. Byly zavedeny změny téměř ve všech oblastech, přednostně se realizovala politika zaměstnanosti, sociálního zabezpečení, rodinná politika a politika v oblasti pracovních příjmů. Lze konstatovat, že uvolnění poměrů po roce 1989 bylo prvním krokem k vytvoření dobře fungujícího sociálního státu, což se postupem času začínalo do značné míry naplňovat.

3.2.1 Vývoj rodinné politiky

V období první republiky nebyla rodina předmětem výraznějšího politického zájmu a tehdejší explicitní podpora rodiny byla bezvýznamná. Přístup společnosti a státu k rodině vycházel z předpokladu, že výchova a péče o děti jsou v plné kompetenci rodičů, z tohoto důvodu nebyla podpora rodiny na vysoké úrovni. Systém pojištění různých skupin zaměstnanců v předválečném Československu zahrnoval i vyplácení podpory ženám v mateřství (Tröster a kol., 2013).

Během 2. světové války došlo k přerušení podpory rodin, stejně tak jako většiny oblastí. Po válce postupně docházelo k obnově péče o rodiny. Prvořadým cílem bylo snižování rozdílů v kvalitě života bezdětných rodin a rodin s dětmi.

Celé období socialismu (50. až 80. léta 20. století) se pak v podstatě vyznačovalo implicitní rodinnou politikou. Primární sociální cíle a opatření byly jasně definované a ideologicky zdůvodněné, ale ne zcela systémově zaměřené ve prospěch rodin, především byly prezentované na postavení žen, jejich plném sociálním a ekonomickém zrovnoprávnění. Jedním z klíčových faktorů, ovlivňujících postavení rodiny ve společnosti byl výrazný vzestup zaměstnanosti žen. (MPSV, online, 2004). Sociální i rodinná politika se rovněž vyznačovala značným zasahováním do soukromí rodin, potlačováním ekonomické úlohy rodin a snahou přenést rodinné funkce na veřejné instituce. Jako nejvýznamnější lze uvést opatření k zajištění institucionální péče o děti od

nejnižšího věku nebo rozvoj přímé a nepřímé státní sociální podpory rodin. Vlivem vysoké zaměstnanosti žen docházelo k postupnému podlomení výchovné a sociální funkce rodiny, skloubení pracovních nároků s péčí o děti a domácnost bylo skoro nemožné, tento trend vyústil k umělému přesouvání typických rodinných povinností na školy a jiné instituce. Finanční podpora rodin ze strany státu nebyla tak vysoká a dvojitý pracovní příjem v rodinách s dětmi se stal ekonomickou nutností, a právě v této době dochází k rychlému rozpadu vícegeneračního soužití rodin (Krebs a kol., 2015).

Od 50. let sociální zabezpečení rodin ve finanční oblasti dávek nemocenského pojištění zahrnovalo vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, peněžitou pomoc v mateřství a podporu při ošetřování člena rodiny¹³. Tehdejší opatření, obzvláště mateřská dovolená (opatření pracovního práva) a podpora při ošetřování člena rodiny, se zaměřovala na státem podporovanou zvýšenou zaměstnanost žen s potřebou usnadnit mateřství v raných fázích. Rovněž se vyplácely rodinné přídavky¹⁴, mateřský příspěvek a porodné (Tröster a kol., 2013).

Všechna tato opatření byla realizovaná se záměrem rozšířit okruh žen, které mají malé děti a tím potlačit pokles porodnosti. Celková struktura rodinné politiky, resp. mateřského příspěvku v plném rozsahu odrážela populačně zaměřený charakter soustavy společenské nápomoci rodinám s dětmi. Další podpora rodin byla zaměřena skrze daňovou¹⁵ a bytovou¹⁶ politiku nebo od 70. let možností pro mladé rodiny využít tzv. novomanželské půjčky na pořízení družstevního či vlastního bytu, a to se státním příspěvkem, výhodným úročením a po narození dítěte i možností odepsání části splátek (Krebs a kol., 2015).

Transformace směrem k tržní ekonomice po roce 1989 v ČR byla provázená i transformací rodinné politiky, i když zájem o prarodinnou politiku jako koncept nebo explicitní rodinnou politiku se navyšoval jen pomalu a postupně. Nicméně v samotném počátku přechodu na tržní ekonomiku byly provedeny nutné změny v sociální oblasti. Podpora byla orientována směrem k sociálně tržnímu systému státní sociální podpory. Zavedením průběžných sociálních opatření v oblasti rodin se podařilo při procesech cenové liberalizace zabránit propadu velkého počtu rodin pod přijatelnou životní úroveň. Zároveň teze liberálně zaměřené politiky se rozšířily do velké části veřejného mínění

¹³ Od roku 1968 získali i otcové nárok na peněžitou pomoc v mateřství a ošetřovné (Tröster a kol., 2013).

¹⁴ Nově od roku 1968 přídavky na děti

¹⁵ Zvýhodnění formou snížení daně ze mzdy pro rodiny s více dětmi.

¹⁶ Hromadná výstavba nových bytů, neboť v ČSSR byl velký nedostatek bytů.

a rodina byla pojímána jako soukromá sféra do níž se má stát a společnost co nejméně vměšovat. Dřívější propopulační zaměření rodinné politiky na začátku 90. let bylo postupně nahrazeno adresnou podporou rodin státními sociálními dávkami, o které si příjemce musel sám požádat (Krebs a kol., 2015). Podpora rodiny byla výrazně individualizována a jejím rozhodujícím kritériem se stala sociální solidarita vysokopříjmových rodin s nízkopříjmovými.

Základním cílem změn bylo vytvoření jednotného státního systému sociálního zabezpečení, sestávajícího se ze zdravotního, nemocenského, povinného důchodového pojištění a státní sociální podpory a pomoci. Tato přeměna sociálního zabezpečení postupem času vyústila k vytvoření tří pilířového systému, kdy do prvního pilíře lze zařadit sociální pojištění, ve kterém je zahrnuto nemocenské a důchodové pojištění, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, do druhého pilíře patří sociální pomoc, zejména dávky pomoci v hmotné nouzi a do třetího pilíře lze zahrnout státní sociální podporu, a to dávky pro rodiny s dětmi. Všechny tři pilíře se od sebe liší obzvláště v tom, kterou sociální situaci řeší, jaký je zvolen způsob financování a jak jsou organizačně zabezpečeny.

Podpora rodin s nezaopatřenými dětmi se všemi třemi výše uvedenými pilíři soustavy sociálního zabezpečení značně prolíná. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, peněžitá pomoc v mateřství a podpora při ošetřování člena rodiny jsou nadále poskytovány v rámci nemocenského pojištění. Ostatní dávky podpory při narození dítěte a podpory rodičů při péči o děti byly přesunuty do systému státní sociální podpory nebo byly zrušeny (Höhne, 2008).

Prorodinná opatření byla činěna izolovaně, nejčastěji jako součást sociální politiky. Po roce 2000 pozvolna vznikala potřeba koncipování explicitní rodinné politiky, zejména z důvodu výrazného poklesu porodnosti.

Ekonomická krize a na ni reagující vládní úsporná opatření zásadně ovlivnila českou rodinnou politiku na poměrně dlouhé období (2008–2014). Důsledkem toho se změnila institucionální a organizační struktura rodinné politiky, snížilo se tempo růstu výdajů na sociální a rodinné dávky, zmenšil se jejich podíl na státním rozpočtu a navýšil se deficit kapacity denní péče o děti předškolního věku (MPSV, online, 2017).

V posledních několika letech dochází k oživení politické vůle opět řešit komplexněji podporu rodin. Po krizovém období zhruba od roku 2014 v rodinné politice

sílí nutnost formulovat explicitní rodinnou politiku, a to především na úrovni institucionálního, legislativního a odborného zajištění. Aktuální trend v rámci rodinné politiky je téma harmonizace rodinného a pracovního života, obzvláště formou vytváření nových nepřímých nástrojů zvyšování porodnosti, vyššího pracovního zapojení žen v zájmu ekonomického růstu, rovných příležitostí mužů a žen do politiky vlád, politických stran i veřejného dialogu. Avšak stále v dnešní době jsou převážná opatření rodinné politiky soustředěna na oblast finanční podpory. Závěrem je nutné poznamenat, že do dnešní doby ČR stále nemá jasně koncipovanou a ucelenou rodinnou politiku, obzvláště z důvodu nedostatečné schopnosti spolupráce jednotlivých resortů, které mají s problematikou, co dočinění. Česká republika je tak výjimkou mezi většinou zemí Evropské unie (MPSV, online, 2017).

3.2.2 Institucionální zajištění rodinné politiky

Komplexní rodinná politika je mnohostranně průřezová disciplína, zaměřena na obecnou pomoc a podporu rodin, zejména v různých stadiích rodinného cyklu. Významnou a ústřední funkci ve vytváření a realizaci rodinné politiky, obzvláště v koncepční a normotvorné oblasti plní stát.

Jak je uvedeno v předešlé podkapitole ČR nemá jasně koncipovanou a ucelenou komplexní rodinnou politiku. V České republice je institucionální zajištění rodinné politiky zaštiťováno primárně prostřednictvím resortu Ministerstva práce a sociálních věcí¹⁷, ale rovněž svou dílčí částí se na jejím utváření podílí například Ministerstvo zdravotnictví či Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a další. Roztříštěnost kompetencí, organizace a koordinace s sebou nese řadu problémů, neuspokojivou úroveň spolupráce mezi jednotlivými resorty nebo nesystematické institucionální zakotvení ústřední autority na vládní úrovni (MPSV, online, 2017). Nutno podotknout, že klíčové k realizaci úspěšné komplexní rodinné politiky na státní úrovni je zajištění spolupráce mezi jednotlivými vládními resorty zejména ministerstvy práce a sociálních věcí, školství, mládeže a tělovýchovy, zdravotnictví, financí ale i pro místní rozvoj.

¹⁷V rámci organizační struktury je zřízen odbor rodinné politiky a ochrany práv dětí, který je složen ze čtyř útvarů: oddělení metodické podpory; oddělení koncepce rodinné politiky a služeb péče o děti; oddělení koncepce náhradní rodinné péče a oddělení koncepce ochrany práv dětí a transformace služeb pro rodiny a děti.

Úlohou státu je také vytváření podmínek a podnětů pro regionální a lokální rodinnou politiku, zprostředkování výměny zkušeností mezi krajskými a obecními úřady, případně informací o účinných zahraničních rodinně politických opatřeních apod.

Nemalou roli hrají i nižší úrovně státní správy. Obce a kraje mají oproti státu výhodu v realizaci rodinné politiky především proto, že mají blíže k lidem a rodinám na svém území, mají detailnější přehled o místních podmínkách a lepší předpoklady reagovat na specifické potřeby občanů, resp. rodiny s dětmi účinnějšími „měkkými“ nástroji (MPSV, online, 2017).

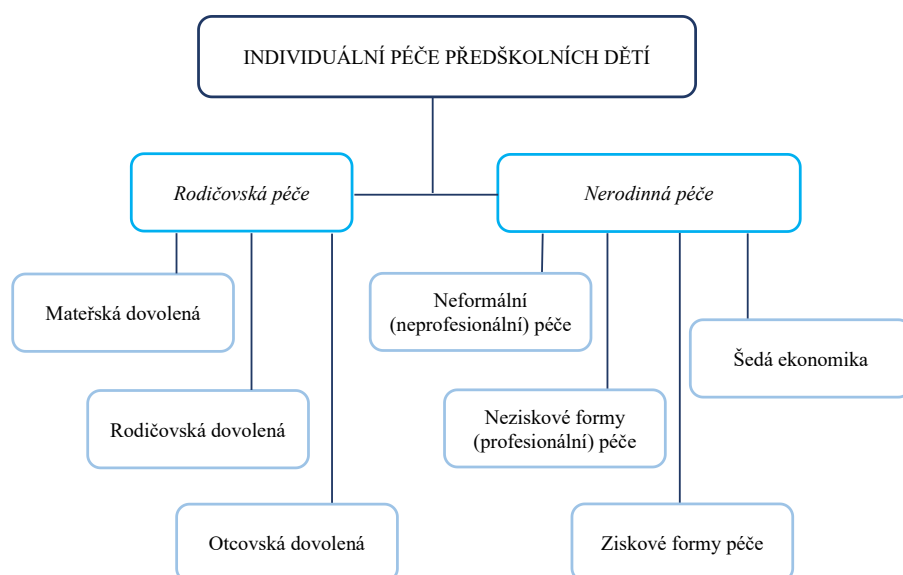
Rodinná problematika na krajské úrovni většinou spadá do kompetence odborů sociálních věcí případně zdravotnictví, v rámci obcí je v kompetenci odborů sociálních věcí, či samostatného oddělení pro rodinu a dítě, která ve své působnosti vykonávají sociálněprávní ochranu dětí. Vlastní koncepční činnost pomoci rodin závisí na vůli a prioritách politických orgánů zejména krajských nebo obecních zastupitelstev a rad. Nicméně stejně jako rodinná politika na celostátní úrovni, tak i role obcí a krajů v rodinné politice do této doby není jasně specifikovaná a často není ani dostatečně reflektována a sjednocená, což je pro realizaci rodinné politiky na místní úrovni klíčové. Rozdíly v pojetí a realizaci rodinné politiky na úrovni místních samospráv jsou markantní a ve většině případů jsou zapříčiněny nevyjádřenou nebo proměnlivou politickou vůlí zastupitelstev, jejich preferencích, tak i na spolupráci s dalšími aktéry veřejného života (MPSV, online, 2004).

Úspěšná rodinná politika vyžaduje součinnost dalších významných aktérů, a to školských zařízení a vzdělávacích institucí, nestátních neziskových organizací, církví, nejrůznějších veřejných i soukromých subjektů, zaměstnavatelů, a hlavně i samotných rodin.

Aktuální institucionální systém denní péče o děti do 6 let lze v České republice rozdělit do dvou úrovní, a to na individuální péči a kolektivní péči. **Individuální péči** o předškolní děti je možné dále rozčlenit na rodičovskou a nerodičovskou (nerodičovskou) péči. Individuální péče je chápána jako péče o děti většinou jednou osobou. Primárně jde o péči dětí vlastním rodičem tzv. rodičovská péče. Zároveň péče o děti do 3 let je převážně uskutečňována i nerodičovskou péčí většinou v okruhu širší rodiny (prarodiči) anebo za výpomoci známých či jiných osob, které nejsou s dítětem v příbuzenském vztahu.

Rodičovská péče o nejmenší děti¹⁸ je státem legislativně podporována formou mateřské a následně rodičovské dovolené s patřičnými finančními nástroji. Různé formy individuální nerodinné péče se v realitě vyskytují jen ojediněle, neprofesionální a profesionální formy péče, poskytované nekomerčně nebo za úplatu na základě živností (Palonciová a kol., 2013b). Péče o děti cizí osobu za úplatu je v ČR na počátku, když už tak české rodiny s dětmi najímají chůvy na hlídání dětí na neoficiálním trhu. Častá preference chův z šedé zóny ekonomiky je zapříčiněna nižšími cenami za hlídací služby, oproti profesionálním a komerčním formám péče, které jsou pro rodiny finančně neúnosné. Aktuální schéma systému individuální předškolní péče je znázorněno v obrázku č. 3.1.

Obrázek 3.1 Schéma systému individuální péče o děti do 6 let v ČR

Zdroj: Palonciová a kol., 2013b; vlastní úprava, aktualizace a doplnění

V České republice je mateřská, rodičovská a otcovská dovolená zabezpečena legislativou. Vytvořený právní rámec umožňuje zajistit dostatečnou rodičovskou péči dětí vlastními rodiči, ať už matkou nebo otcem.

Dle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákoník práce) je vymezena **mateřská dovolená** jako důležitá osobní překážka v práci na straně zaměstnance a zaměstnavatel je povinen zaměstnanci omluvit nepřítomnost v práci po dobu dočasné pracovní neschopnosti. Podle tohoto zákona, jak je vymezeno v ustanovení § 195 odst. 1 až 5, má žena v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě

¹⁸ Nejčastěji je zaopatřovaná matkou, která je na mateřské či rodičovské dovolené případně zůstává v domácnosti s dětmi.

nárok na pracovní volno po dobu 28 týdnů. Porodí-li žena 2 a více dětí, nárok na uvolnění z práce se zvyšuje na dobu 37 týdnů. Čerpat mateřskou dovolenou lze nejdříve 8 týdnů před očekávaným dnem porodu, nejpozději však zaměstnankyně nastupuje zpravidla 6 týdnů před datem porodu. Nastane-li porod dříve, než určil lékař, náleží zaměstnankyni ode dne porodu celá zákonem stanovená délka mateřské dovolené. Nevychrání-li žena celých 6 týdnů před porodem a dítě se narodí ve stanoveném termínu, přísluší jí mateřská dovolená jen 22 týdnů ode dne porodu, popřípadě 31 týdnů při narození vícero dětí. V případě porodu mrtvého dítěte náleží ženě volno po dobu 14 týdnů. Rovněž ve spojitosti s porodem mateřská dovolená nesmí být nikdy kratší než 14 týdnů a nemůže skončit ani být přerušena před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu.

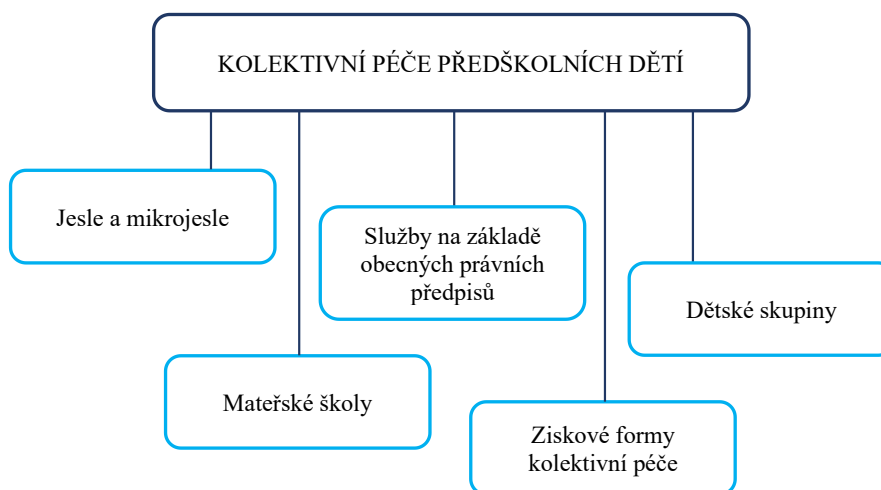
Zákoníkem práce, konkrétně v ustanovení § 196, je vymezena rovněž **rodičovská dovolená**, kde se uvádí: „*K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená přísluší matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let.*“. V tomto právním pojetí rodičovskou dovolenou do 3 let věku dítěte mohou čerpat i muži. Dochází zde k zrovnoprávnění se ženami v nároku na čerpání neplaceného volna v souvislosti s péčí o děti. Muži tak v případě čerpání rodičovské dovolené mají garantována stejná pracovní práva jako ženy. Pokud se muž rozhodne pečovat o dítě, zaměstnavatel je povinen ho uvolnit a po skončení rodičovské dovolené zaručit garanci pracovního místa na stejné nebo obdobné pozici. Tato povinnost zaměstnavatele se vztahuje i v případě odchodu ženy na rodičovskou dovolenou.

Otcovskou dovolenou v ČR lze čerpat od roku 2018 na základě novely zákona č. 148/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (dále jen zákon o nemocenském pojištění). Nárok na otcovskou dovolenou po dobu 1 týdne vzniká zaměstnanci, který pečuje o novorozené dítě, jehož je otcem, a to nejdéle do 6 týdnů ode dne narození dítěte. Tímto zákonem je rovněž upraveno i čerpání dovolené u náhradní péče rodičů a upravuje podmínky čerpání i osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ). Tato pracovní dovolená je součástí otcovské dávky nemocenského pojištění.

Jak vyplývá z názvu **kolektivní péče** je zaměřená na skupinovou formu péče o děti do 6 let věku, prostřednictvím institucionálních zařízení jako jsou jesle, mikrojessle, mateřské školy nebo dětské skupiny. Po roce 1989 se v České republice

začínají objevovat nejrůznější nová zařízení kolektivní péče. Vznikají nové neziskové projekty (rodinná a mateřská centra či dětské koutky), soukromá zisková zařízení založená na základě živnosti (vázané „Péče o dítě do 3 let věku v denním režimu“ nebo volné „Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti“) nebo privátní (firemní) školky zřizované zápisem do školského rejstříku. Od roku 2014 jsou zřizovány dětské skupiny, a to na základě zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině. Současně je podpora v oblasti kolektivní péče o předškolní děti zaměřena na zřizování mikrojeslí. Aktuální trend kolektivní péče je zaměřen na rozšíření služeb rané péče o děti do 3 let věku např. zřizování mikrojeslí. Systém české kolektivní předškolní péče je zobrazen na obrázku č 3.2.

Obrázek 3.2 Schéma systému kolektivní péče o děti do 6 let v ČR

Zdroj: Palonciová a kol., 2013b; vlastní úprava, aktualizace a doplnění

3.2.3 Nástroje prorodinné politiky

V České republice jsou rozlišovány přímé, nepřímé finanční a nefinanční nástroje, které jsou jednou z důležitých forem podpory rodiny. Finanční podporu lze chápat jako kompenzaci nákladů života v rodině formou přerozdělení příjmů společensky žádoucím skupinám domácností (MPSV, online, 2004). Přímá finanční podpora má podobu sociálních dávek, nepřímá je formou daňových opatření a ostatní pomoci veřejného a soukromého sektoru (slevy a výhody na dopravu, kulturu pro rodiny aj.) a nefinanční představuje služby pro rodiny. V rámci diplomové práce budou níže detailněji rozebrány vybrané zásadní nástroje podpory rodin s nejmenšími dětmi, celkový přehled přímé finanční podpory je zobrazen v příloha č. 2.

Rodinná politika je financována z veřejných zdrojů, především z rozpočtů příslušných ústředních orgánů veřejné správy (státní správa, místní správa a samospráva),

ale také z evropských fondů EU. Přímá finanční podpora státu je zajišťována resortem MPSV v rámci svých organizačních složek státu, pomoci sociálního zabezpečení (dávky nemocenského pojištění a státní sociální podpory). Výnos Ministerstva práce a sociálních věcí je převážně tvořen příjmy z pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, který zaujímá 97 % všech příjmů. Dále je svými příjmy MPSV závislé na rozdělení daňových příjmů Ministerstvem financí a přijatými dotacemi. Celkové příjmy jsou tvořeny daňovými a nedaňovými příjmy, kapitálovými příjmy a přijatými transfery.

V tabulce č. 3.1 je zobrazen podrobný přehled příjmů MPSV, kde lze sledovat rostoucí trend příjmů v letech 2014–2018. Rozpočet příjmů kapitoly MPSV ve sledovaném období 2014–2018 dosáhl nejvyšších příjmů 510 774 mil. Kč v roce 2018. V meziročním srovnání s rokem 2017 došlo k nárůstu celkových příjmů o 48 787 mil. Kč. V roce 2017 bylo dosaženo největšího rozpočtového plnění. Rozpočet příjmů kapitoly na rok 2017 byl schválen ve výši 442 711 mil. Kč (viz příloha č. 3). Při dosažené skutečnosti 461 987 mil. Kč byly rozpočtové příjmy splněny na 104,35 %. V meziročním srovnání došlo opět k vysokému nárůstu celkových příjmů o 31 881 mil. Kč. Nejnižších příjmu bylo dosaženo v letech 2014 a 2015, kdy příjmy dosáhly 383 099 mil. Kč a 404 962 mil. Kč.

Tabulka 3.1 Příjmy MPSV v letech 2014–2018 v mil. Kč

Období		2014	2015	2016	2017	2018
MPSV příjmy celkem		383 099	404 962	430 106	461 987	510 774
Daňové příjmy celkem		373 632	394 871	417 569	454 348	499 543
Z toho:	Daně a poplatky	10	17	18	17	15
	Povinné pojistné	372 858	394 065	416 837	453 611	498 697
	Ostatní daňové příjmy	764	789	714	721	831
Nedaňové příjmy		1 125	1 151	1 072	1 185	1 109
Kapitálové příjmy		8	0	2	2	1
Přijaté transfery		8 333	8 940	11 463	6 452	10 121

Zdroj: MONITOR Integrovaný informační systém Státní pokladny, 2020, vlastní zpracování

Výdaje Ministerstva práce a sociálních věcí jsou druhově rozděleny na běžné výdaje a kapitálové výdaje. Největší druhovou položku výdajů tvoří sociální dávky. V tabulce č. 3.2 je patrné, že nejvyšší celkové skutečné výdaje byly vykázány v roce 2018 ve výši 592 402 mil. Kč, tj. 99,68 % rozpočtu po změnách. V porovnání s rokem 2017 je evidován nárůst celkových výdajů o 32 816 mil. Kč. Naproti tomu v roce 2016 byl

zaznamenán nejnižší růst celkových výdajů. Rozpočet celkových výdajů kapitoly 313 MPSV byl schválen ve výši 544 191 mil. Kč a v průběhu roku byl upraven na 544 321 mil. Kč. Celkové skutečné výdaje roku 2016 byly vykázány ve výši 539 165 mil. Kč. V porovnání s rokem 2015 celkové výdaje vzrostly o 5 743 mil. Kč (viz příloha č. 3). Ve sledovaném období 2014–2018 bylo v průměru plnění rozpočtu plněno na 99 %. Meziroční nárůsty výdajů byly ovlivněny především růstem některých mandatorních výdajů – výdaje na důchody, na dávky nemocenského pojištění, příspěvek na péči podle zákona o sociálních službách a na příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením a úspor bylo naopak dosaženo u výdajů na dávky pomoci v hmotné nouzi.

Tabulka 3.2 Odvětvové výdaje MPSV v letech 2014–2018 v mil. Kč

Období	2014	2015	2016	2017	2018
MPSV výdaje celkem	519 683	533 422	539 165	559 586	592 402
Sociální věci a politika zaměstnanosti celkem	518 909	532 647	538 441	558 847	591 596
Dávky a podpory v sociálním zabezpečení celkem	471 313	482 608	489 265	509 835	532 490
Dávky nemocenského pojištění celkem	22 077	24 110	26 284	28 316	33 974
Dávky státní sociální podpory a dávky pěstounské péče celkem	38 070	38 253	38 427	37 885	40 142

Zdroj: MONITOR Integrovaný informační systém Státní pokladny, 2020, vlastní zpracování

Z údajů uvedených v tabulce č. 3.2 je zřejmé, že dávky nemocenského pojištění ve sledovaném období 2014–2018 vzrůstají průměrně o 2 379 mil. Kč ročně. V roce 2014 výdaje dosahovaly částky 22 077 mil. Kč, zatímco v roce 2018 výdaje na dávky nemocenského pojištění činily 33 974 mil. Kč, což představuje ve sledovaném období 2014–2018 nárůst výdajů o 53,88 %, tj. navýšení o 11 897 mil. Kč. Nejnižší meziroční vzrůst výdajů 26 284 mil. Kč vykazuje rok 2016, kdy v porovnání s výdaji v roce 2015 (24 110 mil. Kč) nárůst činil 2 032 mil. Kč. Nejvýznamnější 19,98% nárůst celkových nákladů na dávky nemocenského pojištění byl zaznamenán v roce 2018. V absolutním vyjádření je to navýšení o 5 658 mil. Kč oproti roku 2017.

V roce 2014 byl schválený rozpočet závazného rozpočtového ukazatele dávek státní sociální podpory a pěstounské péče ve výši 39 710 mil. Kč v průběhu roku byl upraven na 39 702 mil. Kč (viz příloha č. 3). Celkově bylo v roce 2014 na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče vyplaceno 38 070 mil. Kč, což představuje 95,89 % upraveného rozpočtu. V roce 2015 na celkových nákladech na dávky sociální podpory a dávky pěstounské péče bylo vyplaceno 38 253 mil. Kč. V porovnání s výdaji roku

2014 došlo k růstu výdajů na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče o 183 mil. Kč, tj. o 0,48 %. V porovnání s výdaji roku 2016 došlo v roce 2017 k poklesu výdajů na tyto dávky o 542 mil. Kč, tj. o 1,41 %. Celkově bylo v roce 2017 na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče vyplaceno 37 885 mil. Kč je to nejnížší vyplacená částka ve sledovaném období. Nejvýznamnější 5,95% nárůst celkových výdajů dávek státní sociální podpory a dávek pěstounské péče vykazuje rok 2018. V absolutním vyjádření je to navýšení o 2 257 mil. Kč. Tato provedená analýza vyplývá z tabulky č. 3.2.

Dávky nemocenského pojištění

V rámci českého nemocenského systému jsou rodinám dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, poskytovány dávky (peněžitá pomoc v mateřství, dávka otcovské poporodní péče, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství) za účelem kompenzace krátkodobého výpadku příjmů.

V České republice je v rámci přímé finanční rané péče o děti vyplácena **dávka peněžité pomoci v mateřství**. V souvislosti s péčí o novorozené dítě dávka náleží matce, která porodila dítě nebo těhotné ženě, nejdříve však od počátku osmého týdne před očekávaným dnem porodu, otci dítěte nebo pojištěnci (muž či žena), který převzal dítě do náhradní péče. Nárok na peněžitou pomoc v mateřství vzniká pouze za splnění dvou daných podmínek. Za prvé žadatel v době nástupu na dávku musí být nemocensky pojištěn, za druhé je nutná povinná účast pojištěnce na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní (pro OSVČ jsou stanoveny jiné podmínky) v posledních dvou letech přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství. Podpůrní doba činí 28 týdnů v případě matky, která porodila jedno dítě a 37 týdnů v případě narození vícera dětí. V případě, kdy o dávku žádá otec dítěte musí splňovat stejné podmínky pojištění jako žena, která porodila. Nárok otce na dávku vzniká až po 6 týdnech po porodu (v této době peněžitá pomoc v mateřství náleží výhradně matce) a uzavře s matkou dítěte písemnou dohodu, že bude o dítě pečovat. Výše peněžité pomoci v mateřství činí 70 % redukováného denního vyměřovacího základu za kalendářní den. Denní vyměřovací základ se zpravidla zjišťuje z příjmu za 12 předcházejících kalendářních měsíců před nástupem na dávku (jiná kritéria pro OSVČ). Průměrný denní příjem se upravuje (redukuje) pomocí tří redukčních hranic (Zákon č. 187/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Dávka peněžité pomoci v mateřství představuje druhou největší položku celkových výdajů dávek nemocenského pojištění. Z údajů v tabulce č. 3.3 je patrný postupný růst výdajů na tuto dávku. Celkový nárůst nákladů v analyzovaném období 2014–2019 činí 37,67 %, což představuje v absolutním vyjádření částku 2 763 570 tis. Kč. Ve srovnání s rokem 2019, kdy výdaje přesahovaly částku 10 miliard Kč, byly v roce 2014 výdaje na dávku nižší o necelé 3 miliardy korun.

Nově je od roku 2018 vyplácena z nemocenského pojištění **dávka otcovské poporodní péče tzv. otcovská**, která je vyplácena v rámci otcovské dovolené. Výdaje představují nepatrnou část celkových výdajů na dávky nemocenského pojištění. Z tabulky č. 3.3 je zřejmé, že v prvním roce, náklady na tzv. otcovskou dosáhly částky 221 446 tis. Kč. Druhý rok od zavedení dávky (2019), vykazuje nárůst o 23,41 % na 273 292 tis. Kč. V absolutním vyjádření je to navýšení o 51 846 tis. Kč. Meziroční nárůst byl pravděpodobně ovlivněn zejména větším počtem žadatelů o tuto dávku. V ustanovení §38a až §38c zákona o nemocenském pojištění vzniká nárok na dávku otci, který pečuje o dítě a účastní se na nemocenském pojištění. OSVČ musí splnit podmínku dobrovolné účasti na nemocenském pojištění nejméně po dobu 3 měsíců. Otcovská náleží, jen nastal-li nástup na otcovskou dovolenou v období 6 týdnů ode dne narození dítěte nebo ode dne převzetí dítěte do péče. Výše otcovské činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den a poskytuje se maximálně 1 týden, tj. 7 kalendářních dnů ode dne nástupu.

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství je dávka českého systému nemocenského pojištění. Jak hovoří výše uvedený zákon, právo na dávku náleží zaměstnankyním, které v období do konce devátého měsíce po porodu byly z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení převedeny na jinou pozici, protože práce, kterou předtím vykonávaly, je podle zvláštních právních předpisů zakázána a v souvislosti s tímto převedením došlo k poklesu jejich příjmu. Příspěvek se vyplácí za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci nebo ustanovení na jiné služební místo, v případě těhotenství nejdéle do začátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu, zaměstnankyním po narození dítěte do konce 9. měsíce a u žen, které kojí je dávka poskytována po celou dobu kojení (jsou-li kvůli tomu převedené na jinou práci). Výše dávky se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den po převedení. V rozsahu sledovaných údajů dle tabulky č. 3.3 tvoří vyrovňovací

příspěvek nejnižší část výdajů z celkových nákladů na dávky nemocenského pojištění. V případě nákladů v letech 2014–2019 lze sledovat kolísavý trend např. v roce 2019 výdaje dosahovaly 9 365 tis. Kč, zatímco o rok dříve náklady činily jen 8 463 tis. Kč. Nejnižší výdaje vykazuje rok 2017, a to 8 364 tis. Kč.

V rámci nemocenského pojištění je rodičům dětí umožněno čerpat tzv. **ošetřovné**. Ve výše uvedeném zákoně je vymezen zaměstnancům nárok na tuto dávku po dobu 9ti dnů (16 dnů v případě, že jde o samoživitele), který nemůže vykonávat v zaměstnání práci z důvodu, ošetřování dítěte mladšího 10 let nebo jiného člena domácnosti. Výše ošetřovného za kalendářní den činí 60 % denního vyměřovacího základu. Náklady na ošetřovné v letech 2014–2019 průměrně dosahovaly 1 309 369 tis. Kč. Nejvyšší částka výdajů byla zaznamenána v roce 2019, a to 1 726 341 tis. Kč naproti tomu nejnižší výdaje 853 770 tis. Kč vykazuje rok 2014 (viz tabulka č. 3.3).

Tabulka 3.3 Výdaje MPSV na vybrané dávky nemocenského pojištění v letech 2014–2019 v tis. Kč

Období		2014	2015	2016	2017	2018	2019
Dávky nemocenského pojištění celkem		22 077 238	24 109 948	26 283 777	28 315 589	33 973 697	38 886 553
Z toho:	Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	8 562	9 119	9 006	8 364	8 463	9 365
	Ošetřovné	853 770	1 062 292	1 179 919	1 401 758	1 632 137	1 726 341
	Peněžitá pomoc v mateřství	7 334 386	7 610 557	8 109 585	8 615 653	9 403 415	10 097 956
	Dávky otcovské poporodní péče	x	x	x	x	221 446	273 292

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování

Pozn.: X dávka v daném roce neexistovala, údaje v tabulce nezahrnují ostatní dávky nemocenského pojištění

Dávky státní sociální podpory

Systém státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a dalšími souvisejícími zákony (dále jen zákon o státní sociální podpoře), podle tohoto zákona zahrnuje rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné a pohřebné.

Rodičovský příspěvek zajišťuje přímou finanční podporu rodiny, je to dávka státní sociální podpory. Výše zmiňovaným zákonem je rodičům umožněno čerpat tuto dávku po celý kalendářní měsíc. Nárok vzniká rodiči, který osobně celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině. Aktuální výše příspěvku od ledna 2020 činí 300 000 Kč¹⁹ a je vyplácen nejdéle do doby 4 let věku. Pro stanovení nároku a výše

¹⁹ V případě narození vícero dětí, má rodič nárok na 1,5 násobek základní částky, což představuje příspěvek ve výši 450 000 Kč (Zákon č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

rodičovského příspěvku je rozhodující výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem. Příjmy rodiče nejsou sledovány. Rodič si může zvolit výši rodičovského příspěvku, jestliže lze alespoň jednomu z nich stanovit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu, a to v částce převyšující 10 000 Kč (nejvýše však do vypočtené výše upraveného vyměřovacího základu). Pokud ani jednomu z rodičů nelze stanovit tento základ, nebo 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu je nižší než 10 000 Kč, má rodič možnost si zvolit výši rodičovského příspěvku až do částky 10 000 Kč. Rodič pobírající tuto dávku může zlepšovat finanční situaci rodiny výdělečnou činností, ale jen v případě, že splní zákonnou podmínkou, zajištění péče o dítě.

Další dávky státní sociální podpory pro podporu rodiny jsou dávky adresné, testované vzhledem k příjmu (přídavky na děti a porodné).

Podmínka nároku na **přídavek na děti** dle ustanovení §17 zákona o státní sociální podpoře má nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70. Přídavek na dítě je poskytován ve třech výších podle věku dítěte a ve dvou výměrách podle druhu příjmu viz. tabulka č. 3.4.

Tabulka 3.4 Výše přídavku na děti v Kč podle věku dítěte

Věk dítěte	Výše příspěvku	
	Základní	Zvýšený
do 6 let	500	800
6–15 let	610	910
15–26 let	700	1000

Zdroj: Zákon č. 117/1995 Sb., §18 ve znění pozdějších předpisů, vlastní zpracování

Jak hovoří výše uvedený zákon, jednorázová dávka **porodné** je určena pro rodiny s nízkými příjmy, která přispívá na náklady související s narozením dítěte. Nárok na porodné má žena, která porodila své první nebo druhé živé dítě a rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70 za předcházející kalendářní čtvrtletí před narozením dítěte. Výše porodného činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě, při narození druhého živého dítěte je to 10 000 Kč.

Poslední zmiňovaný nástroj přímé finanční podpory státu rodinám je dávka státní sociální pomoci – **příspěvek na bydlení**, jejímž prostřednictvím stát přispívá na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy. Právo na příspěvek na bydlení má

vlastník nebo nájemce bytu přihlášený k trvalému pobytu, jestliže určité procento příjmů jeho rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň příjmy rodiny jsou nižší než příslušné zákonem ustanovené náklady.

Tabulka 3.5 zachycuje vynaložené finanční prostředky na dávky státní sociální podpory v letech 2014–2018. Největší položku celkových nákladů představuje rodičovský příspěvek. V České republice se v analyzovaném období náklady na rodičovský příspěvek pohybují přibližně ve stejné výši. V roce 2015 byl zaznamenán z celkového pohledu na rodičovský příspěvek pokles nákladů o 1,89 %, v absolutní hodnotě je to pokles o 439 221 tis. Kč. V roce 2016 došlo k navýšení nákladů na rodičovský příspěvek o 0,63 % a v roce 2017 byl zaznamenán vzrůst o 1,58 %. Výrazný skok ve vývoji nákladů na rodičovský příspěvek lze sledovat v roce 2018, kdy nárůst v absolutní hodnotě činil o 1 974 701 tis. Kč, což je cca 9% zvýšení oproti roku 2017. Podle předběžných výsledků hospodaření MPSV, výdaje na rodičovský příspěvek v roce 2019 činily 24 500 319 tis. Kč. V návaznosti na přijaté legislativní změny (navýšení rodičovského příspěvku od ledna 2020 z 220 000 Kč na 300 000 Kč) lze očekávat nárůst výdajů na rodičovský příspěvek zhruba o 6 miliard Kč, dle schváleného státního rozpočtu pro rok 2020.

Tabulka 3.5 Výdaje MPSV na vybrané dávky státní sociální podpory v letech 2014–2018 v tis. Kč

Období		2014	2015	2016	2017	2018
Dávky státní sociální podpory		35 117 346	34 967 088	34 972 764	34 315 762	35 355 993
Z toho:	Rodičovský příspěvek	22 913 030	22 479 516	22 624 919	22 983 738	24 958 756
	Porodné	142 513	255 849	256 347	218 239	175 359
	Přídavek na dítě	3 206 443	3 056 812	2 816 754	2 478 857	2 520 119
	Přídavek na bydlení	8 843 492	9 161 296	9 261 494	8 622 094	7 689 233

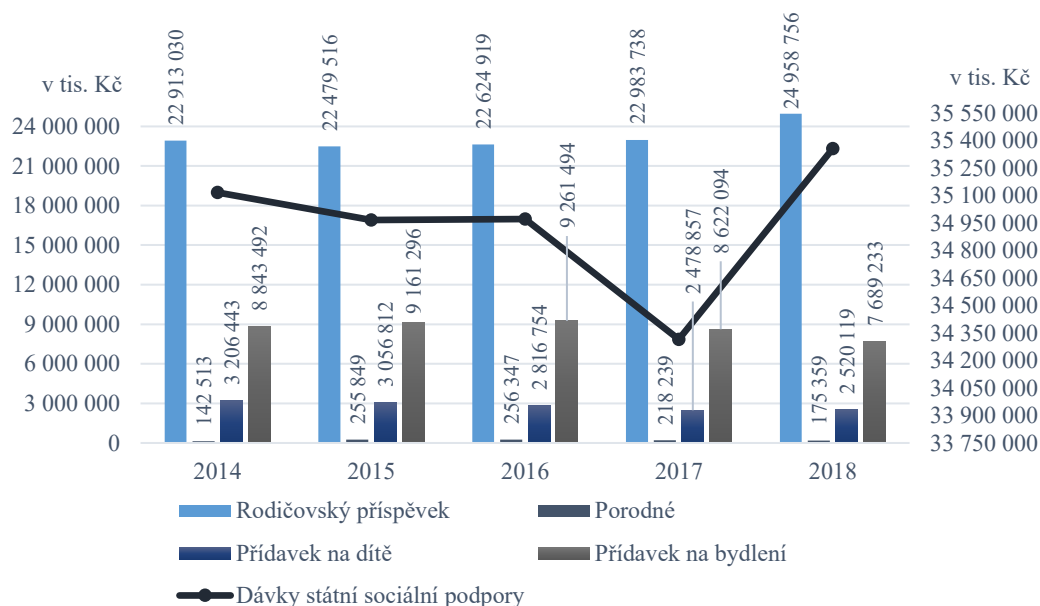
Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování

Pozn.: tabulka neobsahuje dávky péčovské péče a pohřebné

O poznání menší částky tvoří výdaje na dávky, které jsou vyplácené v závislosti na výši příjmu. Z tabulky č. 3.5 je zřejmé, že nejnižší výdaj z celkových výdajů představuje dávka na porodné. V průměru za období 2014–2018 bylo ročně vyplaceno 209 661 tis. Kč. Náklady na dětské přídavky každoročně klesají, rok 2018 zaznamenal 27% pokles oproti roku s nejvyššími výdaji. Klesající trend výdajů je pravděpodobně způsoben zvyšující se životní úrovní rodin. Většina rodin na přídavek na děti již nedosáhne, a to z důvodu překročení zákonem stanovené hranice příjmů pro nárok na tuto

dávku. U příspěvku na bydlení je v letech 2015 a 2016 patrný nárůst výdajů přesahující hranici 9 miliard Kč. Nejnižších výdajů (7 689 233 tis. Kč) bylo dosaženo v roce 2018, kdy došlo ke snížení nákladů o 932 861 tis. Kč. Meziročně se tak náklady v roce 2018 poklesly o necelých 11 % oproti roku 2017. Celkový přehled právě těchto výdajů je zobrazen v grafu č. 3.5.

Graf 3.5 Souhrnný přehled výdajů MPSV na vybrané dávky státní sociální podpory v letech 2014–2018 v tis. Kč

Zdroj: ČSÚ, 2020, vlastní zpracování

Mezi možnosti **nepřímého způsobu finanční podpory** patří daňová opatření. Účelem těchto opatření je ponechat rodinám více finančních prostředků, zajistit soběstačnost rodiny, snížit závislost na sociálních dávkách a přimět alespoň jednoho člena rodiny pracovat (MPSV, online, 2004). Rodiče nezaopatřených dětí mohou využít daňová zvýhodnění formou slevy na dani, čímž sníží daňový základ a finanční částku odvedenou státu, případně jim vzniká nárok na daňový bonus. Dále je rodinám umožněno i odečtení úroků z hypotéky od základu daně, nejvýše však 300 000 Kč za zdaňovací období, tato forma podpory přispívá k lepší dostupnosti bydlení nejen pro rodiny s dětmi.

V rámci podpory rodiny lze dle zákona 586/1992 Sb., České národní rady o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZDP) daň snížit o:

- **slevu na manžela** ve výši 24 840 Kč žijícího s poplatníkem ve společně hospodařící domácnosti, pokud nemá vlastní příjem přesahující za zdaňovací období 68 000 Kč (ZDP, §35ba odst. 1 písm. b, ve znění pozdějších předpisů).

- **slevu na studenta** ve výši 4 020 Kč u poplatníka po dobu, po kterou se soustavně připravuje na budoucí povolání studiem nebo předepsaným výcvikem, a to až do dovršení věku 26 let (ZDP, §35ba odst. 1 písm. f, ve znění pozdějších předpisů).
- **slevu za umístění dítěte**, která odpovídá výši výdajů prokazatelně poplatníkem vynaložených za umístění vyživovaného dítěte v předškolním zařízení na dané zdaňovací období nejvýše do hranice minimální mzdy²⁰ (ZDP, §35bb, ve znění pozdějších předpisů).

Podle ustanovení § 35c odst. 1 ZDP má poplatník nárok (v roce 2020) na daňové zvýhodnění na vyživované dítě žijící s ním ve společně hospodařící domácnosti ve výši 15 204 Kč ročně na jedno dítě, 19 404 Kč ročně na druhé dítě či 24 204 Kč ročně na třetí a každé další dítě. Toto zvýhodnění lze uplatnit formou slevy na dani či daňového bonusu nebo kombinací obou těchto forem.

Vedle finanční podpory rodiny v rámci daňového systému, lze vymezit i další nepřímé finanční nástroje rodinné politiky např. snížené jízdné pro děti a studenty či vstupné do kulturních a sportovních zařízení nebo dotace na pobyt a stravování dětí v mateřských školkách, příspěvky státu na stravování ve školních jídelnách apod.

Z pohledu rodinné politiky lze mezi **nefinanční nástroje** zahrnout širokou škálu typů sociálních služeb. Do podpory určené pro rodiny lze zařadit služby, jež jsou zaměřeny na podporu a pomoc rodině jako celku nebo jednotlivým členům rodiny, hlavně v nepříznivé životní situaci (sociálního poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence), ale také pomoc orientovanou na podporu rodiny v péči o děti, sladování pracovních a rodinných povinností prostřednictvím volnočasových a vzdělávacích aktivit pro děti nebo pro rodiny. Do široké škály služeb sociální péče a sociálního poradenství v oblasti podpory rodiny lze zařadit např. osobní asistence, pečovatelskou službu, centra denních služeb. V rámci sociální prevence je pomoc poskytována formou služeb rané péče, v azylových domech, telefonní nebo terénní krizovou pomocí a další. Vedle různých volnočasových a vzdělávacích aktivit pro děti nebo pro rodiny s dětmi lze do služeb na podporu fungující rodiny zařadit zařízení denní péče o děti do věku 6 let jako jsou jesle a mateřské školy, mateřská centra, školní družiny, hlídání dětí chůvami aj. nebo služby pro domácnost vedením případně manželské nebo rodinné poradny (Höhne, 2008).

²⁰ Maximální částka pro rok 2019 je ve výši 13 350 Kč.

3.3 Rodinná politika ve Francii

Náznačky sociálního státu ve Francii se začaly objevovat v období Francouzské revoluce, k systematickému rozvoji ovšem začalo docházet až po 1. světové válce, kdy se intenzivně začaly řešit jednotlivé body, které jsou typické pro sociální stát (např. v roce 1921 předložen návrh zákona o sociálním pojištění, v letech 1928 a 1930 předloženy zákony o nemocenském a penzijním pojištění, v letech 1938 a 1939 uzákoněny plošné rodinné přídavky). Krátce po 2. světové válce bylo v trendu rozvoje sociálního státu pokračováno v podobě přijetí zákona, kterým se ustanovil všeobecný systém sociálního zabezpečení, určený pro zaměstnance. V roce 1948 byly vytvořeny autonomní pokladny pro řemeslníky, průmysl a obchod, pro svobodná povolání a v roce 1952 i pro zemědělce. Těmito kroky bylo v zásadě dosaženo pokrytí populace v oblasti sociálního zabezpečení. Poměrně zásadní systémovou změnou pak bylo rozdělení Národní pokladny sociálního pojištění pro zaměstnance v roce 1967 na dílčí pokladny, zabývající se konkrétními oblastmi sociálního zabezpečení: starobní pojištění, nemocenské pojištění, rodinné dávky. Ve francouzském systému platí ekonomicky aktivní lidé relativně vysoké příspěvky na sociální zabezpečení. Francie se takto postupně dopracovala ke komplexnímu systému zahrnujícímu bezplatnou lékařskou péči pro všechny, životní minimum, minimální starobní důchod, dávky podmíněné výší rodinných příjmů i pojištění různých typů (Rys, 1995).

3.3.1 Vývoj rodinné politiky

Počátky francouzské rodinné politiky a finanční podpory zaměstnanců s dětmi se datují už do 19. století. Vznikly první asociace reprezentující a chránící zájmy rodin podobné dnešním zaměstnaneckým odborům. V těchto se rozvinuly dva základní ideologické proudy, které zásadně ovlivnily budoucí vývoj rodinné politiky. První proud reprezentovali *natalisté*, kteří za nejvýznamnější považují vysokou porodnost. Druhý proud podporovali tzv. *familialisté*, kteří vycházeli z katolických tradic zdůrazňujících společenskou roli rodiny, kdy na prvním místě stojí principy morálky a etiky, rodina funguje jako prostředek přirozeného předávání etických norem (Union des familles, online, 2020).

Základní filozofická myšlenka v poválečné francouzské politice byla postavená na výrazné podpoře rodiny, účelem bylo zvýšit porodnost a následně počet rodiny s dětmi. V tomto období rodinná politika následovala dvě linie. První tzv. horizontální měla za úkol kompenzovat finanční ztrátu z důvodu narození dítěte např. rodinnými

přídavky, tj. zajistit, aby rodiny s dětmi neměly o mnoho menší životní úroveň, než mají bezdětní lidé. Smyslem vertikální linie pak byla snaha zajistit minimální životní úroveň pro všechny rodiny s dětmi (Paloncyová a kol., 2013a). Vznikly základní zásady poskytování finanční podpory rodinám formou nárokových dávek bez ohledu na příjmy rodiny, ale odvíjející se od počtu dětí²¹, rovněž zásadními se staly dávky související s mateřstvím (porodné, mateřská). Byly založeny instituce²² mající v kompetenci nový systém rodinných dávek.

Vlivem změn rodinného chování (nárůst rozvádějících se manželství a složených rodin) ve Francii bylo období 60. a 70. let ve znamení rozsáhlých reforem. V roce 1965 byl přijat kodex o majetkových vztazích mezi manželi. Dále byly novelizovány zákony o poručníctví nezletilých, pravidla adopce, byla upravena výhradní autorita otce v rodině na autoritu rodičovskou, byl snížen věk plnoletosti na 18 let nebo byly upraveny právní předpisy o rozvodech manželství aj. V 70. letech dochází také k rozvoji systému nerodičovské péče o děti a změně postoje k roli žen-matek. Dochází k výraznému nárůstu rozdílu životní úrovně mezi rodinami s dětmi a bezdětnými lidmi. Politika rodinných dávek se v tomto období zaměřovala na nejvíce potřebné či znevýhodněné typy rodin zavedením např. finanční pomoci handicapovaným občanům, dávek rodinám s jedním příjmem či sirotčího důchodu. V roce 1972 byl zaveden příspěvek na hlídání dětí (Paloncyová a kol., 2013a).

V 80. až 90. letech probíhaly změny v reformních právních předpisech spojených s rodinným životem. Týkalo se to úprav např. majetkových vztahů mezi manželi, společné péči o děti po rozvodu manželství a nesezdaných párů aj. V roce 1981 byla jasně formulována politika podporující vícedětné rodiny. Byla zavedena dávka pro malé dítě, rodinný doplněk pro děti do 3 let a rodičovský příspěvek²³. Od roku 1987 se začíná rozvíjet nerodinná péče, formou příspěvku na hlídání dětí v domácnosti a následnou možností slevy na dani až do výše poloviny nákladů na hlídání dítěte/dětí (Paloncyová a kol., 2013a). Další dávky finanční pomoci rodinám byly zacíleny na části nákladů spojených s neinstitucionální péčí o malé děti (plat a pojištění mateřské asistentky). Současné bylo ve větší míře umožněno rodičům, aby o své děti mohli pečovat sami,

²¹ Tento způsob podporoval výhradně rodiny se dvěma a více dětmi a rodiny, kde matka zůstala v domácnosti, a to i s jedním dítětem.

²² Pokladny rodinných dávek (CAF), Národní unie rodinných asociací (UNAF).

²³ Rodičovský příspěvek byl určen pro rodiče, kteří přerušili nebo omezili pracovní aktivitu z důvodu narození či adopce dítěte mladšího 3 let, a to třetího v pořadí. Od roku 1994 měli nárok i rodiče se dvěma dětmi, kdy mladšímu byly méně než 3 roky (Paloncyová a kol., 2013a).

především díky úpravě rodičovského příspěvku, který bylo možné kombinovat s částečným úvazkem.

Od roku 2002 mohou otcové využít otcovskou dovolenou. V roce 2004 bylo upuštěno od preference rodin se třemi a více dětmi a upraveny dávky v mateřství a rodičovství na jednu dávku bez ohledu na počet dětí „dávka k přivítání malého dítěte“ (PAJE) sestávající se z několika dílčích dávek např. porodné, či tzv. základní dávka. V oblasti nerodinné péče o děti došlo od roku 2006 k navýšení 40 000 míst v jeslích, byly zmírněny podmínky pro fungování jeslí, byly zřizované první mikrojesle pro 3 až 9 dětí a rozběhla se podpora firemních jeslí (Vie-Publique, online, 2018).

Současná francouzská prorodinná politika je považována za jednu z originálních politik v Evropě zaujímající výjimečné postavení. Cíle a priority týkající se rodinné politiky, podpor rodičovství a péče o děti jsou stanoveny ve strategii „Dessine-moi un parent“ pro období 2018–2022. Prorodinná politika je aktuálně zaměřena na tři hlavní oblasti cílů a zájmů. Jednak to je tendence kromě přímých nástrojů čím dál více využívat daňové nástroje a snažit se usnadnit rodičům sladit jejich pracovní a rodinný život. Dále je stále aktuálnější kladení důrazu na finanční podporu rodiny a odbornou pomoc rodinám (poradny příp. rodinné spolky), prostřednictvím které je udržována určitá úroveň mezilidské komunikace a vztahů a je předcházeno sociálním konfliktům (Ministère des Solidarités et de la Santé, online, 2018).

3.3.2 Institucionální zajištění rodinné politiky

Francie se vyznačuje velmi komplexní sociální sítí, propracovaným systémem finančních dávek a služeb pro jednotlivce i rodiny. Velký důraz je kladen na explicitní rodinnou politiku. Ve Francii je prorodinná politika utvářena řadou subjektů, především vládou a samosprávnými celky, a také zde hrají důležitou roli i organizace reprezentující zájmy rodin tzv. zástupci rodin, rady zaměstnanců a odborové organizace.

Francouzský systém sociálního zabezpečení je rozdělen pod správu několika ministerstev. Zahrnuje nemocenské, důchodové, pracovní úrazy, nemoci z povolání, příspěvky na zotavení a rodinné odvětví. Ochrana práv dětí je zabezpečována Ministerstvem solidarity a zdraví (Ministère des Solidarités et de la Santé), státním tajemníkem pro ochranu dětí (CAF, online, 2020a). Podrobný přehled systému sociálního zabezpečení (rodiny) je zobrazen v příloze č. 4. Stát vykonává dozor nad těmito

institucemi, vymezuje hlavní cíle v oblasti rodinné politiky, definuje poskytované služby, přiděluje institucím finanční prostředky.

Realizací francouzské rodinné politiky na národní úrovni zabezpečuje Národní pokladna rodinných dávek (CNAF), je dozorčím orgánem 101 regionálních poboček tzv. pokladen rodinných dávek CAF, které distribuují a vyplácí rodinné dávky pro všechny osoby žijící ve Francii (kromě zemědělců). CAF zodpovídají za sociální služby pro rodinu, vyplácí finanční příspěvky na služby pro rodiny, ale také vydávají akreditace na tyto služby a vykonávají jiné další činnosti působící ve prospěch rodin s dětmi. Každých 5 let je podepsána smlouva mezi CNAF a státem, ve smlouvě jsou vytýčeny cíle a kompetence CNAF, obdobně jsou uzavřeny i smlouvy upravující vzájemný vztah mezi CNAF a jednotlivými CAF (CAF, online, 2019).

Řada kompetencí rodinné politiky zahrnující nerodinnou péči o děti do 3 let, zřizování a provoz předškolních zařízení aj. spadá do působnosti obce, protože tato samosprávná úroveň umožňuje lépe zaznamenat potřeby rodin. Obce spolupracují s příslušnou pokladnou rodinných dávek CAF. Kontrolním orgánem je generální departementální rada. Konkrétní zaměření a podpora rodinné politiky (nerodinné péče o děti do 6 let) je v prioritách každého departementu a zejména každé obce, případně sdružení obcí.

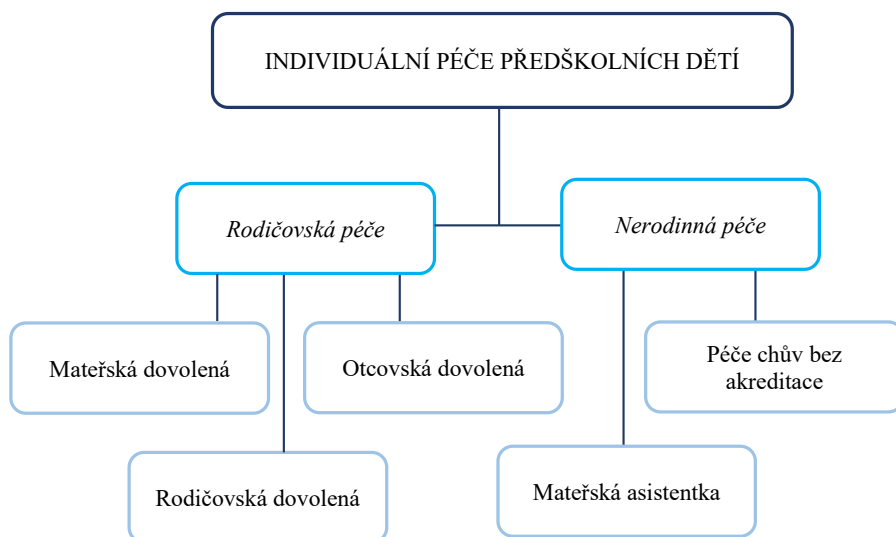
Další významná instituce je Úřad na ochranu matky a dítěte (PMI). Zajišťuje dohled a kontrolu nad zařízeními denní péče o děti do 6 let a služby mateřských asistentek. PMI uděluje povolení k založení zařízení kolektivní péče, licence mateřským asistentkám a vykonává kontrolu kvality jejich služeb. PMI rovněž úzce spolupracuje s pokladnou rodinných dávek CAF. Důležitou organizací reprezentující zájmy rodin je rovněž Organizované hnutí rodin. Plní poradní funkci, jsou zřizovateli nebo správci služeb pro rodiny, zástupci organizací jsou např. členy Rady pro rodinu či řídicích orgánů CNAF, angažují se i v lokální rodinné politice (Palonciová a kol., 2013a).

Rodiče ve Francii mohou pečovat o děti sami nebo využít některou z forem nerodinné péče, jež může být buď individuální, nebo kolektivní. Rodinám je umožněna svobodná volba péče podle svých preferencí a potřeb, díky komplexnímu systému rodinné politiky.

Institucionální zajištění **individuální denní péče** o děti do 6 let je zaměřena na péči o malé děti vlastním rodičem, zpravidla matkou na mateřské a poté na rodičovské

dovolené, tak individuální nerodinnou péči poskytované dítěti cizí osobou za úplatu. Individuální péči o předškolní děti lze rozdělit na dva pilíře (viz obrázek 3.3). První charakterizuje rodinnou péči, podpora a finanční pomoc je zaměřena pro rodiče dětí formou mateřské, otcovské a rodičovské dovolené. Druhý pilíř je zaměřený na pomoc rodinám s dětmi formou nerodinné péče, a to akreditovanou mateřskou asistentkou²⁴ nebo chůvami bez akreditace.

Obrázek 3.3 Schéma systému individuální péče o děti do 6 let ve Francii

Zdroj: Palonciová a kol., 2013b; vlastní úprava, aktualizace a doplnění

Mateřská dovolená ve Francii spadá do rámce nemocenského pojištění, které je součástí systému sociálního zabezpečení. Délka mateřské dovolené závisí na počtu závislých nebo živě narozených dětí, narození jednoho dítěte nebo vícero. Délka mateřské dovolené se odvíjí od pořadí narozeného dítěte a je rozdělena na dvě části, před a po narození dítěte. V případě narození prvního a druhého dítěte má matka nárok celkem na 16 týdnů dovolené (6 před porodem a 10 po narození dítěte). Narozením třetího a vyššího pořadí dítěte, náleží ženě celkem 26 týdnů (8 před narozením dítěte a 18 po porodu) dovolené. U vícečetných porodů závisí dovolená na počtu narozených dětí. Pokud žena očekává dvojčata, je to 34 týdnů (12 před narozením) a od tří dětí dosahuje 46 týdnů (24 pro prenatální dovolenou). Zvláštní pravidla jsou uplatněna v případě zdravotních problémů, s nimiž se matka setká během těhotenství nebo při porodu, ale také v případě pozdního nebo předčasného porodu (Ministère du Travail, online, 2019a).

²⁴ V případě, že se rodina rozhodne využít služeb péče mateřské asistentky, podepisuje s dotyčnou pracovní smlouvu a stává se jejím zaměstnavatelem.

Všichni zaměstnanci pracující u stejného zaměstnavatele po dobu alespoň jednoho roku mohou využít **rodičovskou dovolenou**. Ve Francii existují dva typy rodičovské dovolené: celková (pracovní smlouva pozastavena) a částečná (možná kombinace s částečným pracovním úvazkem). Rodičovská dovolená trvá nejvýše jeden rok, ale lze ji 2krát prodloužit, nejdéle však do 3 let věku dítěte. Zaměstnavatel je povinen zaměstnanci po dobu čerpání dovolené držet pracovní místo, zároveň rodič má možnost nastoupit na tuto dovolenou kdykoli během trvání jejího nároku (Ministère du Travail, online, 2019b).

Otcovská dovolená je ve Francii poskytována od roku 2002. Otcům je umožněno čerpat tři dny volna po narození dítěte, které garantuje zákoník práce a následně dalších 11 kalendářních dnů (18 dnů v případě narození vícero dětí) proplácených ze sociálního pojištění, a to nejpozději do 4 měsíců od narození dítěte (Ministère du Travail, online, 2020).

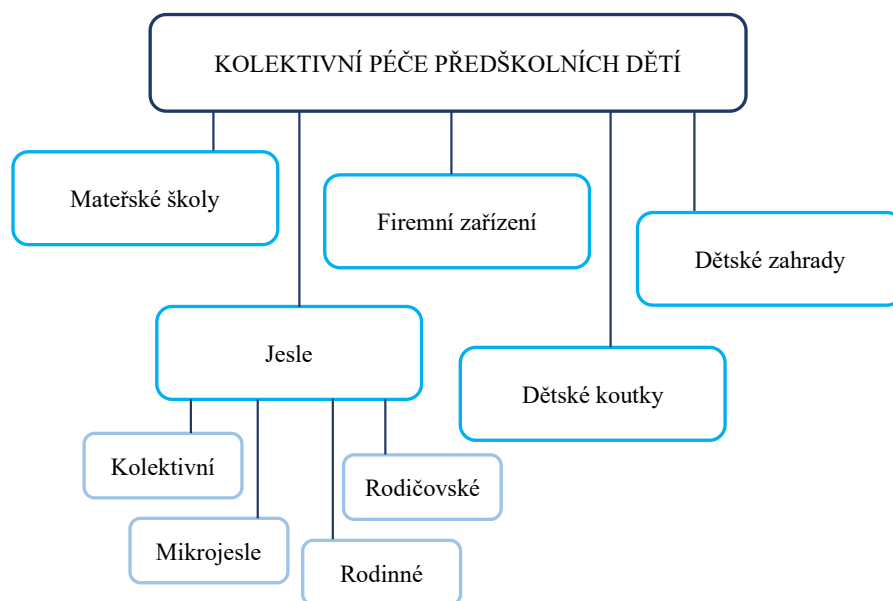
Ve Francii je kladen velký důraz na **kolektivní péči** o děti do 3 let, jelikož starší děti mají ze zákona nárok na umístění v mateřské škole. Kolektivní nerodinná péče o děti má kořeny již v 1. polovině 19. století, kdy byly založeny první jesle, azylová centra (budoucí mateřské školy) jako instituce zajišťující péči o skupiny dětí stejného věku.

V současné době spadají kolektivní zařízení pro děti do 3 let převážně do kompetencí obcí, každá obec nebo sdružení obcí, zajišťuje vznik a provoz těchto zařízení. Systém francouzské kolektivní předškolní péče je zobrazen na obrázku č 3.4. Mezi zařízení kolektivní péče o předškolní děti patří jesle (kolektivní, rodinné, rodičovské, mikrojesle), firemní zařízení, dětské koutky²⁵, dětské zahrady²⁶ a mateřské školy.

²⁵ Zajišťují příležitostnou péči o děti ve věku 0–6 let. Dítě může navštěvovat toto zařízení maximálně 3krát týdně na půldne. Tato služba je určena zejména pro rodiče v domácnosti a pracující na částečný úvazek. (Paloncyová a kol., 2013b)

²⁶ Zařízení určená pro péči o děti od 2 do 6 let, zřizovatel může být státní nebo soukromý, lze je zařadit mezi klasické jesle a mateřskou školu (Paloncyová a kol., 2013b).

Obrázek 3.4 Schéma systému kolektivní péče o děti do 6 let ve Francii

Zdroj: Palonciová a kol., 2013b; vlastní úprava, aktualizace a doplnění

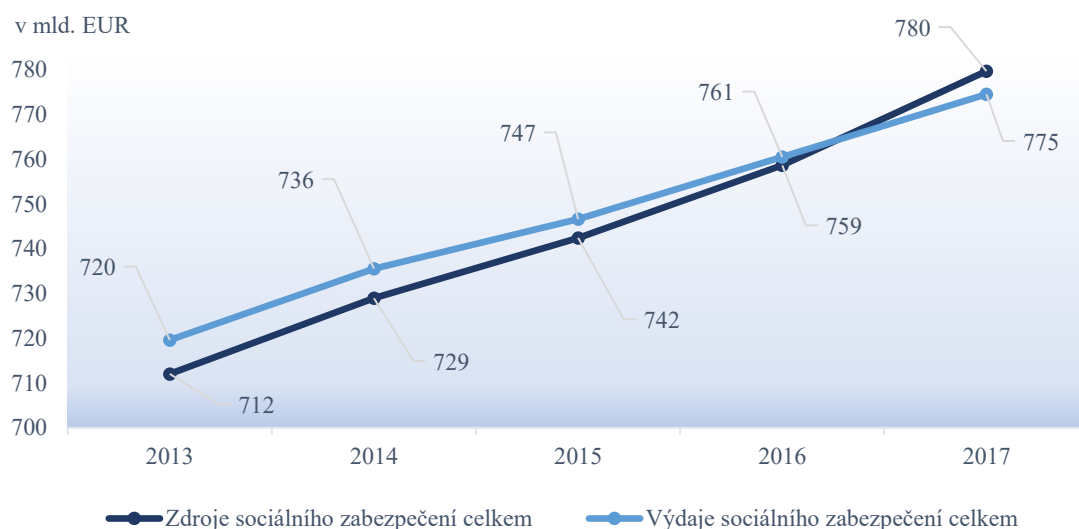
3.3.3 Nástroje prorodinné politiky

Francie se vyznačuje rozsáhlým systémem podpory rodin s dětmi. V této části budou popsány základní nástroje státu podporující rodiny s dětmi do 6 let věku finanční (přímé, nepřímé) a nefinanční nástroje (celkový přehled přímé finanční podpory je zobrazen v příloha č. 5). Sociální zabezpečení ve Francii je rozděleno do několika odvětví, jak je popsáno výše. V rámci rodinné politiky a podpory rodiny jsou důležitá odvětví zdraví (nemoc, mateřství, invalidita, úmrtí) a rodiny (rodinné dávky, včetně zdravotního postižení a bydlení).

Přímé finanční nástroje

Hlavní zdroje systému sociálního zabezpečení stejně jako v České republice plynou z příspěvků na státní pojištění, daní a poplatků odváděných zaměstnavateli a pracovníky. Pro Francii je charakteristická velmi složitá daňová soustava a komplexní struktura systému sociálního zabezpečení. Pro získání potřebných zdrojů na financování nejen prorodinné politiky, ale celého systému sociální ochrany jsou příjmy ve Francii zatíženy vysokou sazbou (progresivní) zdanění a pojištění. Celkové příjmy a výdaje sociálního zabezpečení se od roku 2013 kontinuálně zvyšují. Tento trend je zobrazen v grafu č. 3.6.

Graf 3.6 Vývoj celkových příjmů a výdajů sociálního zabezpečení v letech 2013–2017

Zdroj: Ministère des Solidarités et de la Santé, 2019, vlastní zpracování

V tabulce č. 3.6 lze ve sledovaném období 2013–2017 sledovat, že příjmy poprvé převýšily celkové výdaje v roce 2017. Předchozí deficitní období bylo pravděpodobně zapříčiněno vysokými, státem vynaloženými výdaji na sociální ochranu z důvodů dlouhodobě trvající ekonomické recese. Nejvyšší zápornou bilanci příjmů sociálního zabezpečení dle kontinuálnosti vývoje vykazuje rok 2013, a to 8 mld. EUR. Nejvyšších příjmů bylo dosaženo v roce 2017 (780 mld. EUR), kdy v meziročním srovnání nárůst činil 2,76 %. V absolutním vyjádření jde o navýšení o 21 mld. EUR. Nejnížší příjmy 712 mld. EUR byly zaznamenány v roce 2013. Čisté příjmy z povinného inkasa sociálního zabezpečení v letech 2013–2017 činily v průměru 414 mld. EUR. Rok 2015 vykazuje nejnížší meziroční navýšení tohoto příjmu pouze o 1 %, tedy v absolutním vyjádření 4 mld. EUR. V roce 2017 naproti tomu činil nárůst necelé 3 % (12 mld. EUR).

Celkové výdaje na sociální ochranu zaznamenávají, jak již bylo uvedeno výše, rovněž nepřetržitý růst, viz graf č. 3.6. Nejnížšího snížení celkových výdajů bylo dosaženo v roce 2015, kdy tyto výdaje meziročně klesly o 11 mld. EUR, to je pokles 1,5 %. Oproti tomu předchozí rok zaznamenal nejvyšší nárůst výdajů 16 mld. EUR ve srovnání s rokem 2013. Náklady v rámci jednotlivých odvětví jsou poměrně vyrovnané. Nejvyšší náklady tvoří výdaje na zdraví a rodinu, jak lze zjistit v tabulce 3.6.

Období	2013	2014	2015	2016	2017
Zdroje sociálního zabezpečení celkem	712	729	742	759	780
Příjmy sociální ochrany celkem	440	451	456	462	475
Čisté příjmy sociální zabezpečení celkem	399	409	413	418	430
Výdaje sociálního zabezpečení celkem	720	736	747	761	775
Výdaje na sociální ochranu celkem	675	690	702	715	728
Z toho:					
Odvětví ZDRAVÍ	234	240	245	251	256
Odvětví RODINA	54	54	55	55	55
Odvětví BYDLENÍ	18	18	18	18	19

Zdroj: Ministère des Solidarités et de la Santé, 2019, vlastní zpracování

Nejvýznamnější nástrojem rodinné politiky je **přímá finanční podpora** rodiny poskytovaná formou dávek či příspěvků v těhotenství a následné péče o děti. Během mateřské dovolené je pracovní smlouva, a tedy i výplata mzdy pozastavena. Za účelem kompenzace tohoto nedostatku je ženám vyplácen z nemocenského pojištění **příspěvek v mateřství tzv. denní dávka** (Les Indemnités journalières). Nárok na tento příspěvek mají ženy v případě, že platí pojištění po dobu alespoň 10 měsíců a přestanou pracovat nejméně na dobu osmi týdnů viz výše (Ministère du Travail, online, 2019a). Denní příspěvek se počítá z průměrné hrubé mzdy v posledních 3 měsících před nástupem na mateřskou dovolenou nejvýše však do limitu měsíčního stropu sociálního zabezpečení za aktuální rok²⁷. Od 1. ledna 2020 je maximální výše denního mateřského příspěvku 89,03 EUR za den před odečtením 21 % poplatků²⁸ (Ameli, online, 2020). OSVČ mohou využívat denní dávky za předpokladu splnění požadovaných podmínek. Otcovská denní dávka v rámci otcovské dovolené je vyměřována shodným způsobem.

Denní dávky v mateřství či v otcovství jsou začleněny do systému zdraví a jsou vypláceny ze zdrojů určených na nemoc a zdravotní péči. V průměru celkové výdaje na denní dávky v mateřství v období 2013–2017 činí 3 140 mil. EUR. Z toho na otcovskou denní dávku bylo ve sledovaném období vyplaceno 253 mil EUR. Nejvyšší zaznamenané celkové výdaje na denní dávky v mateřství byly v roce 2014, a to 3 207 mil. EUR. Z toho bylo vyplaceno na denní dávku v mateřství 2 946 mil. EUR a na otcovskou denní dávku 262 mil. EUR. Ve srovnání s rokem 2013, jde o nárůst výdajů o 1,85 %, tj. o 59 mil. EUR.

²⁷K 1. lednu 2020 max. 1 428 EUR.

²⁸Před zaplacením se odečte jednorázová částka 21 %, která odpovídá platovému podílu na příspěvcích na sociální zabezpečení, povinných příspěvcích a daň z příjmů.

Nejnižší výdaje na denní příspěvek v mateřství vykazuje rok 2016, kdy byly vynaložené náklady v částce 2 836 mil. EUR, v případě otcovské denní dávky byly nejnižší náklady v roce 2017 (246 mil. EUR). Vynaložené prostředky na dávky v mateřství jsou zachyceny v tabulce 3.7.

Tabulka 3.7 Výdaje na dávky sociálního zabezpečení odvětví ZDRAVÍ v letech 2013–2017 v mil. EUR

Období			2013	2014	2015	2016	2017
Výdaje na odvětví ZDRAVÍ celkem			234 487	240 305	245 236	250 527	255 777
Výdaje na nemoc a zdravotní péči celkem			191 082	195 792	200 104	204 597	208 781
Denní příspěvky celkem			6 837	7 160	7 435	7 741	8 015
Z toho:	Výdaje na denní příspěvek v mateřství celkem		3 149	3 207	3 154	3 083	3 107
	Z toho:	Výdaje na mateřskou denní dávku	2 891	2 946	2 902	2 836	2 861
		Výdaje na otcovskou denní dávku	258	262	253	247	246

Zdroj: Ministère des Solidarités et de la Santé, 2019, vlastní zpracování

Významný finanční nástroj pro podporu rodiny je příspěvek na péči o nejmenší děti (PAJE – La prestation d'accueil du jeune enfant) tzv. **dávka k přivítání malého dítěte** zahrnující služby péče o děti. PAJE je přímá finanční podpora rodičům a může být vyplácena od narození dítěte až do 6 let dítěte. Jednotná dávka zahrnuje několik dílčích částí, tj. porodné, příspěvek za adopci, základní dávku, příspěvek na nerodinnou péči o dítě a sdílenou dávku pro vzdělávání dětí. Níže popsané dávky nezahrnují peněžní příspěvky poskytované při osvojení dítěte, nýbrž jen dávky při narození dítěte. (CAF, online, 2020b). V tabulce 3.9 lze vypořádat, celkové vynaložené finanční prostředky na dávku PAJE tvoří spolu s rodinnými přídatky jedny z největších položek v odvětví rodiny. Výdaje na dávky PAJE činí ve vymezeném období 2013–2017 v průměru 12 532 mil. EUR.

Příspěvek při narození (PN – La prime à la naissance) neboli porodné je testovaná dávka na výši příjmů (viz tabulka č. 3.8) a je poskytována k pokrytí prvních výdajů spojených s narozením dítěte. Dávka se vyplácí jednorázově při narození dítěte. Částka pro období od 1. dubna 2020 do 31. března 2021 činí 947,34 EUR, v případě narození vícero dětí se bonus násobí tolikrát, kolik se narodilo dětí (CAF, online, 2020c). Výdaje na příspěvek při narození dle tabulky č. 3.9 se vyznačují proměnlivostí, příčinou je pravděpodobně testování příjmů rodiny v návaznosti na nárok na dávku. Nejnižších výdajů na dávku bylo dosaženo v roce 2015, tj. 395 mil. EUR. Meziroční rozdíl ve výdajích činí 250 mil. EUR, to je 38% pokles výdajů oproti roku 2014, kdy bylo

vynaloženo na dávku 645 mil. EUR. Příčina toho výkyvu byla způsobena prováděnými legislativními úpravami a reformami v roce 2014 v rámci služeb pro rodinu. V dalších letech došlo k opětovnému nárustu výdajů, ale již v menší míře.

Tabulka 3.8 Hranice ročního příjmů pro rok 2020 (v EUR)

Počet nezaopatřených dětí	Hranice zdrojů	
	Manželský pár s jedním příjmem	Samoživitel nebo pár se dvěma příjmy
1 dítě	32 165	42 509
2 děti	38 598	48 942
3 děti	46 318	56 662
na další dítě	+ 7 720	

Zdroj: CAF, online, 2020c, vlastní zpracování

Pozn.: Hranice ročního příjmů pro rok 2020 se zohledňuje kategorickým čistým příjmem roku 2018.

Základní příspěvek (Ab – L'allocation de base) je určen na pokrytí nákladů souvisejících s výživou a vzděláváním nezaopatřeného dítěte. I tento příspěvek je v roce 2020 omezen hranicí výši příjmů (tabulka. 3.8), dávka je určena pro rodiče dítěte do 3 let věku. Základní dávka se vyplácí v celkové nebo částečné výši v závislosti na pracovní aktivitě žadatele (plná nebo částečná rodičovská dovolená viz. předchozí podkapitola) a je rozdělena dle stanovené výše příjmu rodiny. Celková suma dávky pro rok 2020 činí 171,74 EUR měsíčně²⁹, částečný příspěvek se rovná polovině z celkové částky (85,87 EUR). Základní příspěvek je přidělen na jednu rodinu a vyplácí se měsíčně po dobu 3 let, lze jej kumulovat s dalšími dávkami a v případě narození vícero dětí se dávka násobí počtem narozených dětí (Service-Public, online, 2020a).

Sdílená dávka na výchovu dítěte (PreParE – Prestation partagée d'éducation de l'enfant) tato dávka nahradila v roce 2015 dřívější formu dávky tzv. (Doplňk volného výběru aktivity CLCA). Nárok na tuto dávku mají rodiče, kteří splní tři podmínky. Za prvé pečují nejméně o jedno dítě do 3 let věku, za druhé přeruší nebo omezí své zaměstnání a za třetí alespoň z 8 čtvrtin přispívají na důchodové pojištění (délka sledovaného období se liší v závislosti na počtu nezaopatřených dětí). Výše dávky je rozdělena dle pracovní aktivity žadatele, v případě úplného přerušování pracovní činnosti příspěvek činí 398,39 EUR měsíčně. Při částečném přerušování je výše dávky 257,54 EUR měsíčně (max. 50% úvazek) a 148,57 EUR při 50% a 80% úvazku, doba, po kterou je

²⁹ Částky se liší pro děti narozené před 1. dubnem 2018.

příspěvek vyplácen se odvíjí od počtu dětí v domácnosti³⁰ (Service-Public, online, 2020b).

Doplněk bezplatné volby péče o děti (CMG – Le complément de libre choix du mode de garde) představuje finanční pomoc rodinám vyplácenou za účelem kompenzace nákladů na nerodinnou péči o děti do 6 let věku. Nárok a výše částky příspěvku se odvíjí od formy zvolených služeb na hlídání dětí v domácnosti, agenturách či jiných organizacích případně jsou-li děti opatrovány mateřskou asistentkou v její domácnosti nebo agenturou v domácnosti rodičů (CAF, online, 2020d). Například manželskému páru se dvěma dětmi ve věku 1 a 2 let, ročním příjmem 24 000 EUR a za umístění dětí do mikrojeslí zaplatí měsíčně 1200 EUR vzniká nárok na tento příspěvek ve výši 859,84 EUR, dávka je vyplacena v plné výši, což představuje méně než 85 % zaplacených nákladů. Na druhou stranu, kdyby náklady za umístění dětí do mikrojeslí činily jen 900 EUR, rodina by měla nárok jen na částku do výše 85 % vynaložených nákladů čili na 765 EUR.

Pozvolný klesající trend vyplacených celkových finančních objemů u základního příspěvku a dávky PreParE lze sledovat v tabulce 3.9. Naopak výdaje na dávky CMG rostou a zároveň tvoří největší výdajovou položku PAJE. Tento směr vývoje je zapříčiněn vyšším využíváním služeb nerodinné péče, vyšší podpory ze strany státu. Rodičům nejmenších dětí je tím pádem umožněn dřívější návrat do zaměstnání. Nejnižších nákladů 3 778 mil. EUR na základní dávku bylo dosaženo v roce 2017, v meziročním srovnání jde o 3,4% pokles nákladů. V absolutním vyjádření jde o 134 milionový pokles. Naopak, nejvíce finančních prostředků, tj. 4 313 mil. EUR bylo vynaloženo v roce 2013. Průměrný roční pokles výdajů ve sledovaném období činí 2,6 %. U dávky PreParE nejvyšší meziroční pokles činil 342 mil. EUR v roce 2017. Oproti roku 2013, kdy náklady na příspěvek činily více než 2 miliardy EUR, výdaje v roce 2017 klesly o 39 %. V absolutním vyjádření od roku 2014 se náklady snížily o 790 mil. EUR. Náklady na dávku CMG v letech 2013–2017 každoročně přesahují hranici 6 miliard EUR. Nejvyšší náklady na tuto dávku byly dosaženy v roce 2017 (6 307 mil. EUR), naopak nejnižší náklady byly zaznamenány v roce 2013 (6 066 mil. EUR). Průměrný meziroční růst výdajů činí 48 mil. EUR.

³⁰ Dávka je vyplácena 6 měsíců s jedním dítětem v domácnosti. V případě dvou a více dětí v rodině se doba vyplácení prodlužuje do tří let věku.

Další stěžejní finanční podpora rodin bývá poskytována ve formě **rodinných přídavků (Af – Les allocations familiales)**. Nárok na přídavek mají všechny rodiny se dvěma a více dětmi, dávka není testována na výši příjmů žadatele, ale výše vyplácené částky se odvíjí od celkových ročních zdrojů rodiny. Rodinné přídavky se vyplácejí osobám s nejméně 2 závislými dětmi mladšími 20 let. Od 14 let věku dítěte se základní částka dávek navyšuje. Když dítě dosáhne věku 20 let, přestává být považováno za nezaopatřené dítě. U rodiny s nejméně 3 dětmi může být tato ztráta významná. Za účelem zmírnění tohoto snížení se vyplácí za určitých podmínek prozatímní paušální příspěvek (Service-Public, online, 2020c). Rodinné přídavky tvoří významnou položkou celkových výdajů, viz tabulka 3.9. Náklady na tuto dávku se každoročně pohybují okolo 13 miliard EUR. Nejnižších výdajů bylo dosaženo v roce 2016, tj. 12 484 mil. EUR. Nejvyšší náklady byly vynaložené v roce 2014, to činí meziroční nárůst nákladu o 1,55 %.

V rámci rodinné politiky jsou vícečetným rodinám vypláceny i další dávky podporující finanční rozpočet rodin s nezaopatřenými dětmi. Rodiče s třemi a více dětmi staršími 3 let mohou požádat o tzv. **rodinný doplněk (Complément familial)**, tato dávka je automaticky vyplácena navíc k rodinným přídavkům. Výdaje na rodinný doplněk se pohybují ve sledovaném období 2013–2017 průměrně okolo 2 miliard EUR (viz tabulka č. 3.9). Rovněž pokud se rodina s více jak dvěma dětmi stěhuje, vzniká jim (při splnění určitých podmínek) nárok na **stěhovací příspěvek (Prime de déménagement)**.

Tabulka 3.9 Výdaje na dávky sociálního zabezpečení odvětví RODINY v letech 2013–2017 v mil. EUR

Období		2013	2014	2015	2016	2017
Výdaje na odvětví RODINA celkem		53 573	54 412	54 532	54 609	55 193
PAJE celkem		13 058	12 964	12 428	12 304	11 908
Z toho:	Příspěvek při narození (La prime à la naissance)	653	645	395	605	588
	Základní příspěvek (L'allocation de base)	4 313	4 272	4 082	3 913	3 778
	Sdílená dávka na výchovu dítěte (PreParE a CLCA)	2 025	1 963	1 785	1 577	1 235
	Doplněk bezplatné volby péče o děti (CMG)	6 066	6 084	6 165	6 210	6 307
Rodinné přídavky (Les allocations familiales)		12 986	13 189	12 870	12 484	12 635
Rodinný doplněk (Complément familial)		1 682	1 779	1 902	2 003	2 145

Zdroj: Ministère des Solidarités et de la Santé, 2019, vlastní zpracování

Nedílnou součástí nástrojů rodinné politiky jsou i **příspěvky na bydlení**, které rodinám snižují náklady spojené s bydlením. Ve Francii existují tři typy příspěvků na bydlení, tj. osobní pomoc při bydlení (APL), příspěvek na sociální bydlení (ALS), příspěvek na rodinné bydlení (ALF). Přehled výdajů příspěvků na bydlení je vymezen

v tabulce č. 3.10. Celkové výdaje na odvětví bydlení se každoročně pohybují okolo 18 miliard. Nejvyšší příspěvky jsou vypláceny na dávkách APL a ALS.

Tabulka 3.10 Výdaje na dávky sociálního zabezpečení odvětví BYDLENÍ v letech 2013–2017 v mil. EUR

Období		2013	2014	2015	2016	2017
Výdaje na odvětví BYDLENÍ celkem		17 700	17 989	18 134	18 361	18 504
Z toho:	Osobní pomoc při bydlení (APL)	7 767	7 988	8 088	8 567	8 650
	Příspěvek na sociální bydlení (ALS)	5 187	5 183	5 242	5 490	5 259
	Příspěvek na rodinné bydlení (ALF)	4 370	4 445	4 456	4 036	4 358

Zdroj: Ministère des Solidarités et de la Santé, 2019, vlastní zpracování

Francouzský systém rodinné politiky také zohledňuje situaci v rodině a formou dávek podporuje neúplné rodiny, nemocné nebo postižené děti a další.

Nejběžnější **nepřímé finanční nástroje** ve Francii podporující rodinu jsou ve formě daňových opatření. Daň z příjmu lze snížit pomocí tzv. rodinného kvocientu a daňových úlev případně slevy na dani. Princip zdanění příjmů zahrnuje počet osob závislých na příjmu rodiny. Příjmy nesezdaných partnerů jsou daně odděleně, byť spolu žijí v jedné domácnosti. Zatímco manželské páry nebo PACS³¹ daní své příjmy společně.

Rodinný kvocient označuje počet jednotek přidělených každé daňové domácnosti pro výpočet daně z příjmu. Cílem je přizpůsobit výši daně finančním možnostem každé domácnosti (situace, rodinné výdaje). Tento systém rozděluje zdanitelný příjem na určitý počet jednotek (částí). Rodinný podíl stanovený podle rodinné situace daňového poplatníka a počtu závislých osob umožňuje, aby částka daně vztahující se k danému příjmu byla úměrná počtu osob žijících na tomto příjmu. Zdanitelný roční příjem je vydělen počtem jednotek, který odpovídá konkrétní situaci rodiny viz tabulka č. 3.11. Podíl rodiny každý rok vypočítává daňová správa pro každou daňovou domácnost zvlášť, a to na základě údajů předaných v ročním prohlášení o příjmu. Tento mechanismus zvýhodňuje zejména rodiny s více dětmi, kdy s každým dítětem roste jednotka rodinného kvocientu, jenž více jednotek představuje nižší daň. Tato daňová výhoda je zastropována maximální možnou částkou, která lze uplatnit, výše hranice je každoročně zveřejňována daňovou správou (Economie.Gouv, online, 2020a).

³¹Pakt občanské solidarity je forma registrovaného partnerství ve Francii, jedná se o smlouvu mezi dvěma občany (stejného nebo opačného pohlaví) o uspořádání vzájemných vztahů, především majetkových. Umožňuje společné vlastnictví, společné zdanění a daňově zvýhodněné dědické řízení (Service-Public, online, 2020d).

Tabulka 3.11 Rodinný kvocient (v závislosti na rodinných situacích a výdajích)

Počet nezapoatřených dětí	Počet jednotek (podílů) v rodině	
	Svobodní, rozvedení nebo ovdovělí	Manželský pár nebo PACS
0	1	2
1	1,5	2,5
2	2	3
3	3	4
4	4	5
na další dítě	1	1

Zdroj: Economie.Gouv, online, 2020a, vlastní úprava

Rodiče mohou také těžit z různých **daňových úlev a kreditů** v závislosti na nákladech na péči o děti pro děti do 6 let nebo na nákladech na vzdělávání. Například za určitých podmínek si mohou rodiče ze základu daně odečíst až 50 % nákladů placených za péči o nezaopatřené děti nebo vnoučata v jeslích nebo akreditovanou mateřskou asistentku (náklady na její zaměstnání – mzdu a pojištění). Podmínkou pro uplatnění slevy je, že dítě nemá více než 6 let k danému zdaňovacímu období. Náklady jsou omezeny na 2 300 EUR na dítě v péči a 1 150 EUR v případě náhradní péče. Dále si mohou rodiče odečíst výdaje na výživné (v roce 2018 maximální částka činila 5 888 EUR na dítě) nebo za každé studující dítě si mohou odčíst stanovenou částku³² (Economie.Gouv, online, 2020b).

Nefinanční nástroje ve Francii jsou zajišťovány jednak prostřednictvím institucionální péče, jak je uvedeno a podrobněji rozebráno výše, ale také například podporou rodin množstvím výhod, které jsou spojené např. s kulturou, sportovními utkáními, dopravou aj. Již od roku 1921 je početným rodinám s dětmi umožněno zřídit si tzv. velkou rodinnou kartu a využít slevy na vlakovém jízdném společnosti SNCF (národní železniční dopravce ve Francii) nebo slevy vybraných organizací (národní muzea), soukromých institucí či subjektů (regionální dopravci, maloobchodní prodejci, sportovní a kulturní zařízení). Míra snížení SNCF pro rodiče a děti se liší podle počtu nezletilých dětí v domácnosti (Dossier Familial, online, 2020).

³² Výše slevy závisí na úrovni vzdělání: 61 EUR pro střední školu, 153 EUR pro střední školu a 183 EUR pro vysokoškolské vzdělávání (Economie.Gouv, online, 2020b).

4 Zhodnocení rodinné politiky vybraných zemí a formulace doporučení pro Českou republiku

V poslední kapitole bude provedeno zhodnocení systému prorodinných politik České republiky a Francie. Zhodnocení bude provedeno na základě celkového objemu příjmů a výdajů zaměřených na rodinu. Zejména bude provedena komparace příjmů a výdajů jednotlivých státních rozpočtů na sociální ochranu vybraných zemí a jejich následné srovnání se zeměmi evropské sedmadvacítky. Ve druhé podkapitole budou hodnoceny systémy základních dávek poskytovaných rodinám s dětmi ve zvolených zemích. Na závěr budou formulována doporučení pro Českou republiku týkající se systému prorodinné politiky.

4.1 Srovnání objemů příjmů a výdajů na programy rodinné politiky

V rámci této podkapitoly bude provedeno srovnání finančních objemů České republiky, Francie a 27 členských zemí Evropské unie (EU 27) dle přílohy č. 6.

Celkové příjmy jednotlivých státních rozpočtů ČR a Francie jsou zachyceny v tabulce 4.1, kde rovněž jsou uvedeny souhrnné příjmy členských států EU. Ve sledovaném období 2013–2017 dosahují celkové příjmy EU v průměru 5 651 834 mil. EUR, z toho příjmy České republiky tvoří 1,22 %, zatímco každoroční příjem Francie tvoří necelých 21 % z celkových příjmů evropské sedmadvacítky. Nejvyšší celkové příjmy státních rozpočtů srovnávaných zemí vykazuje rok 2017, v České republice dosáhl částky 77 656 mil. EUR, ve Francii 1 230 350 mil. EUR, ale i v rámci EU 27 bylo v tomto roce dosaženo nejvyšších příjmů necelých 6 bil. EUR. Naproti tomu nejnižší příjmy státního rozpočtu v ČR byly zaznamenány v roce 2014 (63 188 mil. EUR) a ve Francii v roce 2013 (1 125 153 mil. EUR). V rámci EU 27 nejmenší celkový objem příjmu 5 370 466 mil. EUR vykazuje rok 2013. Celkové příjmy jsou převážně složeny z daní a z povinného příspěvku na sociálním pojištění. Právě příjmy z povinného pojištění tvoří největší část zdrojů, z níž je financovaná rodinná politika v jednotlivých srovnávaných zemích. V rámci českého státního rozpočtu tvoří čisté příjmy z povinného příspěvku sociálního zabezpečení každoročně přibližně 36 % z celkových příjmů. Nejnižší nárůst příspěvku byl zaznamenán v roce 2014, a to 22 186 mil. EUR, naopak nejvyšší v roce 2017 v celkové částce 28 851 mil. EUR. Podíl čistých příjmů z povinného pojištění Francie tvoří přibližně stejné procento z celkových příjmů státního rozpočtu jako má

Česká republika. Nejvyšší příjmy činily 430 481 mil. EUR v roce 2017, naproti tomu nejnižší 398 881 mil. EUR.

Tabulka 4.1 Příjmy a výdaje státních rozpočtů ČR, Francie a EU 27

Období		2013			2014			2015			2016			2017		
		Česká republika	Francie	EU 27	Česká republika	Francie	EU 27	Česká republika	Francie	EU 27	Česká republika	Francie	EU 27	Česká republika	Francie	EU 27
Příjmy státního rozpočtu celkem	v mil. EUR	65 234	1 125 153	5 370 466	63 188	1 146 017	5 486 110	69 216	1 168 959	5 641 086	70 903	1 185 174	5 766 502	77 656	1 230 350	5 995 005
	% z celkových příjmů EU	1,21	20,95	x	1,15	20,89	x	1,23	20,72	x	1,23	20,55	x	1,30	20,52	x
	v % HDP	41,40	53,10	46,60	40,30	53,30	46,60	41,10	53,20	46,20	40,20	53	45,90	40,50	53,60	46
Čisté příjmy soc. zabezpečení	v mil. EUR	23 350	398 881	1 663 127	22 826	408 802	1 698 225	24 301	413 030	1 739 705	26 006	418 371	1 793 785	28 851	430 481	1 863 027
	% podíl příjmů státního rozpočtu	35,79	35,45	x	36,12	35,67	x	30,95	35,11	x	35,33	30,84	x	36,68	35,30	x
	v % HDP	14,80	18,80	14,40	14,60	19	14,40	14,40	19	14,20	14,70	18,70	14,30	15	18,80	14,30
Výdaje státního rozpočtu celkem	v mil. EUR	67 202	1 211 621	5 705 647	66 477	1 229 958	5 767 627	70 252	1 248 656	5 870 510	69 636	1 264 297	5 934 333	74 664	1 293 953	6 098 012
	% z celkových výdajů EU	1,18	21,24	x	1,15	21,33	x	1,20	21,27	x	1,17	21,30	x	1,22	21,22	x
	v % HDP	42,60	57,20	49,50	42,40	57,20	49,00	41,70	56,80	48,10	39,50	56,60	47,30	38,90	56,40	46,70

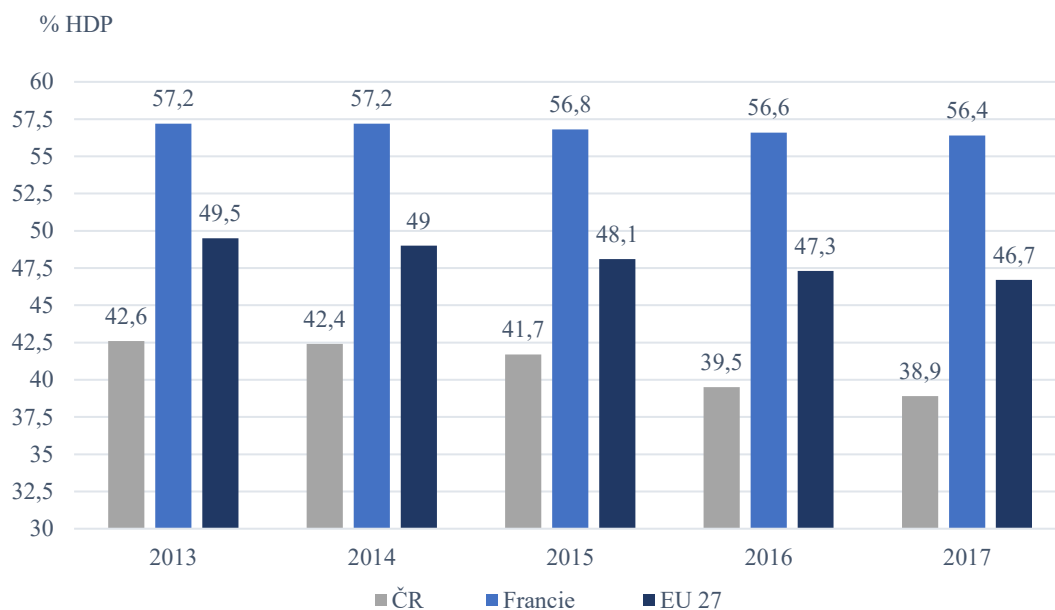
Zdroj: Eurostat, 2020, vlastní zpracování

Pozn.: X nevidovaná data

V České republice tvoří celkové příjmy ve sledovaném období přibližně 40 % hrubého domácího produktu (HDP), oproti tomu ve Francii dosahují celkové příjmy 53 % HDP. Z toho čisté příjmy sociálního zabezpečení představují v průměru 14,7 % HDP a ve Francii ročně necelých 19 %. Ve srovnání se zeměmi Evropské unie, kdy výše příjmů dosahuje přibližně 46 % HDP, stojí srovnávané země na opačných stranách hodnot (viz tabulka 4.1).

Nejnižší celkové výdaje státního rozpočtu ve sledovaném období v České republice byly vynaloženy v roce 2014, a to 66 477 mil. EUR. Nicméně tento rok zaznamenal nejvyšší záporné saldo, tzn. že výdaje v tomto roce byly vyšší o 3 289 mil. EUR než celkové příjmy. Ačkoli nejvyšších výdajů 74 664 mil. EUR bylo dosaženo v roce 2017, v rozdílu s celkovými příjmy státního rozpočtu v tomto roce vznikl přebytek státního rozpočtu o necelé 3 miliardy EUR. Naproti tomu Francie každoročně v letech 2013–2017 dosahuje záporného salda. Nejvyšší deficit státního rozpočtu 86 468 mil. EUR vykazuje rok 2013, v dalších letech dle tabulky č. 4.1 lze sledovat postupné snižování schodku. V rámci EU 27 výdaje České republiky tvoří přibližně 1 % a Francie okolo 21 %. Výdaje Francie tvoří průměrně 56 % HDP, v České republice je to okolo 40 %. Celkový přehled výdajů v % HDP je zobrazen v grafu. 4.1.

Graf 4.1 Výdaje státních rozpočtu v % HDP

Zdroj: Eurostat, 2020, vlastní zpracování

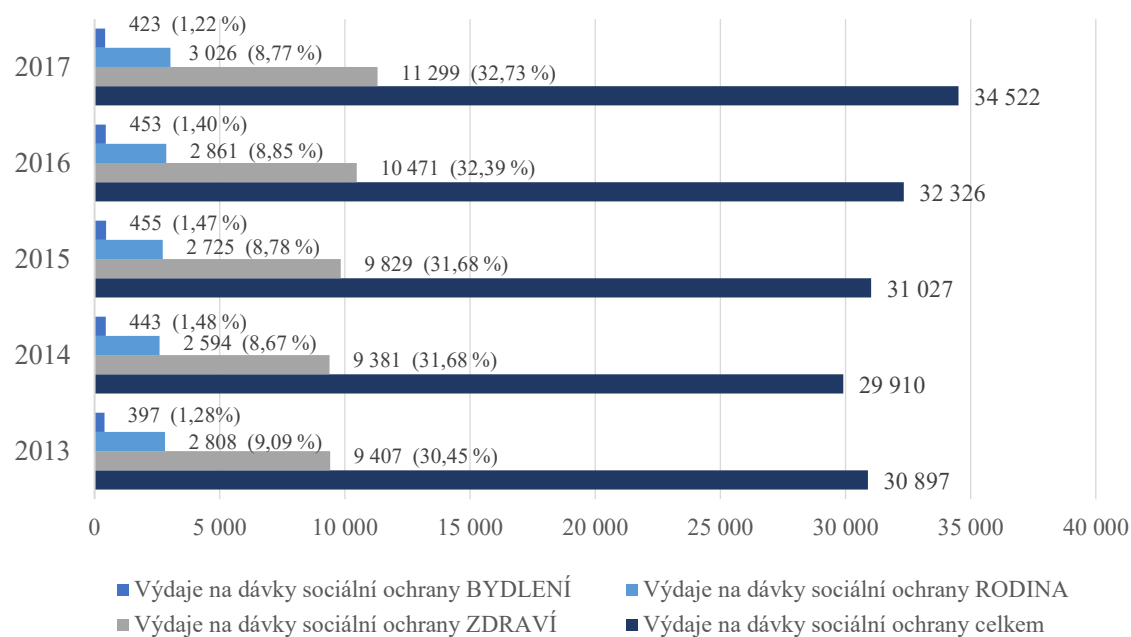
Výdaje na sociální ochranu v roce 2013 tvořily v ČR přibližně 20 % HDP, a v následujících letech mírně klesaly. Naproti tomu Francie vydávala na sociální ochranu stabilně po celé sledované období přibližně 34 % HDP. V roce 2017 dosahovaly výdaje na sociální ochranu v ČR 18 % HDP, to je nejméně z celého sledovaného období. Z jiného pohledu ale lze konstatovat, že výdaje na jednoho obyvatele v ČR vykazovaly pomalu rostoucí trend, oproti roku 2013 se tyto výdaje zvýšily o více než 7 %. V porovnání s výdaji na sociální ochranu (počítáno na jednoho obyvatele), vydává ČR v průměru o 72 % méně než Francie, ve srovnání s průměrem EU to je o 59 % méně. Nejvyšší část celkových výdajů tvoří náklady na dávky sociální ochrany, které se na nich podílejí 95 %. Ostatní výdaje představují náklady na správu a další, viz příloha 6.

Výdaje na dávky sociální ochrany korespondují s celkovými výdaji na sociální ochranu. V ČR byl v letech 2013–2017 zaznamenán mírný nárůst, celkově se výdaje zvýšily o necelých 12 %. Francie vykazuje v hodnoceném období rovněž rostoucí trend, oproti ČR vydala na dávky sociální ochrany o 4 procentní body méně. Z pohledů výdajů na tyto dávky v přepočtu na jednoho obyvatele ČR nejméně vynaložila v roce 2013. V roce 2017 vydala o 7 % více, oproti roku 2013. V případě Francie tento nárůst činí necelých 5 % a v rámci EU tyto výdaje vzrostly o 6 %. V přepočtu na jednoho obyvatele vydala ČR ve sledovaném období v průměru 2 983 EUR, to jest o více než 70 % méně, než vydala v průměru Francie a o 58 % méně, než je průměr sedmadvacítky. Mezi

nejdůležitější dávky sociální ochrany v rámci rodinné politiky patří dávky v odvětví zdraví, kam lze zahrnout příspěvky v mateřství a otcovství, dále dávky v odvětví rodina a odvětví bydlení.

Dávky z odvětví zdraví se v hodnoceném období v ČR podílely v průměru na celkových dávkách sociální ochrany 32 %, to je o necelé 4 procentní body více než činil průměrný podíl ve Francii. Dávky z odvětví rodina v České republice tvořily podíl necelých 9 % celkových výdajů na dávky, ve Francii činil podíl této dávky více než 7 % a v průměru s EU 27 bylo vydáno 8 % celkových nákladů. Nejmenší podíl tvoří dávky z odvětví bydlení, ČR vydala v průměru na tyto dávky 1,4 %. Tento podíl je srovnatelný s průměrem EU 27. Přehled podílů dle odvětví k celkovým výdajům za dávky sociální ochrany v České republice je znázorněn v grafu č. 4.2.

Graf 4.2 Podíly výdajů dle odvětví k celkovým výdajům dávek sociální ochrany České republiky v mil. EUR

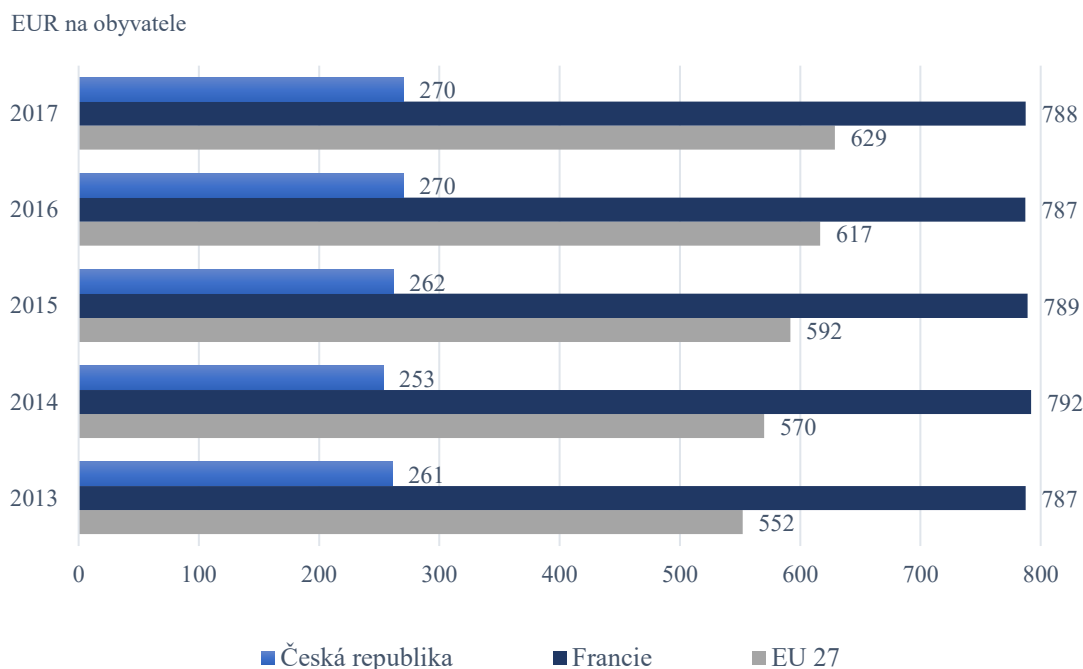

Zdroj: Eurostat, 2020, vlastní zpracování

Nejnižší dávky na odvětví sociální ochrany rodina v ČR byly vydány v roce 2014, jejíž hodnota byla 2 594 mil. EUR, naopak nejvyšší výdaje byly v roce 2017, a to o 17 % více oproti roku 2014. Po celé zkoumané období tato dávka tvořila podíl 2 % evropské sedmadvacítky. V přepočtu na jednoho obyvatele v letech 2013 až 2017 vynaložila Česká republika v průměru 263 EUR, zatímco Francie vydala průměrně 789 EUR. Ve srovnání s Francií vydává ČR na dávky sociální ochrany rodina o 65 % méně (v přepočtu na jednoho obyvatele). Průměr evropské sedmadvacítky činí 592 EUR na jednoho obyvatele.

Podrobný přehled výdajů na dávky odvětví rodina na jednoho obyvatele je znázorněn v grafu č. 4.3.

Graf 4.3 Výdaje na obyvatele na dávky sociální ochrany v odvětví rodina

Zdroj: Eurostat, 2020, vlastní zpracování

4.2 Srovnání programů rodinné politiky

V České republice, tak i ve Francii je rodičům umožněno čerpat specifické dávky sociální ochrany v případě péče o nezaopatřené děti. V rámci této podkapitoly bude provedeno srovnání systému základních dávek poskytovaných rodinám s dětmi. Základní dávky poskytované rodičům dětí v hodnocených zemích jsou zobrazeny v tabulce č. 4.2 (do 3 let věku dítěte) a v tabulce č. 4.3 (do 6 let věku dítěte).

Rodiče dětí do 3 let mají v České republice nárok na peněžitou pomoc v mateřství a dávku otcovské poporodní péče (v případě účasti na nemocenském pojištění). Dále rodičům vzniká nárok na rodičovský příspěvek. V případě splnění testovacího kritéria (příjem rodiny) vzniká rodičům právo na vyplacení porodného a dětský příspěvek. Rovněž dle zákonem stanovených podmínek může rodina získat i příspěvek na bydlení.

V rámci rodinné politiky Francie mají rodiče nejmenších dětí nárok na příspěvek v mateřství a otcovství tzv. denní dávky, na základě obdobného principu, jaký má ČR (účast na nemocenském pojištění). Dále vzniká rodinám možnost nároku na službu péče o děti PAJE, která zahrnuje několik pomocných nástrojů pro rodiče. PAJE zahrnuje

příspěvek při narození (porodné) a základní příspěvek, tyto dávky jsou omezeny testovacím kritériem, kdy je v rámci nároku testován ročním příjmem rodiny. Další dávkou v systému PAJE je sdílený přírůvek na výchovu dítěte PreParE, nárok vzniká rodině v případě splnění stanovených podmínek spojených s pracovní činností jednoho z rodičů. Poslední dávkou, kterou obsahuje PAJE je doplněk bezplatné volby péče o děti (CMG), rovněž nárok na tuto dávku je omezen specifickými podmínkami, a to dle rodinné situace (pracovní, životní).

Ve Francii vzniká automaticky nárok na rodinné přírůvky rodinám s dvěma a více dětmi, nárok na dávku není limitován výši příjmu v rodině. Za určitých zákonem stanovených podmínek mohou rodiče žádat o příspěvek na rodinné bydlení (ALF) a rodiny s třemi a více dětmi, mají nárok na stěhovací příspěvek.

Tabulka 4.2 Přehled dávek pro rodiče dětí do 3 let

Česká republika	Francie
Peněžitá pomoc v mateřství	Denní dávka v mateřství a otcovství
Dávka otcovské poprodní péče (otcovská)	PAJE
Porodné	Příspěvek při narození (porodné)
Rodičovský příspěvek	Základní příspěvek
Přídavek na dítě	Sdílená dávka PreParE
Příspěvek na bydlení	CMG
	Rodinné přírůvky
	Stěhovací příspěvek
	Příspěvek na rodinné bydlení
Daňová zvýhodnění	Daňové zvýhodnění a kredity

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Hlavní dávka, kterou může rodina s dětmi od 3 do 6 let věku v ČR získat je přídavek na dítě, a to jen v případě, že nepřekročí zákonem stanovenou hranici příjmů rodiny. Případně rodina může získat i příspěvek na bydlení.

Oproti tomu lze ve Francii pozorovat dle tabulky č. 4.3 značný rozdíl v množství poskytovaných dávek rodinám s dětmi od 3 do 6 let věku. Nejvýznamnější dávka, na kterou vzniká rodinám ve Francii nárok je CMG, která představuje podstatnou finanční podporu v rámci nerodinné péče. Rovněž rodinám s dvěma a více dětmi vzniká nárok na rodinný přídavek. Velké rodiny (3 a více dětí) mohou navíc žádat o rodinný příspěvek a stěhovací příspěvek dle stanovených podmínek viz výše.

Tabulka 4.3 Přehled dávek pro rodiče dětí do 6 let

Česká republika	Francie
Přídavek na dítě	Rodinný přídavek
Príspevek na bydlení	CMG
	Rodinný příspěvek
	Stěhovací příspěvek
	Príspevek na rodinné bydlení
Daňová zvýhodnění	Daňové zvýhodnění a kredity

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Rodiče v České republice mohou také v rámci prorodinných opatření uplatnit daňová zvýhodnění, kdy například vzniká nárok na odpočet na jednoho z manželů, pokud splňuje zákonem stanovenou hranici příjmů v době, kdy je na rodičovské dovolené nebo jednotlivé odpočty na děti. V rámci předškolního vzdělávání si mohou rodiče uplatnit „školkovné“.

V porovnání s ČR se Francie vyznačuje propracovanějším daňovým systémem zvýhodňující rodiny, obzvláště je brána v potaz rodinná situace (počet členů v domácnosti), a to v rámci nástroje tzv. rodinného kvocientu. Dále rodiče mohou využít různých daňových úlev a kreditů v závislosti na nákladech na péči o děti pro děti do 6 let nebo nákladech na vzdělávání.

4.2.1 Komparace vybraných základních programů rodinné politiky

Ke srovnání byly vybrány základní dávky, které jsou poskytovány v obou zemích s cílem podpořit rodiče v době, kdy pečují o děti. Jedná se zejména o dávky z nemocenského pojištění kompenzující výpadek příjmů v době mateřství či otcovství, dále rodičovské příspěvky a přídavky na děti.

Mateřská dovolená a příspěvek v mateřství

Jak v České republice, tak i ve Francii je zaměstnaným ženám legislativně (zákoníkem práce) zaručen nárok na mateřskou dovolenou (při splnění stanovených podmínek). Významný rozdíl mezi oběma zeměmi je v poskytované délce mateřské dovolené (viz tabulka č.4.4). V České republice má žena nárok na 28 týdnů mateřské dovolené, zatímco ve Francii se délka dovolené odvíjí od pořadí narozeného dítěte (za předpokladu, že v obou zemích žena splňuje zákonem stanovené podmínky). Například

když se ženě ve Francii narodí v pořadí první dítě, náleží ji pouze 16 týdnů mateřské dovolené. Při narození vícero dětí se počet týdnů v obou zemích zvyšuje.

Tabulka 4.4 Mateřská dovolená v ČR a Francii

MATEŘSKÁ DOVOLENÁ	Česká republika	Francie
Legislativní úprava	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů	Zákoník práce (Code du travail)
Délka dovolené	28 týdnů (37 týdnů vícečetné těhotenství)	16 až 26 týdnů podle pořadí těhotenství (34 až 46 týdnů v případě vícečetného těhotenství)

Zdroj: autor, vlastní zpracování

V případě narození dítěte v obou srovnávaných zemích mají rodiče nárok na principálně podobnou dávku v mateřství (v ČR peněžitá dávka v mateřství, ve Francii denní dávky v mateřství). Nárok na tuto dávku se v ČR, a i ve Francii pojí s povinnou účastí na nemocenském pojištění, od kterého je posléze vypočtená patřičná výše dávky. Dávky v mateřství jsou poskytovány po celou dobu trvání mateřské dovolené. V České republice výše dávky činí 70 % z vyměřovacího základu a je vyplácena jednou měsíčně. Podobným způsobem je výše dávky vypočítávána i ve Francii a poskytována ve 14 denních intervalech. Navíc je nutné podotknout, že oproti ČR jsou denní dávky v mateřství ve Francii daňově zatíženy. Celkové srovnání České republiky a Francie lze vidět v tabulce č. 4.5.

Rovněž v České republice, tak i ve Francii je otcům v rámci zákoníku práce umožněno čerpat otcovskou dovolenou v souvislosti s narozením dítěte. V porovnání s Francií, kdy otcové mají nárok na 11 kalendářních dnů + 3 dny poskytované od zaměstnavatele, otec dítěte v ČR může čerpat pouze 7 kalendářních dnů. Stejně jako v případě matky, tak i otci náleží nárok na vyplácení dávky v otcovství, na základě shodných pravidel.

Tabulka 4.5 Dávky v mateřství v ČR a Francii

DÁVKY V MATEŘSTVÍ	Česká republika	Francie
Legislativní úprava	Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů	Zákon o sociálním zabezpečení (Code de la sécurité sociale)
Základní princip dávky	Kompenzace výpadku příjmů z důvodu péče o novorozené dítě	Kompenzace ztráty příjmů
Podmínky nároku	Účast na nemocenském pojištění minimálně po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech přede dnem nástupu na dávku a povinnost nemocenského pojištění v době čerpání dávky	Účast na nemocenském pojištění minimální po dobu 10 měsíců, přerušení pracovní činnosti
Doba trvání nároku	28 týdnů (resp. 37 týdnů, pokud žena porodi dvojčata nebo více dětí)	Po dobu trvání mateřské dovolené
Frekvence vyplácení	Jednou měsíčně	Každých 14 dní
Výše dávky	Výše dávky činí 70 % denního vyměřovacího základu za kalendářní den	Částka je vypočtena z posledních 3 měsíčních mezd, maximální denní dávka je 89,03 EUR (před zdaněním)
Odvod daní	Dávky nepodléhají zdanění	Dávky v mateřství, otcovství podléhají 21% zdanění

Zdroj: autor, vlastní zpracování

Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek

V České republice může jeden z rodičů (většinou matka dítěte) čerpat rodičovskou dovolenou až po dobu 3 let. Rodičovskou dovolenou ve Francii lze čerpat nejvýše jeden rok, ale je umožněno ji 2krát prodloužit, nejdéle však do 3 let věku dítěte. Stejně jako v ČR, tak ve Francii je dle zákoníku práce zaměstnavatel povinen uvolnit rodiče ze zaměstnání. Ve Francii existují dva typy rodičovské dovolené, celková a částečná, která např. matce umožňuje dřívější návrat do zaměstnání, kdy v podstatě nepřerušuje svou profesní kariéru. Zatímco v ČR tato možnost ve většině případů neexistuje, i když žena v době čerpání rodičovské dovolené může pracovat. Rovněž i finanční podpora při rodičovské dovolené je značně rozdílná v obou zemích. Francie se vyznačuje velmi rozsáhlým systémem podpory rodiny, zejména zaměřeným na podporu nerodinné péče. V rámci srovnání s českým rodičovským příspěvkem lze na základě podobnosti vybrat dvě dávky ze služeb péče o děti PAJE, a to základní příspěvek, který je testovaný na příjem a příspěvek PreParE. V případě, že rodina splní podmínky hranice příjmů vzniká jim nárok na základní příspěvek v celkové (171,74 EUR) nebo částečné

(85,87 EUR) výši až do 3 let věku dítěte. Dávka PreParE je paušální částka placená v rámci rodičovské dovolené, a to v závislosti, jakou rodičovskou dovolenou si rodiče zvolí. Doba, po kterou je příspěvek vyplácen se odvíjí od počtu nezaopatřených dětí a rodinné situace (od 6 měsíců do 24 měsíců, avšak jen do 3 let věku dítěte). Výše dávky je rozdělena dle pracovní aktivity žadatele (148,56 až 398,40 EUR). Naproti tomu v ČR je rodiči vyplácená pouze jedna dávka v celkovém objemu 11 719 EUR³³, kdy měsíční částka rodičovského příspěvku se vypočítává na základě denního vyměřovacího základu použitého pro stanovení mateřské dávky. Francouzské dávky podléhají příspěvku na splacení sociálního dluhu (příspěvek pour le remboursement de la dette sociale, CRDS) ve výši 0,5 %.

Přídavek na dítě a rodinný přídavek

Odlišný přístup obou zemí lze sledovat v mechanismu nároku na příspěvek na děti a jejich výši. Nárok na dávku v České republice vzniká rodinám při splnění testovacího kritéria, a to do výše zákonem stanovené hranice příjmů. Dávka je vyplácena měsíčně v základní nebo zvýšené částce viz tabulka č.4.6 a je poskytována až do 26 let věku dítěte. Naopak ve Francii vzniká nárok na rodinný přídavek každé rodině s dvěma a více dětmi od 3 let, dávka náleží dítěti do 20 let věku (za stanovených podmínek lze vyplácení dávky prodloužit), od stanovené hranice příjmů se odvíjí následná výše dávky, přehled dávek je zobrazen v tabulce č. 4.6. Také tato dávka ve Francii podléhá stejnému 0,5% CRDS zdanění, jak je tomu u dávky PAJE viz výše.

Tabulka 4.6 Výše dětských přídavků v ČR a Francii

Česká republika			Francie		
Věk dítěte	Základní dávka	Zvýšená dávka	Počet dětí	Základní dávka	Zvýšení (dítě nad 14 let)
do 6 let	19,53 EUR	31,25 EUR	2 děti	32,99 - 131,95 EUR	navíc 16,50 až 65,98 EUR
od 6 do 15 let	25,39 EUR	35,54 EUR	3 děti	75,26 - 301 EUR	
od 15 do 26 let	27,34 EUR	39 EUR	4 děti	117,52 - 470,07 EUR	
			(+ každé další dítě 42,27 - 169,09 EUR		

Zdroj: Zákon č. 117/1995 Sb., §18 ve znění pozdějších předpisů; Service-Public, online, 2020c, vlastní zpracování

³³ Všechny částky týkající se českých dávek jsou přepočteny dle EUR/ECU exchange rates – quarterly data 25,63 CZK/EUR (Eurostat, 2020).

4.2.2 Komparace výše dávek ke zvolené příjmové veličině

Níže provedena komparace bude vycházet z údajů uvedených v tabulkách č. 4.7 a 4.8. Jako příjmová veličina byla zvolena hrubá minimální mzda v České republice a ve Francii na základě údajů z Eurostatu.

Matce s měsíčním hrubým příjmem 574,62 EUR v České republice při nástupu na mateřskou dovolenou náleží peněžitá pomoc v mateřství v celkové výši 2 744 EUR. Redukovaný denní vyměřovací základ činí 14 EUR a ženě tak měsíčně náleží 392 EUR. Z hrubé minimální mzdy tato dávka představuje 68 %, v případě rodiče, který pobírá měsíčně minimální mzdu, peněžitá pomoc v mateřství sníží reálně jeho příjmy o více než 30 %. Zatímco ve Francii denní dávka v mateřství činí 37,30 EUR a ženě za měsíc náleží 1 119 EUR, které v tomto případě tvoří necelých 73 % z hrubé minimální mzdy. Délka mateřské dovolené ve Francii činí u prvního dítěte 16 týdnů a celkem je tak matce vyplácena denní dávka v mateřství v celkové výši 4 476 EUR. V porovnání s výší této dávky ve Francii, činí celková dávka v mateřství vyplácená v České republice o 61 % méně.

Otcovská dovolená tvoří v ČR 17 % z hrubé minimální mzdy. Naproti tomu ve Francii, je procentní podíl z minimální hrubé mzdy vyšší o necelých 10 procentních bodech. V absolutním vyjádření otcové ve Francii pobírají v rámci hrubé minimální mzdy denní příspěvek v otcovství o více než 23 EUR více než otcové v ČR. I v případě, že by ve Francii byla stejně dlouhá otcovská dovolená, celková částka by za 7 kalendářních dnů činila 261 EUR, tedy by byla vyšší o 163 EUR.

Značný rozdíl lze pozorovat u dávky rodičovského příspěvku, kdy v České republice je rodiči vyplácena jen jedna dávka v průběhu zvolené doby rodičovství v celkové výši 11 719 EUR. Měsíčně je po dobu 36 měsíců dávka vyplácená v maximální výši 323 EUR, to je necelých 57 % z hrubé minimální mzdy. Oproti tomu ve Francii má rodina za určitých podmínek nárok na několik dávek. Při hrubém měsíčním minimálním příjmu 1539 EUR vzniká nárok na základní příspěvek v mateřství ve výši 172 EUR měsíčně, to přibližně odpovídá 11 % z minimální hrubé mzdy. Pokud matka bude pečovat o dítě doma do 3 let věku a úplně přeruší svou pracovní činnost vzniká jí nárok na dávku PreParE ve výši 398 EUR měsíčně, který tvoří přibližně 26 % z hrubé minimální mzdy. Celkově v rámci rodičovského příspěvku tvoří dávky ve Francii 37 % z hrubé minimální mzdy, to jest o 20 % méně než v ČR. Nicméně je nutné podotknout, že ve Francii funguje

rozsáhlý systém nerodinné péče a státní finanční podpory (dávky CMG), které umožňují dřívejší návrat do zaměstnání a finanční příjem rodiny není na dlouhou dobu omezen.

Tabulka 4.7 Srovnání objemu dávek k hrubé minimální mzdě v České republice

ČESKÁ REPUBLIKA											
PENĚŽITÁ DÁVKA	Hrubá měsíční minimální mzda								574,62 EUR		
	Nárok	Ovlivňující kritéria nároku							Doba trvání nároku	Výše částky	% z minimální mzdy
		Účast na nemocenském pojištění	Účast na důchodovém pojištění	Nárok na dávku dle výše příjmů	Věk dítěte	Počet dětí	Pořadí dětí	Výše dávky odvíjena od výše příjmů rodiny			
Peněžita pomoc v mateřství	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	28 týdnů	392 EUR/měsíc (Redukovaný DVZ 14 EUR * 196 dnů = 2 744 EUR)	68,21
Otcovská	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	7 kalendářních dnů	98 EUR (Redukovaný DVZ 14 EUR * 7 dnů)	17,05
Porodné	✓	✗	✗	✓	✗	✗	✓	✗	Dávka je vyplácena jednorázově	1. dítě 507,22 EUR 2. dítě 390,17 EUR	1. dítě 88,27 2. dítě 67,90
Rodičovský příspěvek	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	Po dobu 3 let	325,53 EUR/měsíc (celková objem příspěvku 11 719 EUR /36 měsíců)	56,65
Přídavek na dítě	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✗	✗	Do 6 let věku dítěte	19,53 EUR/měsíc	3,4

Zdroj: autor, vlastní výpočty a zpracování

Pozn.: Eurostat, 2020 aktuální výše hrubé minimální mzdy

Porodné v obou zemích je jednorázově vyplácená dávka a nárok na dávku je testován na výši příjmů v rodině. V České republice se příspěvek vyplácí v případě narození 1. a 2. dítěte. U prvního dítěte tvoří dávka 88 % hrubé minimální mzdy a u druhého dítěte je to necelých 69 %. V peněžním vyjádření je matce za porod prvního dítěte vyplaceno 507 EUR a v případě druhého porodu částka činí 390 EUR. Jak je uvedeno výše, dávka je jak v ČR, tak i ve Francii podmíněna testovacím kritériem, ale na rozdíl od ČR má ve Francii právo na dávku žena, pokud splní podmínky nároku na dávku bez ohledu, kolik dětí porodí. Výše dávky ve Francii činí 947 EUR, tj. o 440 EUR více než náleží v ČR ženě v případě prvního porodu a u druhého dítěte je rozdíl dokonce více než 500 EUR. Ve Francii porodné představuje přibližně 62 % z hrubé minimální mzdy.

Dětské přídavky tvoří ve srovnávaných zemích poměrně malé procento z hrubé minimální mzdy. V České republice je přídavek na dítě vyplácen v závislosti na výši příjmů rodiny a tvoří něco málo přes 3 % z hrubé minimální mzdy. Naproti tomu ve Francii činí dětský přídavek 17 % hrubé minimální mzdy, to je 264 EUR, v České republice náleží rodině s jedním dítětem do 6 let věku necelých 20 EUR měsíčně. Nicméně, je nutné upozornit, že ve Francii vzniká nárok na dávku až od dvou dětí v rodině. V případě, kdy by dávka ve Francii byla vyplácena již u prvního dítěte podíl na

minimální mzdě by činil více než 8 %. Oproti ČR je to stále větší hodnota o 5 procentních bodů. V absolutním vyjádření by rodině ve Francii na jedno dítě náleželo přibližně 132 EUR měsíčně, to jest o 112 EUR více, než je vypláceno rodině v České republice.

Tabulka 4.8 Srovnání objemu dávek k hrubé minimální mzdě ve Francii

FRANCIE											
PENĚŽITÁ DÁVKA	Hrubá měsíční minimální mzda								1539,42 EUR		
	Nárok	Ovlivňující kritéria nároku							Doba trvání nároku	Výše částky	% z minimální mzdy
		Účast na nemocenském pojištění	Účast na důchodovém pojištění	Nárok na dávku dle výše příjmů	Věk dítěte	Počet dětí	Pořadí dětí	Výše dávky odvíjena od výše příjmů rodiny			
Denní dávka v mateřství	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✗	16 až 26 týdnů podle pořadí těhotenství	1 119 EUR/měsíčně (37,30 EUR * 30 dnů)	72,69
Denní dávka v otcovství	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	11 kalendářních dnů	410,30 EUR (37,30 EUR * 11 dnů)	26,65
PAJE	Příspěvek při narození (porodné)	✓	✗	✗	✓	✗	✗	✗	Dávka je vyplácená jednorázově	947,34 EUR	61,54
	Základní příspěvek	✓	✗	✗	✓	✗	✗	✓	Do 3 let věku dítěte	171,74 EUR/ měsíčně	11,16
	PreParE	✓	✗	✓	✗	✓	✗	✗	V případě jednoho dítěte po dobu 6 měsíců	398,4 EUR/měsíčně při 100 % přerušením pracovní činnosti	25,88
	CMG Mikrojesle	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓	Do 6 let věku dítěte v závislosti na podmínkách rodiny	Pro dítě do 3 let 859,84 EUR Pro dítě od 3 do 6 let 429,92 EUR	58,85 27,93
Rodinné přídatky	✗✓ (od dvou a více dětí)	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
		✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	V případě dvou dětí	131,95 * 2 = 263,9 EUR/ měsíčně	17,14

Zdroj: autor, vlastní výpočty a zpracování

Pozn.: Eurostat, 2020 aktuální výše hrubé minimální mzdy

Dávku CMG lze čerpat v několika variantách (viz kapitola 3) a je čistě na rodiči, kterou variantu si vybere. V případě dávky CMG – mikrojesle se jedná o dávku, která až do výše 85 % kompenzuje výdaje za umístění dětí do mikrojeslí a umožňuje rodiči dřívější návrat do zaměstnání. V rámci příjmové veličiny tvoří tato dávka více než 58 % z hrubé minimální mzdy pro dítě do 3 let věku a u dětí do 6 let činí více než ¼ minimální hrubé mzdy.

4.3 Zhodnocení a formulace doporučení pro Českou republiku

V rámci celkového zhodnocení lze konstatovat, že Francie v mnoha ohledech předčí Českou republiku, nejen rozlohou, počtem obyvatel nebo velikostí ekonomiky, ale hlavně v rámci rodinné politiky vyšší porodností a rozsáhlým systémem prorodinných opatření.

Francii charakterizuje dobře propracovaný systém dávek podpory rodin s dětmi, který se především zaměřuje na všechny okolnosti týkající se rodiny, a to jak finanční

příjmy, tak počty dětí či věk dětí. Obecně oproti ČR, lze dávky ve Francii charakterizovat jako více odstupňované, tyto pak lépe zohledňují skutečnou rodinnou situaci. V oblasti rodin existuje ve Francii hned několik institucí zabývajících se rodinnou politikou a podporou rodiny. Hlavní institucí zabezpečující francouzskou rodinnou politiku je Národní pokladna rodinných dávek, prostřednictvím svých regionálních poboček CAF. Pomocí těchto rodinných pokladen CAF je zajištěna úzká spolupráce mezi obcemi. Na základě této spolupráce jsou vytvářeny jednotlivé cíle pro každou regionální pokladnu, a jsou řešeny konkrétní potřeby a situace rodin v daném regionu.

Mezinárodní instituce často kritizují Českou republiku za příliš dlouhou mateřskou a rodičovskou dovolenou, ale zároveň matky s dětmi nemají jinou přijatelnou alternativu nerodinné péče. Ve většině případů nemůže rodina využít soukromá zařízení z důvodu chybějících finančních prostředků. Jeden z rodičů tak zůstává doma, případně rodina využije služeb chův na neoficiálním trhu práce tzv. šedé ekonomiky.

Například ve Francii je zajištěna a státem garantována kvalitní péče o malé děti. Rozvinutý a komplexní systém nerodinné péče, obzvláště péče o děti do 3 let věku umožňuje rodinám sladit pracovní a rodinný život. Stát rovněž rodinám přispívá pomocí dávek na náklady spojené s nerodinnou péčí. Rodiče nejmenších dětí si tak mohou zvolit mezi různými formami nerodinné péče a tím se dříve navrátit do zaměstnání. Rodiče mají možnost zaměstnat mateřskou asistentku či neakreditované chůvy, případně umístit dítě do státem zřizovaných zařízení – jesle, firemní zařízení, dětské koutky, dětské zahrady a mateřské školy. Francie klade velký důraz na předškolní vzdělávání a samotnými Francouzi je kvalita vzdělávání vyžadována a vysoce ceněna. Ve Francii je zřízeno velké množství jeselských zařízení (kolektivní, rodinné, rodičovské, mikrojesle) určené pro děti ve věku od 2 měsíců do 3 let. Od roku 2019 má Francie povinné předškolní vzdělávání již od 3 let věku dítěte. Mateřské školy jsou ve většině případů zřizovány obcemi, které zodpovídají za jejich provoz.

Česko patří k zemím s nejnižší dostupností jeslí a školek v Evropské unii. Pokud chce Česká republika dosáhnout flexibilního postavení maminek na trhu práce, musí být nápomocná ve zřizování mikrojeslí a dalších zařízení zajišťujících péči o děti do 3 let. Nelze to nechávat čistě jen na soukromém sektoru, protože je to mimo reálné finanční možnosti některých rodin.

Jako další doporučení pro Českou republiku se nabízí možnost určité změny v daňovém systému. Česká republika postrádá více prarodinný daňový systém zaměřený právě na rodiny s dětmi, určitým inspirujícím modelem může být právě systém daňového zvýhodnění pro rodiny ve Francii.

V oblasti daňového systému je rodinám ve Francii značně odlehčeno od velké finanční daňové zátěže, vzhledem k progresivním daňovým sazbám, a to právě formou daňových úlev a zvýhodnění. Daň z příjmu lze ve Francii snížit pomocí tzv. rodinného kvocientu a daňových úlev, v podobě slev na dítě, případně hlídání dítěte mateřskou asistentkou či institucí k tomu určenou.

Princip zdanění příjmů zohledňuje počet osob závislých na příjmu rodiny. Pomocí rodinného kvocientu je umožněno přizpůsobit výši daňové sazby finančním možnostem každé domácnosti v závislosti na rodinné situaci. Vzniklá daňová sazba, vypočtena a snížena na základě rodinného kvocientu, je pro rodiny s dětmi výrazně menší než pro nesezdané páry nebo bezdětné osoby, kterým jsou příjmy daně odděleně. Zejména jsou nejvíce zvýhodňovány rodiny s více dětmi, kdy s každým dítětem roste jednotka rodinného kvocientu. Dále si rodiče od daně mohou odečíst slevu na dítě podle toho, jakého stupně vzdělání se účastní, případně až 50 % nákladů placených za péči o nezaopatřené děti do 6 let v jeslích nebo náklady na akreditovanou mateřskou asistentku.

5 Závěr

Cílem práce bylo zhodnotit systém prorodinné politiky České republiky a Francie na základě provedené analýzy. Výzkum byl zaměřen na fungování prorodinné politiky ve vybraných zemích, s orientací na institucionální zajištění a jednotlivé nástroje rodinné politiky, demografický vývoj, celkové zhodnocení rodinné politiky a navržení možných doporučení pro Českou republiku.

Jak již bylo zmíněno v úvodu této diplomové práce, rodina je považována za základní stavební kámen celospolečenského vývoje. Rodina se stává důležitým politickým, ale i veřejným tématem dnešní moderní společnosti. Prostřednictvím rodinné politiky jsou koncipovány základní nástroje podpory rodiny, a to s cílem finanční či nefinanční pomoci rodinám a zvýšení porodnosti v dané zemi.

Česká republika je „mladou“ stále se rozvíjející zemí, v oblasti sociální ochrany a rodinné politiky dosáhla již značných změn, navzdory tomu nebývá vysoce hodnocenou zemí v oblasti sociální ochrany a zabezpečení rodiny. Doposud není jasně koncipovaná a ucelená rodinná politika, převážná část podpory rodin s dětmi je realizována jen za pomoci finančních opatření.

Oproti tomu se Francie vyznačuje velmi dobře propracovaným systémem prorodinných opatření, cílenou pronatální politikou a vysokou porodností. Počátky francouzské rodinné politiky lze vypátrat již v 19. století, a dodnes Francie patří k vysoce hodnoceným zemím v oblasti sociální ochrany a dostupnosti péče o děti. Nastavená rodinná politika v zemi je velmi účinná, jak v oblasti podpory rodin formou dávek na rodinnou a nerodinnou péči, tak rozsáhlým a kvalitním institucionálním zajištěním, ale i v oblasti pronatálních cílů a porodnosti (aktuálně se úhrnná plodnost pohybuje okolo 1,8 dětí na jednu ženu).

V České republice je rodičovská péče o nejmenší děti garantována státem, formou mateřské a následně rodičovské dovolené a podporována finančními nástroji. Mateřská dovolená náleží matce po dobu 28 týdnů (od roku 2018 má i otec dítěte možnost využít 7 denní otcovskou dovolenou). Rodičovskou dovolenou je umožněno čerpat až do 3 let věku dítěte matkou nebo otcem. Individuální péče o děti cizí osobou za úplatu není v České republice příliš rozšířená, a případně je využívána v rámci šedé ekonomiky, obvykle rodinami s vysokými příjmy. Nicméně ani skupinová forma péče o děti do 3 let

věku není státem dostatečně zajištěna. Česko patří v EU ke státům s nejnižší dostupností péče o malé děti a soukromá zařízení jsou pro většinu rodin finančně neúnosná.

Délka mateřské a rodičovské dovolené je ve Francii odstupňována od počtu dětí a volba je na rodiči, po jakou dobu chce pečovat o dítě. Současně je umožněna velká flexibilita pracovního trhu a sladění rodinného života. Rodiče ve Francii mají na výběr ze široké škály variant nerodinné péče (jeselská zařízení, mateřské asistentky, dětské zahrady a další), která jsou státem garantována a finančně podporována (dávky kompenzující náklady spojené s nerodinnou péčí až do 6 let věku).

Systém podpory rodin v obou zemích funguje na srovnatelném principu. V rámci rodinné politiky je rodinám poskytována finanční (přímá a nepřímá) a nefinanční pomoc. Rodinám s nízkými příjmy vzniká nárok na většinu dávek určených k podpoře rodiny, a to jak v ČR, tak i ve Francii. Vyplácené dávky rodinám ve Francii jsou vyšší než v ČR, přestože dávky ve Francii podléhají zdanění. V ČR matce s měsíčním hrubým příjmem 574,62 EUR se při nástupu na mateřskou dovolenou sníží příjmy o více než 30 %, zatímco matkám ve Francii poklesne příjem jen o necelých 28 %. Rozdílná situace je například i v rámci dětského přídatku ve Francii, kdy rodinám automaticky vzniká nárok na dávku rodinám s dvěma a více dětmi, a s počtem dětí se rodinný přírůstek zvyšuje. Nejběžnější nepřímé finanční nástroje v ČR a ve Francii podporující rodinu jsou ve formě daňových opatření. Francouzský daňový systém je v rámci rodiny štedřejší než ten český. Zejména jsou nejvíce zvýhodňovány rodiny s více dětmi, kdy formou daňových úlev a zvýhodnění je rodinám značně odlehčeno od velké finanční daňové zátěže.

Rodinná politika je v obou zemích financována z veřejných rozpočtů, hlavně z povinných odvodů sociálního zabezpečení. V rámci výdajů na sociální ochranu Česká republika vydává více jak 18 % HDP, zatímco Francie přibližně 34 % HDP. Česká republika vydává na sociální ochranu přibližně 3 000 EUR na jednoho obyvatele, a tím se nachází pod průměrem Evropské unie. Francie naproti tomu v přepočtu na jednoho obyvatele vyplácí v průměru okolo 11 000 EUR a pohybuje se nad průměrnou hranicí evropské sedmadvacítky.

Česká republika v rámci své rodinné politiky klade důraz především na přímé finanční nástroje pomoci rodinám s dětmi, kterými se stát snaží kompenzovat zvýšené náklady z důvodu péče o dítě. Na základě analýzy provedené v diplomové práci bylo zjištěno, že ve srovnání s Francií jsou tyto nástroje nedostatečné. Česká republika opomíjí

další možné nástroje podpory rodiny. Stát by měl svou pozornost více zaměřit na rozšíření nerodinné formy péče o děti, zejména pro děti do 3 let věku, a více zefektivnit nepřímou finanční pomoc rodinám.

Všechny stanovené hypotézy na začátku práce se přijímají. Francie má lépe propracovanější systém prorodinné politiky zohledňující rodiny s dětmi a jejich finanční situaci. Francouzský systém se vyznačuje širokým spektrem přímé a nepřímé podpory zaměřené na rodiny s dětmi. Sociální výdaje na rodinnou politiku ve Francii jsou vyšší než v České republice.

Závěrem lze konstatovat, že Česká republika v rámci své rodinné politiky potřebuje zavést taková opatření pro rodiny s dětmi, která umožní rodinám ulehčit péči o děti a sladit rodinný život s pracovním. Tato opatření mohou být pro mladé rodiny nebo páry důležitějším a více motivujícím důvodem pro založení rodiny. V současnosti výše finanční podpory, která je poskytována v rámci rodičovství není rozhodujícím faktorem pro plánování rodičovství. Zavedení nových opatření například podle vzoru Francie může vést ke zvýšení populačního růstu.

Seznam použité literatury

Odborná kniha

BOGENSCHNEIDE, Karen (2014). *Family Policy Matters: How Policymaking Affects Families and What Professionals Can Do*. 3rd ed. New York: Routledge. 464 p. ISBN 978-0415-844482.

COLLINS, Randall (1985). *Three sociological traditions: selected readings*. New York: Oxford University Press. 335 p. ISBN 0-19-503521-6.

ESPING-ANDERSEN, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press. 260 p. ISBN 978-0691028576

HÖHNE, Sylva (2008). *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. 63 s. ISBN 978-80-87007-93-8.

KALIBOVÁ, Květa, PAVLÍK, Zdeněk, VODÁKOVÁ Alena (2009). *Demografie (nejen) pro demografy*. 3. přeprac. vydání. Praha: Sociologické Nakladatelství (SLON). 241 s, ISBN 978-80-7419-012-4.

KAMERMAN, Sheila B., and KAHN, Alfred J., eds. (1978). *Family Policy: Government and Families in Fourteen Countries*. New York: Columbia University Press. 522 p. ISBN 978-0231044646.

KELLER, Jan (2009). *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické Nakladatelství (SLON). 158 s. ISBN 978-80-7419-017-9.

KREBS, Vojtěch a kol. (2015). *Sociální politika*. 6. přeprac. a aktualiz. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 569 s. ISBN 978-80-7478-921-2.

LAMPERT, Heinz (1998). *Lehrbuch der Sozialpolitik*. 5. Auflage. Berlin: Springer. 496 s. ISBN 978-540647-898.

NEŠPOR, Zdeněk R., VEČERNÍK Jiří, eds. (2006). *Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie*. Sociologické studie. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 298 s. ISBN 80-7330-085-0.

MATOUŠEK, Oldřich (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena a kol. (1996). *Velký sociologický slovník*, II. svazek. Praha: Karolinum. 444 s. ISBN 80-7184-310-5.

MITCHELL, Eva (2010). *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 136 s. ISBN 978-80-7330-183-5.

MITTERAUER, Michael, SIEDER, Reinhard (1982). *The European Family. Patriarchy to Partnership from Middle Ages to the Present*. Chicago: The University of Chicago Press. 235 p. ISBN 978-0226532400.

MLČOCH, Lubomír (2014). *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. 2. vyd. Praha: Karolinum. 192 s. ISBN 978-80-246-2323-8.

MOŽNÝ, Ivo (2008). *Rodina a společnost*. 2. upr. vyd. Praha: Sociologické Nakladatelství (SLON). 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

MUNKOVÁ, Gabriela a kol. (2004). *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum. 189 s. ISBN 80-246-0780-8.

PALONCYOVÁ, Jana, BARVÍKOVÁ, Jana, KUCHAROVÁ, Věra, SVOBODOVÁ, Kamila, ŠŤASTNÁ, Anna (2013a). *Rodinné chování a rodinná politika jako kontext systému denní péče o děti ve Francii a v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 95 s. ISBN 978-80-7416-127-8.

PALONCYOVÁ, Jana, BARVÍKOVÁ, Jana, ŠŤASTNÁ, Anna, SVOBODOVÁ, Kamila, KUCHAROVÁ, Věra (2013b). *Systém denní péče o děti do 6 let ve Francii a v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 208 s. ISBN 978-80-7416-119-3.

RABUŠIC, Ladislav (2001). *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: Sociologické Nakladatelství (SLON). 265 s. Studie, sv. 32. ISBN 978-80-86429-01-4.

ROBILA, Mihaela, ed. (2014). *Handbook of Family Policies Across the Globe*. New York: Springer. 488 p. ISBN 978-1-4614-6770-0.

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, KUCHAROVÁ, Věra, eds. (2008). *Rodina, partnerství a demografické stárnutí*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 169 s. ISBN 978-80-87007-75-4

SMUTEK, Martin (2015). *Modely rodinných politik a teorie implementace ve veřejné politice*. Hradec Králové: Gaudeamus. 135 s. ISBN 978-80-7435-573-8.

TOMEŠ, Igor (2010). *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál. 440 s. ISBN 978-80-7367-680-3.

TRÖSTER, Petr a kol. (2013). *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přeprac. a aktualiz. vydání. Praha: C.H Beck. 320 s. ISBN 978-80-7400-473-5.

WASOFF, Fran, DEY Ian (2000). *Family Policy*. New York: Routledge. 176 p. ISBN 978-0953357154.

ZIMMERMAN, Shirley, L. (2001). *Family Policy: Constructed Solutions to Family Problems*. California: SAGE Publications. 432 p. ISBN 978-0-7619-2093-9.

Článek v odborném časopise nebo ve sborníku z konference

RYS, Vladimír, 1995. *Sociální zabezpečení ve Francii*. Soc. politika, Roč. 21, č. 4 (1995), s. 12-14. ISSN 0049-0961.

Elektronické dokumenty a ostatní

AMELI (2020). *l'Assurance Maladie – Indemnités journalières* [online]. ameli.fr pour les assurés [cit. 31.03.2020].

Dostupné z: <https://www.ameli.fr/assure/remboursements/indemnites-journalieres>

CAISSE D'ALLOCATIONS FAMILIALES (CAF, 2019). *Politiques familiales dans le monde* [online]. Bienvenue sur Caf.fr [cit. 31.03.2020]

Dostupné z: <http://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/international/fiches%20pays%20mai%202019/France%2004%202019.pdf>

CAISSE D'ALLOCATIONS FAMILIALES (CAF, 2020a). *Gouvernance* [online].

Bienvenue sur Caf.fr [cit. 31.03.2020]. Dostupné z: <http://www.caf.fr/presse-institutionnel/qui-sommes-nous/presentation/gouvernance>

CAISSE D'ALLOCATIONS FAMILIALES (CAF, 2020b). *La prestation d'accueil du jeune enfant (Paje)* [online]. Bienvenue sur Caf.fr [cit. 31.03.2020].

Dostupné z: <http://www.caf.fr/allocataires/droits-et-prestations/s-informer-sur-les-aides/petite-enfance/la-prestation-d-accueil-du-jeune-enfant-paje>

CAISSE D'ALLOCATIONS FAMILIALES (CAF, 2020c). *La prime à la naissance et la prime à l'adoption* [online]. Bienvenue sur Caf.fr [cit. 31.03.2020].

Dostupné z: <http://www.caf.fr/allocataires/droits-et-prestations/s-informer-sur-les-aides/petite-enfance/la-prime-a-la-naissance-et-la-prime-a-l-adoption>

CAISSE D'ALLOCATIONS FAMILIALES, (CAF, 2020d). *Le complément de libre choix du mode de garde* [online]. Bienvenue sur Caf.fr [cit. 31.03.2020].

Dostupné z: <http://www.caf.fr/allocataires/droits-et-prestations/s-informer-sur-les-aides/petite-enfance/le-complement-de-libre-choix-du-mode-de-garde>

DOSSIER FAMILIAL (2020). *La carte familles nombreuses: quels sont les avantages carte famille nombreuse?* [online]. Dossier Familial [cit. 01.04.2020].

Dostupné z: <https://www.dossierfamilial.com/famille/enfant/aides-et-allocations/les-avantages-de-la-carte-familles-nombreuses-340898>

NATIONAL POLICIES PLATFORM (2019). *Česká republika: Obyvatelstvo:*

Demografická situace, jazyky a náboženství [online]. Eurydice [cit. 08.04.2020].

Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-21_cs

EUROSTAT (2014). *Statistika obyvatelstva na regionální úrovni* [online]. Eurostat Statistics Explained [cit. 08.04.2020].

Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Statistika_obyvatelstva_na_region%C3%A1ln%C3%AD_%C3%BArovni&oldid=197011#M.C3.ADra_porodnosti_a_m.C3.ADra_plodnosti

EVROPSKÁ UNIE (2011). *Evropské aliance pro rodinu* [online]. European Commission [cit. 09.03.2020].

Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=624&langId=en&callId=322&furtherCalls=yes>

EVROPSKÁ UNIE (2013). *Barcelonské cíle (Barcelona objectives)* [online]. European Commission [cit. 10.03.2020].

Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/130531_barcelona_en_0.pdf

EVROPSKÁ UNIE (2020). *European Platform for Investing in Children (EPIC)* [online]. European Commission [cit. 09.03.2020].

Dostupné z: https://ec.europa.eu/employment_social/epic/newsletter/201305/EAF_Newletter_May_2013.html

CHZHEN, Yekaterina; REES, Gwyther; GROMADA, Anna (2019). *Are the world's richest countries family friendly? Policy in the OECD and EU* [online]. Innocenti Research Report UNICEF Office of Research – Innocenti, Florence, 22 p.

[cit. 02.03.2020]. Dostupné z: <https://www.unicef-irc.org/publications/1032-family-friendly-policy-research-report-2019.html>

LE PORTAIL DE L'ÉCONOMIE, DES FINANCES, DE L'ACTION ET DES COMPTES PUBLICS (Economie.Gouv, 2020a). *Le quotient familial* [online]. economie.gouv.fr [cit. 01.04.2020].

Dostupné z: <https://www.economie.gouv.fr/particuliers/quotient-familial>

LE PORTAIL DE L'ÉCONOMIE, DES FINANCES, DE L'ACTION ET DES COMPTES PUBLICS (Economie.Gouv, 2020b). *Les réductions d'impôt liées à la famille* [online]. economie.gouv.fr [cit. 01.04.2020].

Dostupné z: <https://www.economie.gouv.fr/particuliers/financement-aides-credits-impot#reductionsimpotfamille>

MATĚJKOVÁ Barbora, PALONCYOVÁ Jana (2004). *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II*. Syntéza z monografií uvedených ve studii „Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I“ s ohledem na situaci v České republice [online].

Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. 79 s. [cit. 02.03.2020].

Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/publ/?vupsv=BAO&pracovnik=66&klasif=2&rok=2004>

MERRIAM-WEBSTER (2020). *Definition of Family by Merriam-Webster* [online].

Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary.

[cit. 13.02.2020]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/family>

MINISTÈRE DES SOLIDARITÉS ET DE LA SANTÉ (2018). *Dessine-moi un parent* [online]. solidarites-sante.gouv.fr [cit. 31.03.2020].

Dostupné z: https://solidarites-sante.gouv.fr/IMG/pdf/180702_-_dp_-_strategie_nationale_2018-2022vf.pdf

MINISTÈRE DU TRAVAIL (2019a). *Congé de maternité: ce que dit le code du travail* [online]. Ministère du Travail [cit. 31.03.2020].

Dostupné z: <https://travail-emploi.gouv.fr/droit-du-travail/les-absences-pour-maladie-et-conges-pour-evenements-familiaux/article/le-conge-de-maternite>

MINISTÈRE DU TRAVAIL (2019b). *Congé parental d'éducation: ce que dit le code du travail* [online]. Ministère du Travail [cit. 31.03.2020].

Dostupné z: <https://travail-emploi.gouv.fr/droit-du-travail/les-absences-pour-maladie-et-conges-pour-evenements-familiaux/article/le-conge-parental-d-education>

- MINISTÈRE DU TRAVAIL (2020). *Le congé de paternité et d'accueil de l'enfant* [online]. Ministère du Travail [cit. 31.03.2020].
Dostupné z: <https://travail-emploi.gouv.fr/droit-du-travail/les-absences-pour-maladie-et-conges-pour-evenements-familiaux/article/le-conge-de-paternite-et-d-accueil-de-l-enfant>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (MPSV, 2004). *Národní zpráva o rodině* [online]. MPSV Portál, 31 s. [cit. 10.02.2020].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/narodni-zprava-o-rodine>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ (MPSV, 2017). *Zpráva o rodině* [online]. MPSV Portál 245 s. [cit. 23.03.2020].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/strategicke-dokumenty-v-oblasti-podpory-rodiny>
- MUTUAL INFORMATION SYSTEM ON SOCIAL PROTECTION (2019). Organisation de la protection sociale – France [online]. MISSOC [cit. 31.03.2020].
Dostupné z: https://www.missoc.org/documents/organisation/2019_07/org_1907_fr_fr.pdf
- ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ (OSN, 2020a). *Dokumenty OSN* [online] [cit. 02.03.2020]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/knihovna/dokumenty/>
- ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ (OSN, 2020b). *Division for Social Policy and Development – Family. Welcome to the United Nations* [online]. UNDESA [cit. 02.03.2020]. Dostupné z: <https://www.un.org/development/desa/family/>
- SERVICE-PUBLIC (2020a). *Allocation de base de la Paje versée à la naissance d'un enfant* [online]. service-public.fr [cit. 01.04.2020].
Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2552>
- SERVICE-PUBLIC (2020b). *Prestation partagée d'éducation de l'enfant (PreParE)* [online]. service-public.fr [cit. 01.04.2020].
Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F32485>
- SERVICE-PUBLIC (2020c). *Allocations familiales (famille de 2 enfants ou plus)* [online]. service-public.fr [cit. 01.04.2020].
Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F13213>
- SERVICE-PUBLIC (2020d). *Pacte civil de solidarité (Pacs)*, Le site officiel de l'administration française [online]. service-public.fr [cit. 01.04.2020].
Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/N144>
- UNION DES FAMILLES, 2020. *Histoire de la politique familiale en France* [online]. Union des Familles en Europe (UFE) [cit. 01.04.2020].
Dostupné z: <http://www.uniondesfamilles.org/histoire-politique-familiale-france.htm>
- VANČUROVÁ, Alena, HAMERNÍKOVÁ, Bojka a KUBÁTOVÁ, Květa (2005). *Projekt výzkumu a vývoje – současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy* [online]. Praha: VŠE, 110 s. [cit. 02.03.2020].
Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/studie_vancurova.pdf/7e5df0d8-7055-fde6-4a82-dc5abd95fe9b

VIE-PUBLIQUE (2018). *La politique de la famille depuis 1932: chronologie* [online]. Vie publique.fr. [cit. 18.04.2020].
Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/eclairage/20144-la-politique-de-la-famille-depuis-1932-chronologie>

VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV (2015). *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. Dokumenty OSN [cit. 02.03.2020].
Dostupné z: https://www.osn.cz/wp-content/uploads/UDHR_2016_CZ_web.pdf

Legislativa

ZÁKON č. 586 České národní rady ze dne 20. listopadu 1992 o dani z příjmů a o změně a doplnění dalších zákonů, In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 117, s. 3473–3491. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=586/1992&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

ZÁKON č. 117 ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře a o změně a doplnění dalších zákonů, In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 31, s. 1634–1653. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=117/1995&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

ZÁKON č. 187 ze dne 14. března 2006 o nemocenském pojištění a o změně a doplnění dalších zákonů, In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 64, s. 2330–2392. ISSN 1211-1244 Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=187/2006%20&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

ZÁKON č. 262 ze dne 21. dubna 2006 zákoník práce a o změně a doplnění dalších zákonů, In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 84, s. 3146–3232. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=262/2006%20&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Datové soubory

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (ČSÚ, 2019). *Obyvatelstvo – roční časové řady* [online]. Veřejná databáze [cit. 08.01.2020].
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obytelstvo_hu

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, (ČSÚ, 2020). *Sociální zabezpečení – výdaje na dávky nemocenského pojištění a státní sociální podpory* [online]. Veřejná databáze [cit. 09.01.2020].
Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky#katalog=30850>

EUROSTAT (2020). *Database – Eurostat: Exchange rates; Government finance statistics; Social protection, Labour market – Minimum wages* [online]. European Commission [cit. 08.01.2020] a [cit. 15.04.2020].
Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

INSTITUT NATIONAL DE LA STATISTIQUE ET DES ÉTUDES ÉCONOMIQUES (2020). *Évolution de la population – Bilan démographique 2019* [online]. INSEE [cit. 08.01.2020].

Dostupné z: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/1892117?sommaire=1912926>

MONITOR, Integrovaný informační systém Státní pokladny (2020). *Kapitola 313 Ministerstva práce a sociálních věcí 2014–2018* [online]. Monitor státní pokladna [cit. 09.01.2020].

Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/kapitola/313/prehled?rad=t&obdobi=2002>

MINISTÈRE DES SOLIDARITÉS ET DE LA SANTÉ (2019). *La protection sociale en France et en Europe en 2017 – Résultats des comptes de la protection sociale – édition 2019* [online]. drees.solidarites-sante.gouv.fr [cit. 10.01.2020].

Dostupné z: <https://drees.solidarites-sante.gouv.fr/etudes-et-statistiques/publications/panoramas-de-la-drees/article/la-protection-sociale-en-france-et-en-europe-en-2017-resultats-des-comptes-de#Ouvrage>

Seznam zkratek

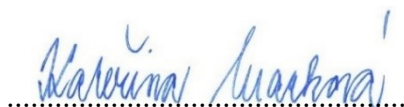
Ab	Základní příspěvek (L'allocation de base)
Af	Rodinné přídavky (Les allocations familiales)
ALF	Příspěvek na rodinné bydlení
ALS	Příspěvek na sociální bydlení
APL	Osobní pomoc při bydlení
CAF	Pokladny rodinných dávek
CLCA	Doplňk volného výběru aktivity
CMG	Doplňk bezplatné volby péče o děti (Le complément de libre choix du mode de garde)
CNAF	Národní pokladna rodinných dávek
CRDS	Příspěvku na splacení sociálního dluhu (Pour le remboursement de la dette sociale)
CZK	Česká koruna měnová jednotka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EAF	Evropská aliance pro rodinu
EU	Evropská unie
EUR	Euro měnová jednotka
EPIC	Evropská investiční platforma pro děti (European Platform for Investing in Children)
ESCH	Evropská sociální charta o sociálních a hospodářských právech
HDP	Hrubý domácí produkt
ILO	Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization)
INSEE	Statistický úřad ve Francii (Institut national de la statistique et des études économiques)
Kč	Koruna česká
MISSOC	Vzájemný informační systém o sociální ochraně (Mutual Information System on Social Protection)
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSN	Organizace spojených národů (United Nations)
OSVČ	Osoba samostatně výdělečná činná
PAJE	Dávka k přivítání malého dítěte, služby péče o děti (La prestation d'accueil du jeune enfant)
PACS	Pakt občanské solidarity
PMI	Úřad na ochranu matky a dítěte
PN	Příspěvek při narození (La prime à la naissance)
PreParE	Sdílená dávka na výchovu dítěte (Prestation partagée d'éducation de l'enfant)
SNCF	Národní železniční dopravce ve Francii
UNAF	Národní unie rodinných asociací
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů (United Nations Children's Fund)
WHO	Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)
ZDP	Zákon o dani z příjmů

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- беру на ве́домі, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- беру на ве́домі, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10.05.2020

Bc. Kateřina Marková

Seznam příloh

- Příloha 1 Znaký prorodinných politik v modelech sociálních států
- Příloha 2 Přímé finanční nástroje České republiky
- Příloha 3 Celkové příjmy a výdaje MPSV v letech 2014–2018 v mil. Kč
- Příloha 4 Francouzský systém sociálního zabezpečení rodiny
- Příloha 5 Přímé finanční nástroje Francie
- Příloha 6 Příjmy a výdaje ve vybraných zemích a EU 27

Příloha 1 Znaky prorodinných politik v modelech sociálních států

Typ sociálního státu	Konzervativní (korporativistický, bismarckovský)	Liberální (anglosaský, reziduální)	Sociálně demokratický (skandinávský, severský)	Prorodinně orientovaný (latinský, jižní nebo rudimentární)	Postsocialistický režim sociálního státu
Podpora rodiny	tradiční rodina je základním prvkem sociální struktury; živitel je hlavním zdrojem příjmů; méně rozvinutý systém institucí péče o děti	není stanovena výše minimální mzdy ovlivňující životní minimum; odpovědnost za péči o děti spočívá na rodičích a soukromých institucích	plošně základní dávky rodinám; vysoké ostatní sociální dávky; dlouhá rodičovská dovolená; rozvinutý systém institucí péče o děti	nízká úroveň dávek, malá pomoc státu rodinám v péči o děti	vysoká zaměstnanost žen, dlouhá rodičovská dovolená, rozvinutý systém péče o děti, nárok na sociální dávky testovaný, jejich výše často odrazuje od pracovního zapojení
Síť státních institucí péče o děti	velmi rozvinutá	málo rozvinutá	velmi rozvinutá	málo rozvinutá	rozvinutá
Forma rodinných dávek	dávky, odpočty z daní	daňové úlevy	univerzální nárokové dávky	dávky, odpočty z daní	především dávky
Populační politika	často propopulační cíle	neutrální	child-friendly policy	neutrální	často propopulační cíle
Typický představitel	Německo, Rakousko, Francie, Belgie	Velká Británie, Švýcarsko, USA, Kanada	Švédsko, Finsko, Dánsko, Norsko	Španělsko, Itálie, Portugalsko, Řecko	Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Slovinsko

Zdroj: Matějková, Paloncyová, online, 2004, vlastní úprava

Příloha 2 Přímé finanční nástroje České republiky

Systém dávek podporující rodinu							
Název dávky		Nárok na dávku	Účel dávky	Testování příjmů	Podmínky nároku na dávku	Doba vyplacení dávky	Výše dávky
Dávky nemocenského pojištění	Peněžitá pomoc v mateřství	Zaměstnanec, OSVČ	Kompenzace výpadku příjmů	NE	Účast na nemocenském pojištění minimálně po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech před dnem nástupu na dávku a povinnost nemocenského pojištění v době čerpání dávky	28 týdnů (resp. 37 týdnů, pokud žena porodí dvojčata nebo více dětí)	Výše dávky činí 70 % denního vyměřovacího základu za kalendářní den
	Otcovská		Náhrada výdělku otce z důvodu péče o novorozené dítě	NE	Účast na nemocenském pojištění, OSVČ musí splnit zvláštní podmínky	Maximálně 1 týden, tj. 7 kalendářních dnů ode dne nástupu	Výše otcovské činí 70 % denního vyměřovacího základu za kalendářní den
	Vyrovnávací příspěvek v mateřství a těhotenství	Těhotná žena, matka dítěte	Kompenzace ušlé mzdy z důvodu převedení na jinou práci	NE	Aktivní účast zaměstnankyně na nemocenském pojištění, dočasné převedení zaměstnankyně na jinou práci	Zpětně za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci (nejdříve od 6 týdnů před porodem max. do 9 měsíce po porodu)	Výše příspěvku je rozdíl mezi denním vyměřovacím základem a průměrem započitatelných příjmů za na jeden kalendářní den
	Ošetrovné	Zaměstnanec, který nemůže pracovat, protože ošetřuje nemocného člena domácnosti	Krátkodobá možnost zajištění péče (ošetření) člena rodiny, bez velké ztráty příjmů	NE	Povinná účast zaměstnance na nemocenském pojištění	9 dní / 16 dní v případě kdy rodič je samoživitel	Náhrada činí 60 % z denního vyměřovacího základu za kalendářní den
Dávky státní sociální pomoci	Rodičovský příspěvek	Rodiče	Kompenzace ztráty příjmů z důvodu péče o nezaopatřené dítě	NE	Rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě	Nejdéle do 4 let věku dítěte	300 000 Kč (v případě narození vícero dětí 450 000 Kč)
	Porodné	Matka dítěte	Pomoc nízkopříjmovým rodinám s náklady souvisejícími s narozením dítěte	ANO	Výše příjmů nesmí překročit stanovenou hranici	Jednorázová dávka, vyplácena po narození dítěte	Částka na první dítě činí 13 000 Kč na druhé 10 000 Kč
	Přídavek na dítě	Nezaopatřené dítě	Příspěvek rodinám s nízkými příjmy	ANO	Rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70	Měsíčně od 0 do 26 let věku dítěte v rámci zákonem stanovených podmínek	Základní částka rozdělena podle věku činí 500 až 700 Kč, zvýšená částka činí 800 až 1000 Kč.
	Příspěvek na bydlení	Vlastník nebo nájemce bytu přihlášený k trvalému pobytu	Příspěvek na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy	ANO	Náklady na bydlení přesahují určenou částku příjmů stanovenou zákonem	Měsíčně, po dobu trvání nároku na dávku	Velikost dávky je výsledkem rozdílu mezi normativními náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30

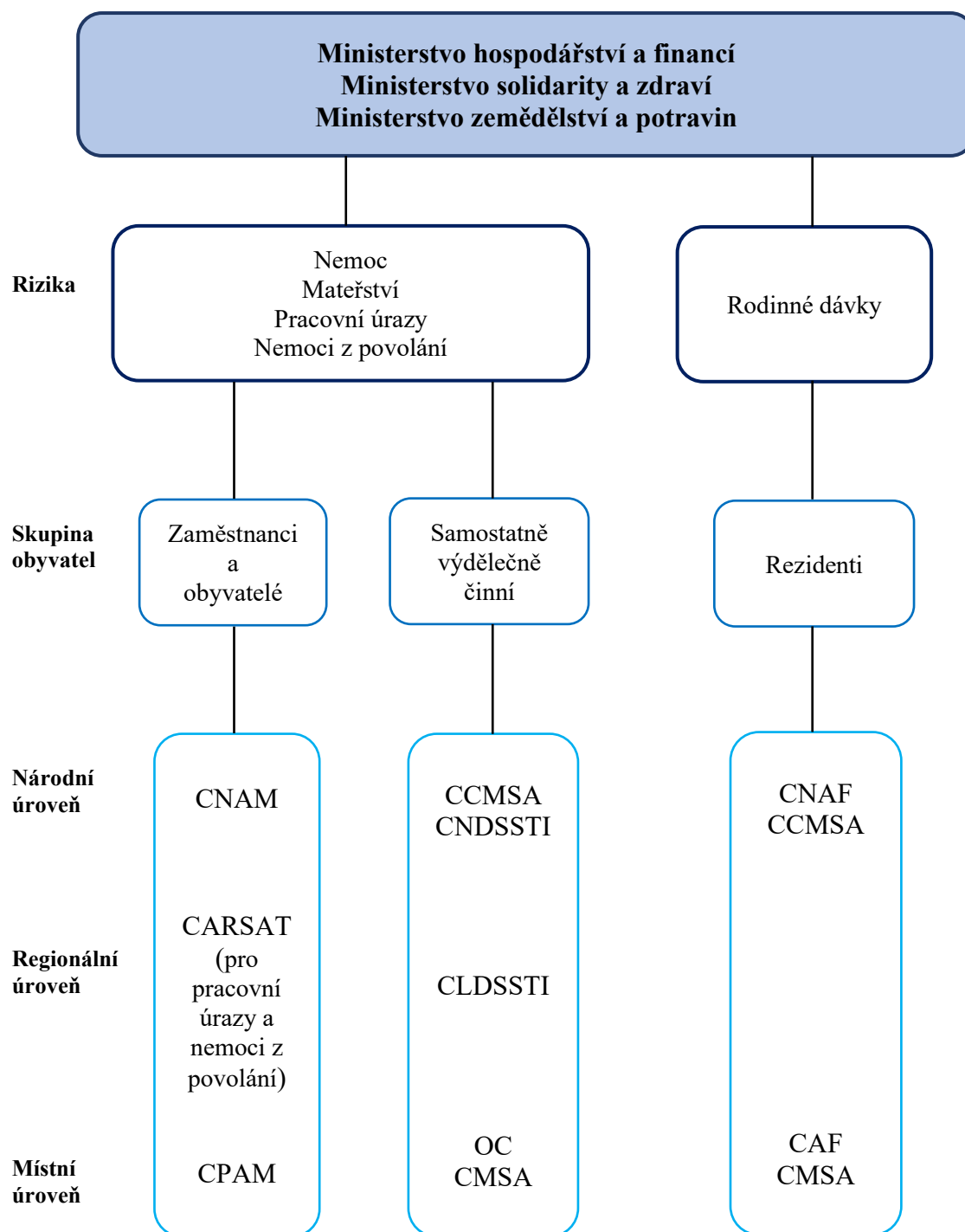
Zdroj: autor, vlastní zpracování dle kapitoly č. 3

Příloha 3 Celkové příjmy a výdaje MPSV v letech 2014–2018 v mil. Kč

Období	2014			2015			2016			2017			2018		
	Schválený rozpočet	Rozpočet po změnách	Skutečnost	Schválený rozpočet	Rozpočet po změnách	Skutečnost	Schválený rozpočet	Rozpočet po změnách	Skutečnost	Schválený rozpočet	Rozpočet po změnách	Skutečnost	Schválený rozpočet	Rozpočet po změnách	Skutečnost
MPSV příjmy celkem	380 346	381 836	383 099	396 670	402 072	404 962	423 007	423 047	430 106	442 711	442 711	461 987	489 128	492 075	510 774
% plnění rozpočtu celkového příjmu	100,33%			100,72%			101,67%			104,35%			103,80%		
Daňové příjmy celkem	373 330	373 330	373 632	390 361	390 361	394 871	410 806	410 806	417 569	435 902	435 902	454 348	483 068	483 068	499 543
Z toho:	Daně a poplatky	4	4	10	4	4	17	5	5	18	5	5	17	5	15
	Povinné pojistné	372 721	372 721	372 858	389 751	389 751	394 065	410 196	410 196	416 837	435 292	435 292	453 611	482 458	498 697
	Ostatní daňové příjmy	605	605	764	605	605	789	605	605	714	605	605	721	605	831
Nedaňové příjmy	598	598	1 125	570	570	1 151	610	610	1 072	620	620	1 185	620	620	1 109
Kapitálové příjmy	0	0	8	0	0	0	0	0	2	0	0	2	0	0	1
Přijaté transfery	6 418	7 907	8 333	5 740	11 142	8 940	11 591	11 632	11 463	6 189	6 189	6 452	5 440	8 387	10 121
MPSV výdaje celkem	252 164	525 698	519 683	533 283	538 745	533 422	544 191	544 321	539 165	560 466	561 601	559 586	591 611	594 285	592 402
% plnění rozpočtu celkových výdajů	98,86%			99,01%			99,05%			99,64%			99,68%		
Sociální věci a politika zaměstnanosti celkem	524 462	525 000	518 909	532 242	537 774	532 647	542 902	543 459	538 441	559 208	560 818	558 847	590 787	593 417	591 596
Dávky a podpory v sociálním zabezpečení celkem	478 666	476 857	471 313	485 295	485 295	482 608	492 309	492 249	489 265	510 835	509 835	509 835	539 516	537 717	532 490
Dávky nemocenského pojištění celkem	21 677	22 257	22 077	23 800	24 380	24 110	24 500	26 500	26 284	27 300	28 700	28 316	32 460	34 460	33 974
Dávky státní sociální podpory a dávky pěstounské péče celkem	39 710	39 702	38 070	40 250	38 820	38 253	40 140	39 008	38 427	40 800	38 983	37 885	44 750	41 600	40 142

Zdroj: MONITOR Integrovaný informační systém Státní pokladny, 2020, vlastní zpracování

Příloha 4 Francouzský systém sociálního zabezpečení rodiny

CNAM: Národní pokladna zdravotního pojištění; CARSAT: Penzijní a zaměstnanecké zdravotní pojištění; CPAM: Pokladna primárního zdravotního pojištění; CCMSA: Ústřední pokladna pro zemědělskou sociální vzájemnost; CNDSSSTI: Národní delegovaná pokladna sociálního zabezpečení pro osoby samostatně výdělečně činné; CLDSSTI: Místní delegovaná pokladna sociálního zabezpečení pro osoby samostatně výdělečně činné; OC: Pověřená organizace; CMSA: Zemědělský pokladna sociálního pojištění; CNAF: Národní pokladna rodinných přídatků; CCMSA: Ústřední pokladna pro zemědělskou sociální vzájemnost; CAF: Pokladna rodinných dávek

Zdroj: Mutual Information System on Social Protection (MISSOC), 2019, vlastní úprava

Příloha 5 Přímé finanční nástroje Francie

Systém dávek podporující rodinu							
Název dávky		Nárok na dávku	Účel dávky	Testování příjmů	Podmínky nároku na dávku	Doba vyplácení dávky	Výše dávky
Příspěvek v mateřství	Denní dávka	Zaměstnanci, OSVČ	Kompenzace ztráty příjmů	NE	Účast na nemocenském pojištění minimální po dobu 10 měsíců, přerušení pracovní činnosti	Po dobu trvání mateřské dovolené	Částka je vypočtena z posledních 3 měsíčních mezd, maximální denní dávka je 89,03 EUR (před 21% zdaněním)
	Otcovská denní dávka					Po dobu trvání otcovské dovolené	
PAJE (dávka k přivítání malého dítěte)	Příspěvek při narození (Porodné)	Těhotné ženy	Úhrada prvních výdajů spojených s narozením dítěte	ANO	Splnění kritérií v těhotenství, výše příjmu nesmí překročit stanovenou hranici	Jednorázová dávka při narození dítěte	947,34 EUR
	Základní příspěvek	Rodiče	Pokrytí nákladů souvisejících s výživou a výchovou dítěte	ANO	Péče o nezaopatřené dítě do 3 let, příjem rodiny musí být pod určitým limitem	Měsíčně, po dobu 3 let	Dávka je vyplácena v celkové (171,74 EUR) nebo částečné (85,87 EUR) výši dle příjmu rodiny
	Sdílená dávka na výchovu dítěte (PreParE)	Jeden nebo oba rodiče	Částečné vyrovnání příjmů, příspěvek umožňuje rodičům omezit svou pracovní činnost	NE	Alespoň jedno dítě do tří let věku, přerušena nebo zastavena profesní činnost, nejméně z 8 čtvrtin účast na důchodovém pojištění	Délka platby se liší podle počtu nezaopatřených dětí a rodinné situaci (od 6 měsíců do 24 měsíců, avšak jen do 3 let věku dítěte)	Výše dávky je rozdělena dle pracovní aktivity žadatele (148,56 až 398,40 EUR)
	Doplňk bezplatné volby péče o děti (CMG)	Rodiče nebo samoživitel	Kompenzace nákladů na nerodinnou péči o děti do 6 let věku	NE	Dle formy zvolených služeb na hlídání dětí	Dle formy zvolených služeb na hlídání dětí, maximálně do 6 let věku dítěte	Výše částky se odvíjí od zvolené služby, věku dítěte a finančních zdrojů rodiny.
Rodinné přídavky		Osoby s nejméně 2 závislými dětmi	Zmírnění rodinných výdajů	NE	Alespoň 2 nezaopatřené děti mladší 20 let	Měsíčně do 20 let věku dítěte (při určitých podmínkách déle)	Výše vyplácené částky se odvíjí od celkových ročních zdrojů rodiny
Rodinný doplněk		Osoby s 3 a více nezaopatřenými dětmi ve věku od 3 let do 21 let	Zmírnění výdajů početných rodin	ANO	Výše příjmu nesmí překročit stanovenou hranici	Alespoň 3 nezaopatřené děti ve věku od 3 let do 21 let	Částka se liší podle stanovené hranice příjmu (171,74 nebo 257,63 EUR)
Stěhovací příspěvek		Rodiče nebo samoživitelé	Bonus pro početné rodiny v případě stěhování	NE	Nejméně 3 závislé děti (narozené nebo nenarozené), k přestěhování došlo v určitém stanoveném období, a vznikne nárok na specifické dávky	Jednorázová dávka, vyplácena do 6 měsíců od přestěhování	Celková částka se rovná výši skutečných nákladů na stěhování nejvýše však do limitu, který se liší podle počtu nezaopatřených dětí (82,88 až 994,56 EUR)

Zdroj: autor, vlastní zpracování dle kapitoly č. 3

Příloha 6 Příjmy a výdaje ve vybraných zemích a EU 27

Období		2013			2014			2015			2016			2017		
		Česká republika	Francie	EU 27	Česká republika	Francie	EU 27	Česká republika	Francie	EU 27	Česká republika	Francie	EU 27	Česká republika	Francie	EU 27
Příjmy statního rozpočtu celkem	v mil. EUR	65 234	1 125 153	5 370 466	63 188	1 146 017	5 486 110	69 216	1 168 959	5 641 086	70 903	1 185 174	5 766 502	77 656	1 230 350	5 995 005
	v % HDP	41,40	53,10	46,60	40,30	53,30	46,60	41,10	53,20	46,20	40,20	53	45,90	40,50	53,60	46
Čisté příjmy soc. zabezpečení	v mil. EUR	23 350	398 881	1 663 127	22 826	408 802	1 698 225	24 301	413 030	1 739 705	26 006	418 371	1 793 785	28 851	430 481	1 863 027
	v % HDP	14,80	18,80	14,40	14,60	19	14,40	14,40	19	14,20	14,70	18,70	14,30	15	18,80	14,30
Výdaje státního rozpočtu celkem	v mil. EUR	67 202	1 211 621	5 705 647	66 477	1 229 958	5 767 627	70 252	1 248 656	5 870 510	69 636	1 264 297	5 934 333	74 664	1 293 953	6 098 012
	v % HDP	42,60	57,20	49,50	42,40	57,20	49,00	41,70	56,80	48,10	39,50	56,60	47,30	38,90	56,40	46,70
Výdaje na sociální ochranu	v % HDP	20,20	34,20	29,10	19,70	34,50	28,90	19,00	34,30	28,60	18,90	34,30	28,50	18,60	34,10	28,20
	Euro na obyvatele (ve stálých cenách roku 2010)	2 959	10 654	7 217	3 010	10 795	7 305	3 072	10 897	7 450	3 145	11 046	7 598	3 178	11 154	7 674
	Dávky sociální ochrany	97,07	93,14	95,56	97,09	93,07	95,60	97,14	93,24	95,76	97,11	93,35	95,78	97,05	93,13	95,68
	% celkových výdajů	2,93	4	3,25	2,91	4,02	3,22	2,86	4,02	3,16	2,89	3,74	3,03	2,95	3,77	3,10
	Ostatní výdaje	0	2,85	1,19	0	2,91	1,18	0	2,74	1,08	0	2,91	1,19	0	3,10	1,21
Výdaje na dávky sociální ochrany celkem	v mil. EUR	30 897	675 139	3 198 998	29 910	690 212	3 259 219	31 027	702 141	3 344 596	32 326	715 108	3 426 978	34 522	727 949	3 514 817
	v % HDP	19,60	31,90	27,80	19,10	32,10	27,70	18,40	31,90	27,40	18,30	32,00	27,30	18,00	31,70	26,90
	Euro na obyvatele (ve stálých cenách roku 2010)	2 873	9 923	6 896	2 922	10 047	6 984	2 984	10 161	7 134	3 054	10 311	7 277	3 085	10 387	7 343
Výdaje na dávky sociální ochrany ZDRAVÍ	v mil. EUR	9 407	191 082	917 808	9 381	195 792	938 870	9 829	200 104	963 833	10 471	204 597	989 163	11 299	208 781	1 019 671
	v % HDP	6	9	8	6	9,10	8	5,80	9,10	7,90	5,90	9,20	7,90	5,90	9,10	7,80
	Euro na obyvatele (ve stálých cenách roku 2010)	875	2 809	1 979	917	2 850	2 012	945	2 896	2 056	989	2 950	2 100	1 010	2 979	2 130
	% z celkových dávek	30,45	28,30	28,69	31,36	28,37	28,81	31,68	28,50	28,82	32,39	28,61	28,86	32,73	28,68	29,01
Výdaje na dávky sociální ochrany RODINA	v mil. EUR	2 808	53 573	256 106	2 594	54 412	266 040	2 725	54 532	277 473	2 861	54 609	290 443	3 026	55 193	301 004
	v % HDP	1,80	2,50	2,20	1,70	2,50	2,30	1,60	2,50	2,30	1,60	2,40	2,30	1,60	2,40	2,30
	Euro na obyvatele (ve stálých cenách roku 2010)	261	787	552	253	792	570	262	789	592	270	787	617	270	788	629
	% z celkových dávek	9,09	7,94	8,01	8,67	7,88	8,16	8,78	7,77	8,30	8,85	7,64	8,48	8,77	7,58	8,56
Výdaje na dávky sociální ochrany BYDLENÍ	v mil. EUR	397	17 700	46 966	443	17 989	48 277	455	18 134	49 171	453	18 361	50 615	423	18 504	51 999
	v % HDP	0,30	0,80	0,40	0,30	0,80	0,40	0,30	0,80	0,40	0,30	0,80	0,40	0,20	0,80	0,40
	Euro na obyvatele (ve stálých cenách roku 2010)	37	260	101	43	262	103	44	262	105	43	265	107	38	264	109
	% z celkových dávek	1,28	2,62	1,47	1,48	2,61	1,48	1,47	2,58	1,47	1,40	2,57	1,48	1,22	2,54	1,48

Zdroj: Eurostat, 2020, vlastní zpracování